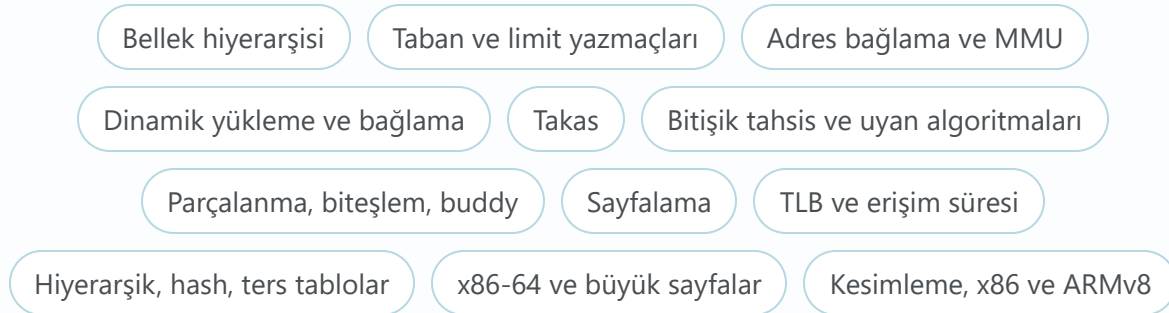

Bölüm 8: Bellek Yönetimi

İşletim Sistemleri

Öğrenme Çıktıları

Soyutlama

Bellek hiyerarşisini, adres alanını, koruma ve yer değiştirme problemlerini açıklamak.

Adresler

Bağlama zamanlarını, mantıksal/fiziksel adresi ve MMU'nun taban-limit denetimini açıklamak.

Bağlama

Dinamik yüklemeyi, statik ve dinamik bağlamayı, PLT/GOT ile paylaşımlı kütüphaneleri ve takası tartışmak.

Bitişik tahsis

Uyan algoritmalarını uygulamak; iç/dış parçalanmayı, biteşlemi ve buddy sistemini çözümlemek.

Sayfalama

Adresi (p, d) olarak bölmek, sayfa tablosu ve TLB ile çeviri yapmak, etkin erişim süresini hesaplamak.

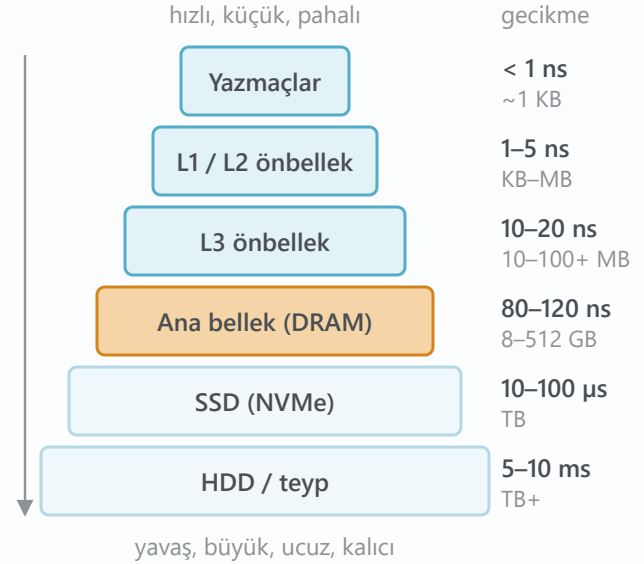
Gerçek sistemler

Hiyerarşik, hash ve ters tabloları; x86-64 dört/beş seviyeli sayfalamayı, büyük sayfaları, kesimlemeyi ve ARMv8'i karşılaştırmak.

GİRİŞ

Bellek Hiyerarşisi ve Bellek Yöneticisi

- CPU'nun **doğrudan** erişebildiği depolama yalnızca **yazmaçlar** ve **ana bellektir**; disk ancak G/Ç ile.
- Bellek birimi yalnızca bir akış görür: *adres + okuma* ya da *adres + veri + yazma*. Adresin nereden geldiğini bilmez.
- Yazmaç bir saat döngüsünde okunur; DRAM erişimi **yüzlerce döngü** sürer ve CPU durur (stall). Aradaki boşluğu **önbellek** kapatır.
- Programcı belleğin *sınırsız, hızlı, kalıcı ve korumalı* olmasını ister; gerçek çözüm hiyerarşidir.
- **Bellek yöneticisi**: boş/dolu alanı izler, süreçlere tahsis eder, geri alır, süreçleri birbirinden korur.

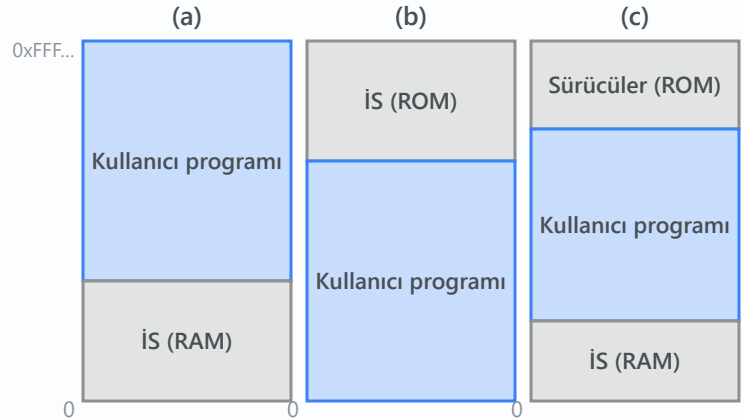

Değerler 2026 itibarıyla tipik mertebelerdir; çekirdek ve modele göre değişir. Önbellek donanımcıca yönetilir, bu bölümün konusu ana bellektir.

GİRİŞ

Soyutlama Olmadan Bellek

- İlk bilgisayarlarda (1960'lar öncesi ana çerçeveler, 1980'ler öncesi kişisel bilgisayarlar) her program **fiziksel belleği** doğrudan görürdü: `MOV REGISTER1, 1000` fiziksel 1000 adresini okur.
- Bellekte aynı anda **iki program olamaz**: ikisi de aynı fiziksel adreslere yazar, biri diğerini ezer.
- (a) ve (c)'de kullanıcı programındaki bir hata işletim sistemini **çökertebilir**.
- (b) bazı gömülü sistemlerde, (c) MS-DOS'lu ilk PC'lerde kullanıldı (BIOS sürücüler ROM'da).
- Bugün de MMU'suz mikrodenetleyiciler böyle çalışır; çoğu en azından **MPU** (bellek koruma birimi) ile bölgeleri korur.

Yer Değiştirme Problemi

(a) A programı		(b) B programı	
0	JMP 24	0	JMP 28
4	ADD	4	MOV REG1, 28
8	MOV	8	ADD
	:		:
24	MOV	24	MOV
28	ADD	28	CMP
	:		:
16380	...	16380	...

ikisi de 0'dan başlayacak
şekilde derlendi (16 KB)

A ve B 16 KB'lık iki program; ikisi de **0 adresinden** başlayacağı varsayılarak derlendi.

Yer Değiştirme Problemi

(a) A programı

0	JMP 24
4	ADD
8	MOV
	⋮
24	MOV
28	ADD
	⋮
16380	...

(b) B programı

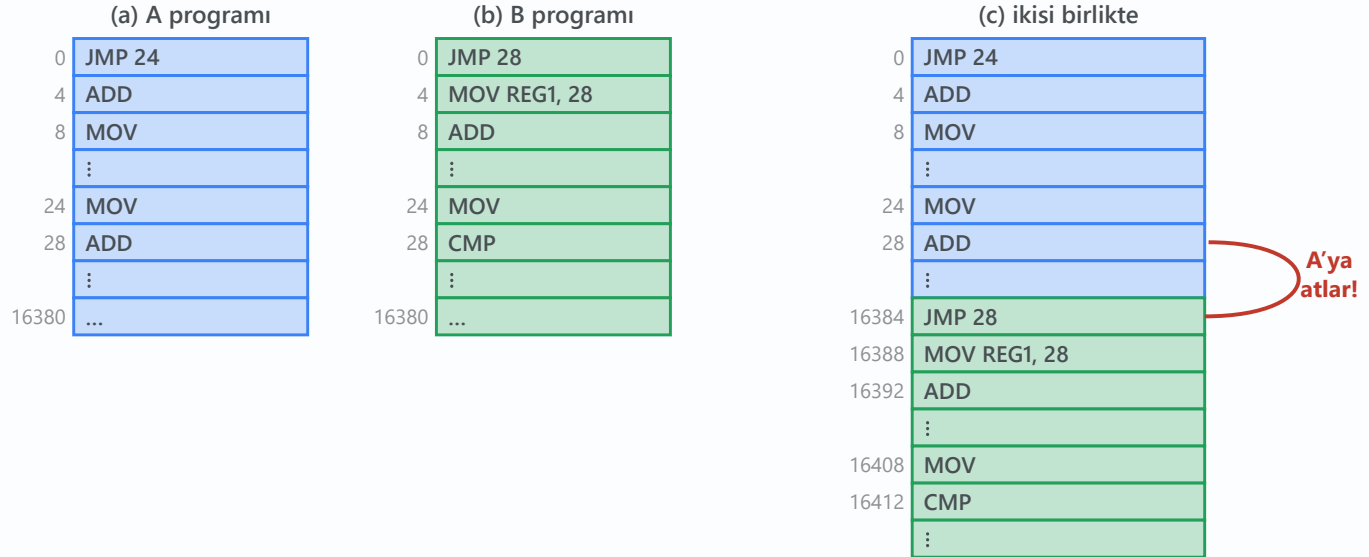
0	JMP 28
4	MOV REG1, 28
8	ADD
	⋮
24	MOV
28	CMP
	⋮
16380	...

(c) ikisi birlikte

0	JMP 24
4	ADD
8	MOV
	⋮
24	MOV
28	ADD
	⋮
16384	JMP 28
16388	MOV REG1, 28
16392	ADD
	⋮
16408	MOV
16412	CMP
	⋮

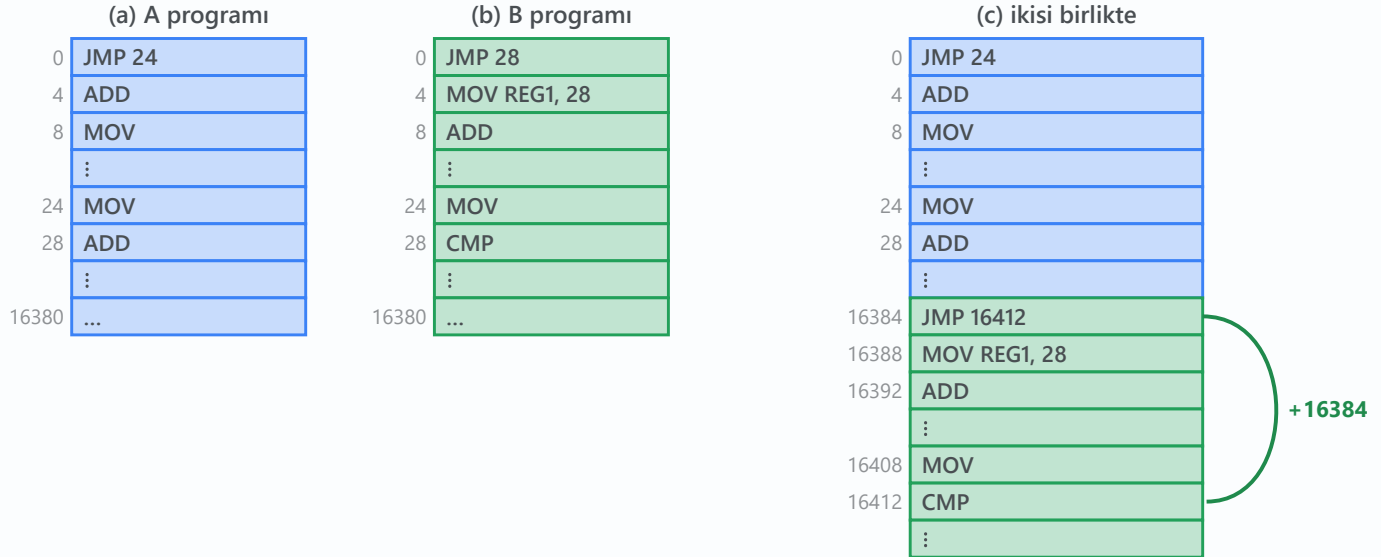
İşletim sistemi önce A'yı 0'a, ardından B'yi hemen üstüne, **16384**'e yükler.

Yer Değiştirme Problemi

B'nin ilk komutu **JMP 28** mutlak adres kullanır: fiziksel 28'e, yani **A'nın** **ADD** komutuna atlar ve program çöker.

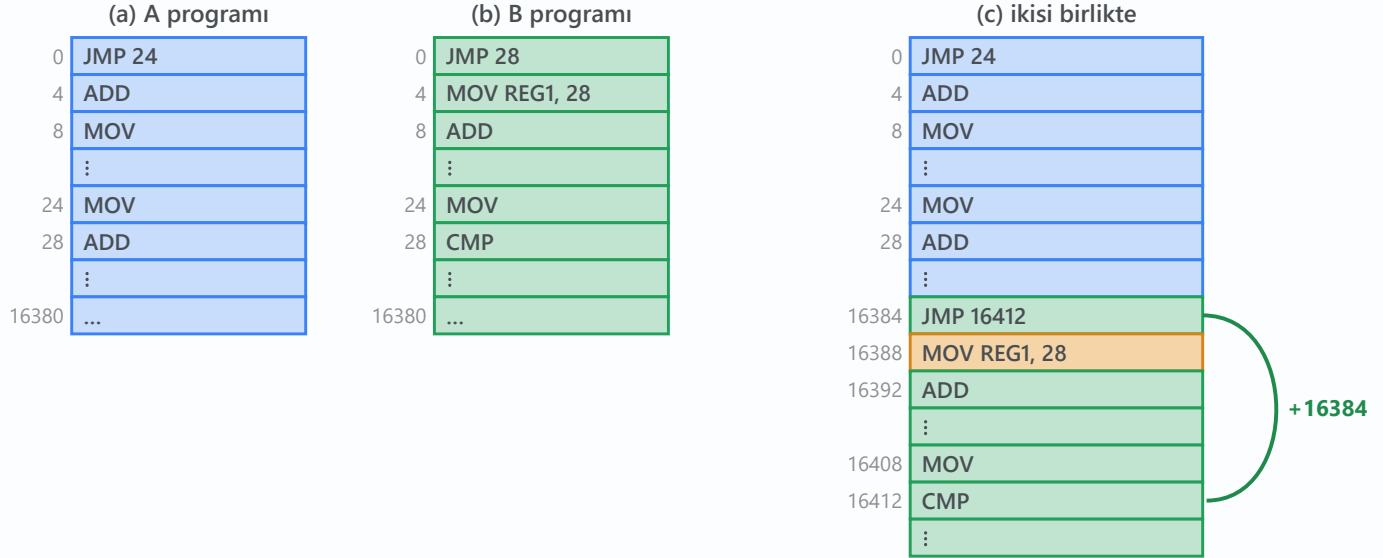
Yer Değiştirme Problemi

Statik yer değiştirme (IBM 360): yükleyici her adres sözcüğüne başlangıç adresini ekler:

JMP 16412 . Yükleme yavaşlar.

Yer Değiştirme Problemi

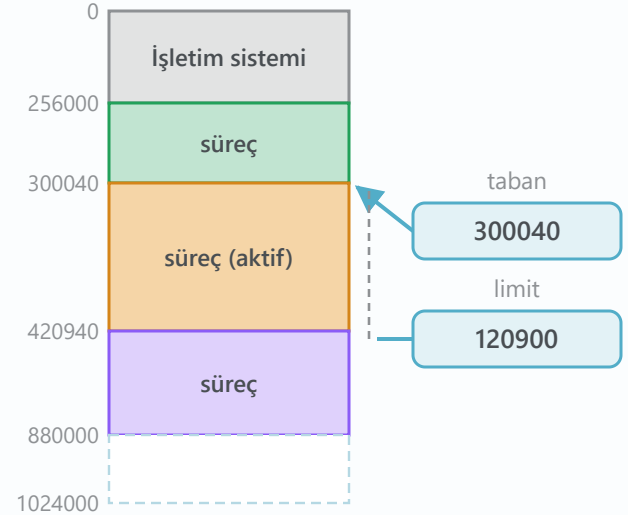

sabit 28 değişmemeli!

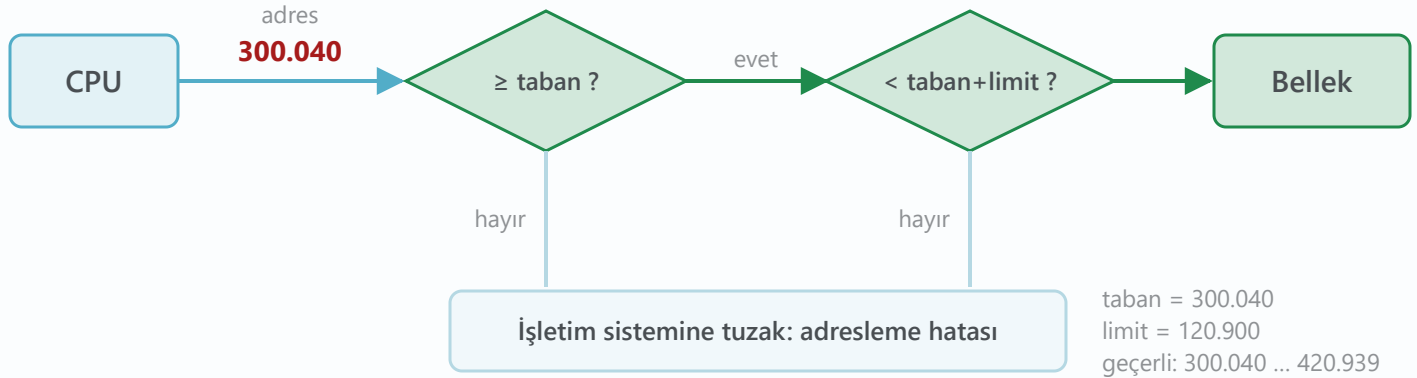
Ama `MOV REG1, 28` 'deki 28 bir **sabittir**, değişmemelidir. Yükleyici hangi sözcüğün adres olduğunu bilmek için ek **yer değiştirme bilgisi** ister.

Adres Alanı: Taban ve Limit Yazmaçları

- **Adres alanı:** bir sürecin kullanabileceği adresler kümesi. Her sürecin kendine ait, diğerlerinden bağımsız adres alanı vardır.
- Çözülmesi gereken iki problem: **koruma** (başkasının alanına erişememe) ve **yer değiştirme** (her yere yüklenebilme).
- En basit donanım: **taban** (başlangıç fiziksel adresi) ve **limit** (uzunluk) yazmaçları. Program bitişik bir alana olduğu gibi yüklenir.
- Yazmaçlar yalnızca **çekirdek modunda** ayrıcalıklı komutlarla yüklenir; bağlam değiştirmede yeni sürecin değerleri konur.
- CDC 6600 böyle çalışıyordu. Intel 8088'in kesim yazmaçları ise **yalnızca taban** idi; limit olmadığından koruma yoktu.

Donanımsal Adres Koruması

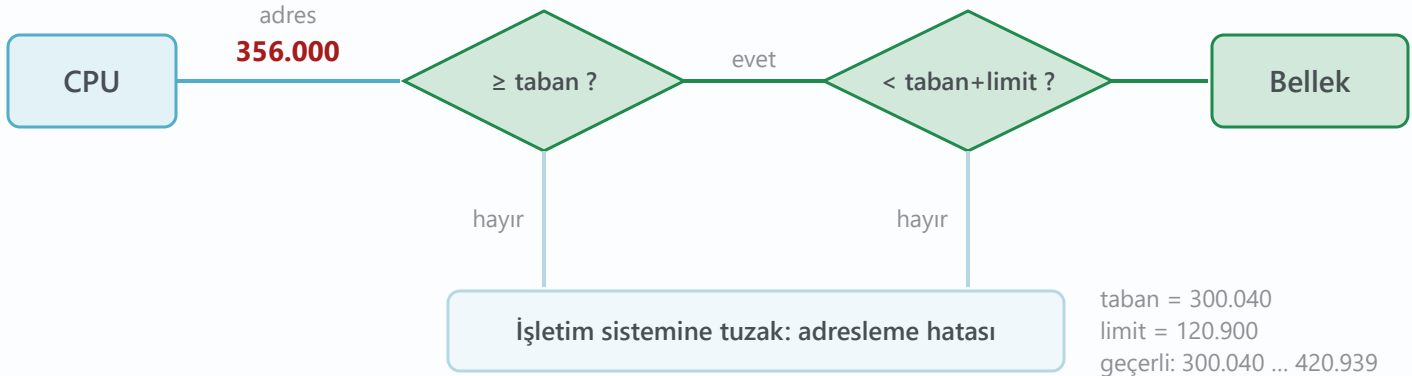

300.040 = taban: ilk geçerli adres; iki karşılaştırma da geçer, erişim yapılır.

Adım 1 / 5

Kullanıcı modundaki her erişim denetlenir. Çekirdek modunda denetim yapılmaz; işletim sistemi tüm belleğe erişebilmelidir (Silberschatz Şekil 9.2).

Donanımsal Adres Koruması

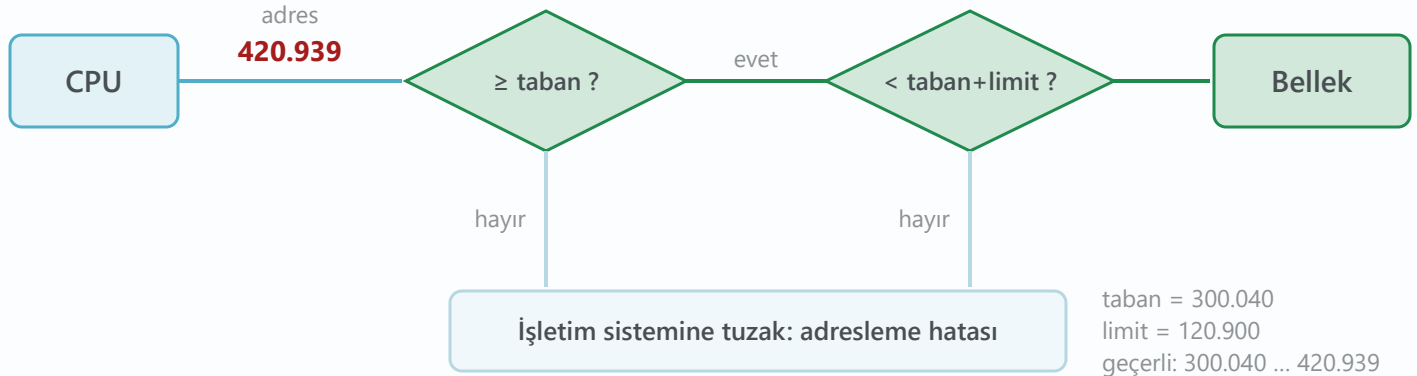

356.000 aralığın içinde; erişim yapılır. Denetim her erişimde, paralel donanımla yapılır.

Adım 2 / 5

Kullanıcı modundaki her erişim denetlenir. Çekirdek modunda denetim yapılmaz; işletim sistemi tüm belleğe erişebilmelidir (Silberschatz Şekil 9.2).

Donanımsal Adres Koruması

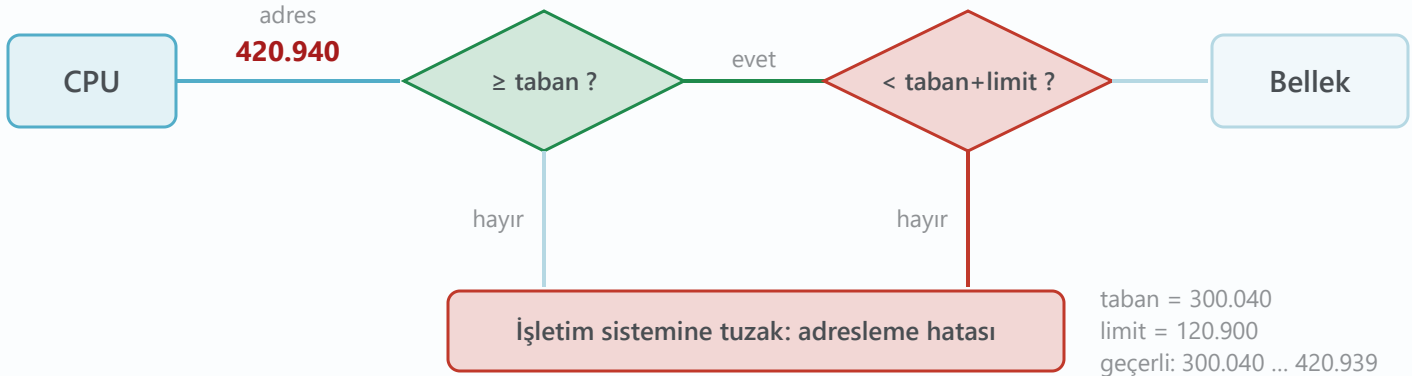

420.939 = taban + limit – 1: son geçerli adres.

Adım 3 / 5

Kullanıcı modundaki her erişim denetlenir. Çekirdek modunda denetim yapılmaz; işletim sistemi tüm belleğe erişebilmelidir (Silberschatz Şekil 9.2).

Donanımsal Adres Koruması

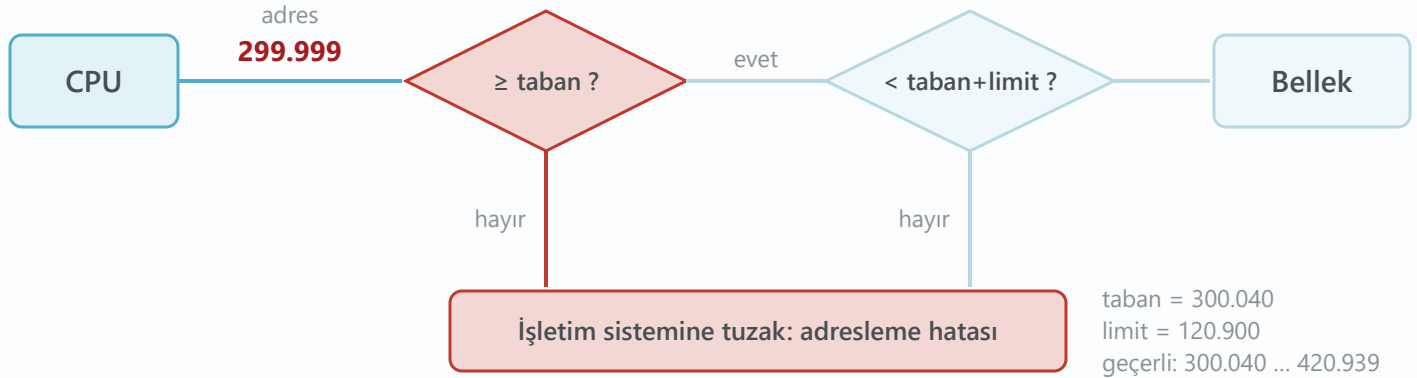

420.940 = taban + limit: ikinci karşılaştırma başarısız → **tuzak**. Çekirdek süreci genellikle sonlandırır (Unix'te **SIGSEGV**).

Adım 4 / 5

Kullanıcı modundaki her erişim denetlenir. Çekirdek modunda denetim yapılmaz; işletim sistemi tüm belleğe erişebilmelidir (Silberschatz Şekil 9.2).

Donanımsal Adres Koruması

299.999 tabandan küçük: ilk karşılaştırma başarısız → başka sürecin alanı korunur.

Adım 5 / 5

Kullanıcı modundaki her erişim denetlenir. Çekirdek modunda denetim yapılmaz; işletim sistemi tüm belleğe erişebilmelidir (Silberschatz Şekil 9.2).

Adres Bağlama Zamanları

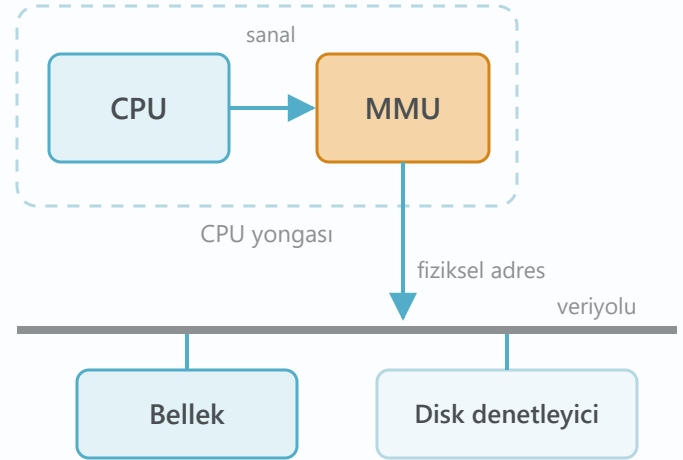

Bağlama zamanı	Üretilen kod	Konum değişirse	Donanım
Derleme	Mutlak kod (ör. MS-DOS <code>.COM</code>)	yeniden derle	gerekmez
Yükleme	Yeri değiştirilebilir kod; yükleyici adresleri düzeltir	yeniden yükle	gerekmez
Yürütme	Mantıksal adresler; süreç çalışırken taşınabilir	hiçbir şey	MMU (taban-limit, sayfalama)

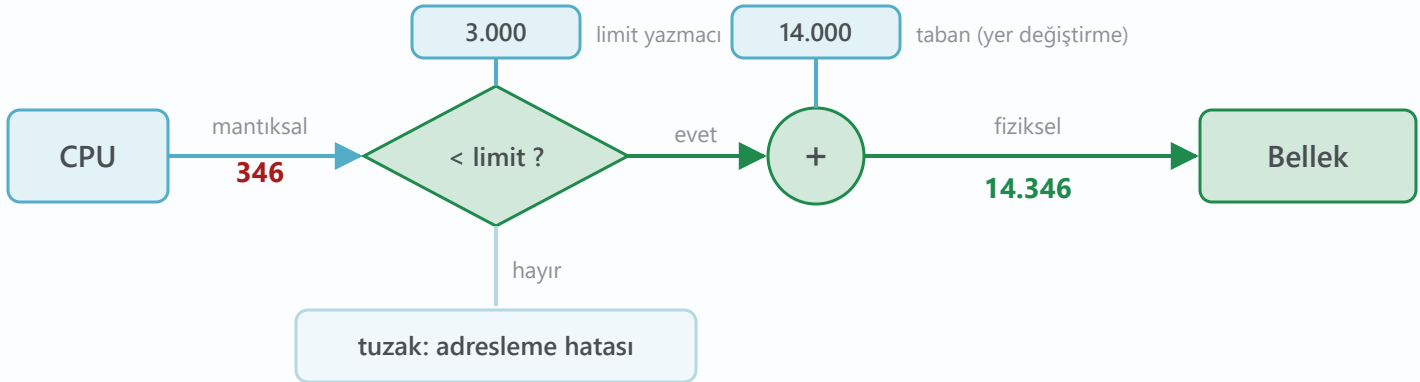
Kaynakta adresler *semboliktir* (`count`); derleyici onları *görelî* adrese ("modül başından 14 bayt"), bağlayıcı/yükleyici *mutlak* adrese (74014) bağlar. Modern genel amaçlı sistemlerin hepsi yürütme zamanı bağlama kullanır.

Mantıksal ve Fiziksel Adres, MMU

- **Mantıksal (sanal) adres:** CPU'nun ürettiği adres.
Fiziksel adres: bellek biriminin gördüğü, adres yazmacına (MAR) yüklenen adres.
- Derleme ve yükleme zamanı bağlamada ikisi **aynıdır**; yürütme zamanı bağlamada **farklıdır**.
- Mantıksal adres alanı: programın ürettiği adresler kümesi; fiziksel adres alanı: bunlara karşılık gelen fiziksel adresler.
- Çalışma anındaki dönüşümü **MMU** (bellek yönetim birimi) donanımı yapar. Program fiziksel adresleri **hiç görmez**.
- Bugünkü işlemcilerde MMU, TLB'leri ve sayfa tablosu yürüyücüsüyle birlikte her çekirdeğin içindedir.

MMU ile Dinamik Yer Değiştirme

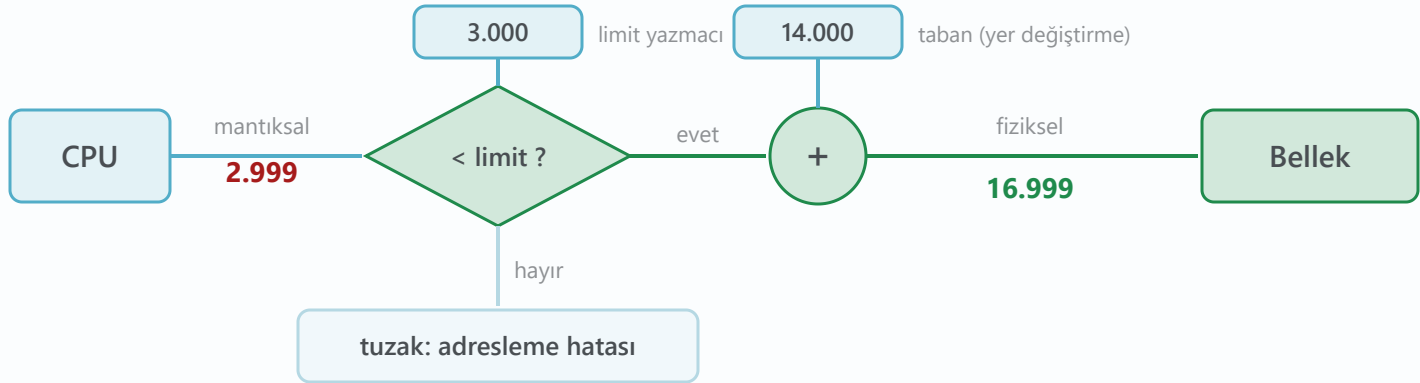

Mantıksal **346** < 3.000 → fiziksel 346 + 14.000 = **14.346**. Program 0 ile 2.999 arasını görür.

Adım 1 / 4

Silberschatz'ın *yer değiştirme yazmacı* Tanenbaum'un *taban yazmacıdır*. Her erişimde bir toplama ve bir karşılaştırma gerekir; toplama, elde yayılımı yüzünden özel devre olmadan yavaştır.

MMU ile Dinamik Yer Değiştirme

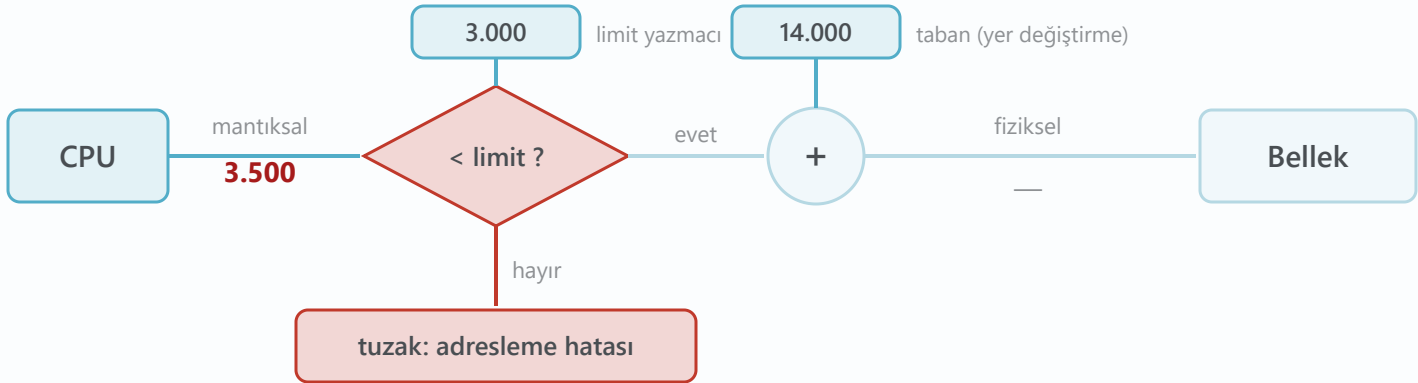

2.999 son geçerli mantıksal adres → **16.999**.

Adım 2 / 4

Silberschatz'ın *yer değiştirme yazmacı* Tanenbaum'un *taban yazmacıdır*. Her erişimde bir toplama ve bir karşılaştırma gerekir; toplama, elde yayılımı yüzünden özel devre olmadan yavaştır.

MMU ile Dinamik Yer Değiştirme

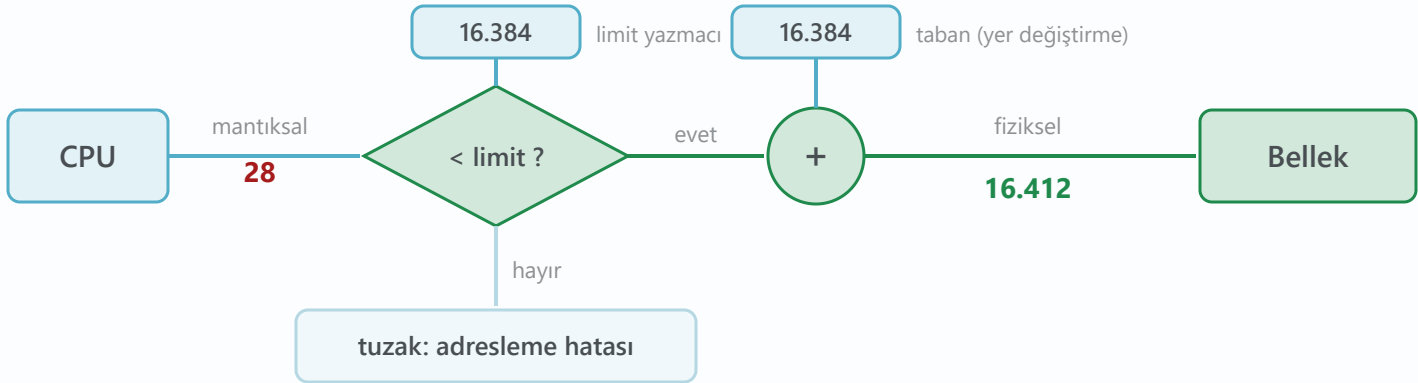

3.500 $\geq$ limit $\rightarrow$ toplama yapılmadan **tuzak**. Karşılaştırma mantıksal adres üzerinden olduğu için taban değeri ne olursa olsun aynıdır.

Adım 3 / 4

Silberschatz'ın *yer değiştirme yazmacı* Tanenbaum'un *taban yazmacıdır*. Her erişimde bir toplama ve bir karşılaştırma gerekir; toplama, elde yayılımı yüzünden özel devre olmadan yavaştır.

MMU ile Dinamik Yer Değiştirme

Önceki örnekteki B programı: taban = limit = 16.384. `JMP 28` değişmeden kalır, MMU $28 + 16.384 = \mathbf{16.412}$ üretir. Statik yer değiştirmeye gerek kalmaz.

Adım 4 / 4

Silberschatz'ın *yer değiştirme yazmacı* Tanenbaum'un *taban yazmacıdır*. Her erişimde bir toplama ve bir karşılaştırma gerekir; toplama, elde yayılımı yüzünden özel devre olmadan yavaştır.

Dinamik Yükleme

```
1 #include <dlfcn.h>
2 #include <stdio.h>
3
4 ▶ int main(void) {
5     void *h = dlopen("libm.so.6", RTLD_LAZY);
6     if (!h) { puts(dlerror()); return 1; }
7     double (*kok)(double) =
8         (double (*)(double)) dlsym(h, "sqrt");
9     printf("%.3f\n", kok(2.0));
10    dlclose(h);
11    return 0;
12 }
```

sürecin adres alanı

0

yüksek

Program başladı: adres alanında yalnız **main**, **libc**, öbek (heap) ve yığın (stack) var; **libm yüklü değil**.

Adım 1 / 5

DEĞİŞKENLER

h = -

kok = -

ÇIKTI

Rutin çağrılana kadar belleğe alınmaz; kullanılmayan kod hiç yüklenmez. Donanım desteği gerekmez, program böyle tasarlanır; işletim sistemi kütüphane sağlar (**dlopen**, Windows'ta **LoadLibrary** / **GetProcAddress**). glibc 2.34'ten beri **-ldl** gerekmez.

Dinamik Yükleme

```
1 #include <dlfcn.h>
2 #include <stdio.h>
3
4 int main(void) {
5     void *h = dlopen("libm.so.6", RTLD_LAZY);
6     if (!h) { puts(dlerror()); return 1; }
7     double (*kok)(double) =
8         (double (*)(double)) dlsym(h, "sqrt");
9     printf("%.3f\n", kok(2.0));
10    dlclose(h);
11    return 0;
12 }
```

sürecin adres alanı

0

yüksek

`dlopen` : dinamik bağlayıcı (`ld.so`) dosyayı bulur, `mmap` ile adres alanına eşler. Yükleme **şimdi**, programın isteğiyle olur.

Adım 2 / 5

DEĞİŞKENLER

`h = tanıtıcı`

`kok = -`

ÇIKTI

Rutin çağrılana kadar belleğe alınmaz; kullanılmayan kod hiç yüklenmez. Donanım desteği gerekmez, program böyle tasarlanır; işletim sistemi kütüphane sağlar (`dlopen` , Windows'ta `LoadLibrary` / `GetProcAddress`). glibc 2.34'ten beri `-ldl` gerekmez.

sürecin adres alanı

`dlsym` sembol tablosunda `sqrt` 'u arar ve o sürecin adres alanındaki adresini döndürür.

Adım 3 / 5

DEĞİŞKENLER

$$h = \tan^{-1} c_1$$

```
kok = &sqrt
```

ÇIKTI

Rutin çağrılana kadar belleğe alınmaz; kullanılmayan kod hiç yüklenmez. Donanım desteği gerekmez, program böyle tasarlanır; işletim sistemi kütüphane sağlar (`dlopen` , Windows'ta `LoadLibrary` / `GetProcAddress`). glibc 2.34'ten beri `-ldl` gerekmez.

Rutin çağrılana kadar belleğe alınmaz; kullanılmayan kod hiç yüklenmez. Donanım desteği gerekmez, program böyle tasarlanır; işletim sistemi kütüphane sağlar (`dlopen` , Windows'ta `LoadLibrary` / `GetProcAddress`). glibc 2.34'ten beri `-ldl` gerekmez.

Dinamik Yükleme

```
1 #include <dlfcn.h>
2 #include <stdio.h>
3
4 int main(void) {
5     void *h = dlopen("libm.so.6", RTLD_LAZY);
6     if (!h) { puts(dlerror()); return 1; }
7     double (*kok)(double) =
8         (double (*)(double)) dlsym(h, "sqrt");
9     printf("%.3f\n", kok(2.0));
10    ▶ dlclos(h);
11    return 0;
12 }
```

sürecin adres alanı

0

yüksek

dlclose : referans sayısı 0'a inince kütüphane adres alanından çıkarılır.

Adım 5 / 5

DEĞİŞKENLER

h = kapalı

kok = -

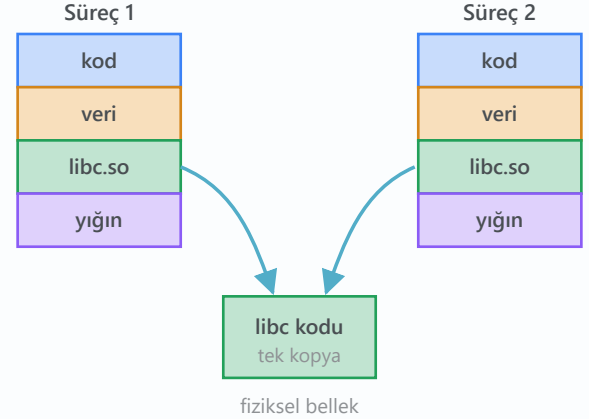
ÇIKTI

1.414

Rutin çağrılana kadar belleğe alınmaz; kullanılmayan kod hiç yüklenmez. Donanım desteği gerekmez, program böyle tasarlanır; işletim sistemi kütüphane sağlar (**dlopen** , Windows'ta **LoadLibrary** / **GetProcAddress**). glibc 2.34'ten beri **-ldl** gerekmez.

Statik ve Dinamik Bağlama

	Statik bağlama	Dinamik bağlama
Kim, ne zaman?	Bağlayıcı (<code>ld</code>), derlemeden sonra	Dinamik bağlayıcı (<code>ld.so</code>), yüklemede/ çalışırken
Dosya	<code>.a</code> , <code>.lib</code>	<code>.so</code> , <code>.dll</code> , <code>.dylib</code>
Bellek	Her programda ayrı kopya	Kod sayfaları bir kez bellekte, paylaşılır
Güncelleme	Yeniden bağlamak gerekir	Kütüphaneyi değiştirmek yeter (sürüm: <i>soname</i>)
Risk	Büyük dosya, güvenlik yaması gecikir	Sürüm uyumsuzluğu ("DLL cehennemi")

- Statik: kütüphane rutinleri ikili dosyaya kopyalanır (`ld *.o -lc -lm`).
- Dinamik: dosyada yalnızca bir **taslak (stub)** kalır; adres yürütme zamanında çözülür.

Tembel Bağlama: PLT ve GOT

1. çağrı

Derleyici `printf` 'in adresini bilmez; çağrı küçük bir **PLT** (procedure linkage table) taslağına gider. Kitaplardaki *taslak* (*stub*) budur.

Adım 1 / 5

Kitaplardaki “taslak kendini rutinin adresiyle değiştirir” anlatımı kavramsaldır; ELF sistemlerinde değişen kod değil, GOT girdisidir. Bunu işletim sistemi değil kullanıcı alanındaki dinamik bağlayıcı yapar.

Tembel Bağlama: PLT ve GOT

1. çağrı

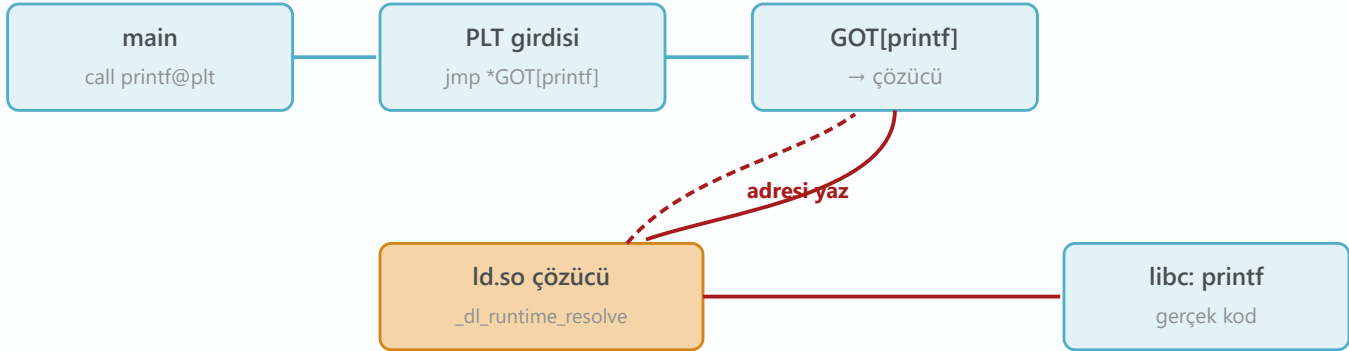
PLT, **GOT** (global offset table) içindeki adrese dolaylı atlar. Başlangıçta GOT girdisi çözücüyü gösterir.

Adım 2 / 5

Kitaplardaki “taslak kendini rutinin adresiyle değiştirir” anlatımı kavramsaldır; ELF sistemlerinde değişen kod değil, GOT girdisidir. Bunu işletim sistemi değil kullanıcı alanındaki dinamik bağlayıcı yapar.

Tembel Bağlama: PLT ve GOT

1. çağrı

ld.so çözücüsü sembolü yüklü kütüphanelerde arar, bulduğu adresi **GOT'a** yazar.

Adım 3 / 5

Kitaplardaki “taslak kendini rutinin adresiyle değiştirir” anlatımı kavramsaldır; ELF sistemlerinde değişen kod değil, GOT girdisidir. Bunu işletim sistemi değil kullanıcı alanındaki dinamik bağlayıcı yapar.

Tembel Bağlama: PLT ve GOT

1. çağrı

Çözücü `printf` 'e atlar. Kod sayfaları değişmedi; yalnızca sürece özel GOT sayfası değişti, bu yüzden kod paylaşılabilir kalır.

Adım 4 / 5

Kitaplardaki “taslak kendini rutinın adresiyle değiştirir” anlatımı kavramsaldır; ELF sistemlerinde değişen kod değil, GOT girdisidir. Bunu işletim sistemi değil kullanıcı alanındaki dinamik bağlayıcı yapar.

Tembel Bağlama: PLT ve GOT

2. ve sonraki çağrılar

Sonraki çağrılar `PLT → GOT → printf` : yalnızca bir dolaylı atlama. Güvenlik için birçok dağıtım `-z now` (tam RELRO) ile tüm sembolleri yüklemede çözüp GOT'u salt okunur yapar.

Adım 5 / 5

Kitaplardaki "taslak kendini rutinin adresiyle değiştirir" anlatımı kavramsaldır; ELF sistemlerinde değişen kod değil, GOT girdisidir. Bunu işletim sistemi değil kullanıcı alanındaki dinamik bağlayıcı yapar.

Kütüphane Oluşturma: Statik ve Paylaşımlı

Statik kütüphane

```
$ gcc -c func.c -o func.o
$ ar rcs libfunc.a func.o
$ gcc main.c -o main -static -L. -lfunc
$ ./main
```

- **ar** nesne dosyalarını arşivler; bağlayıcı yalnızca gereken nesneleri kopyalar.
- **-static** libc'nin de statik sürümünü (**libc.a**) ister.

statik: her programda ayrı kopya

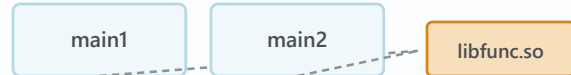

Paylaşımlı kütüphane

```
$ gcc -fPIC -c func.c -o func.o
$ gcc -shared -o libfunc.so func.o
$ gcc main.c -o main -L. -lfunc
$ export LD_LIBRARY_PATH=$(pwd)
$ ./main
$ ldd ./main (libfunc.so => ./libfunc.so)
```

- **-fPIC** : **konumdan bağımsız kod**; mutlak adres yerine PC'ye göreli adresleme, veriye GOT üzerinden erişim.
- Böylece aynı fiziksel sayfa her süreçte **farklı sanal adrese** eşlenebilir (ASLR).
- **LD_LIBRARY_PATH** yerine kalıcı çözüm: **-Wl,-rpath,'\$ORIGIN'** ya da **ldconfig**.

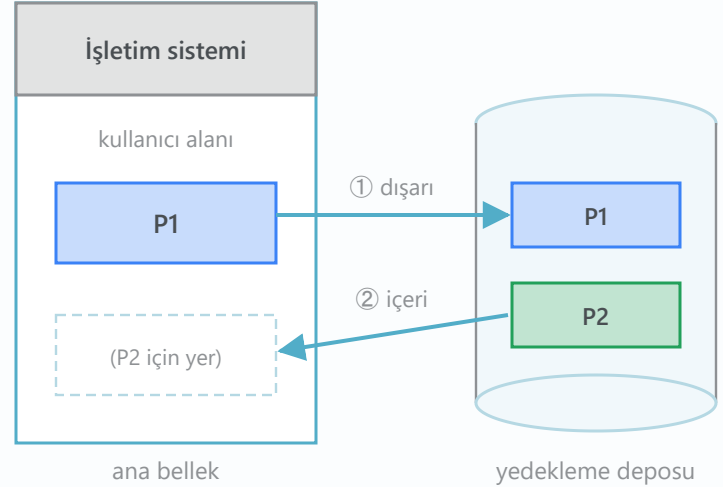
paylaşımlı: tek kopya, iki eşleme

Modern dağıtımlar programları da konumdan bağımsız (PIE) derler; böylece programın kendisi de ASLR ile rastgele adrese yüklenir.

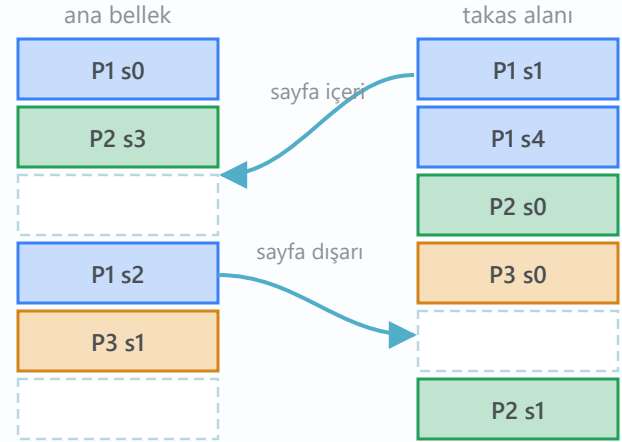
Takas (Swapping)

- **Standart takas:** bir sürecin *tamamı* geçici olarak yedekleme deposuna (disk) yazılır, sonra geri getirilir.
- Toplam bellek ihtiyacı fiziksel belleği aşabilir; çoklu programlama derecesi artar.
- Geri gelen süreç başka adrese yerleşebilir → **yürütme zamanı bağlama** gerekir.
- Bedel: 100 MB süreç, 50 MB/s disk → 2 s dışarı + 2 s içeri = **4 s** (Silberschatz).
- Bekleyen G/Ç'si olan süreç takas edilmez (DMA eski adrese yazar) ya da G/Ç çekirdek tamponlarından yapılır.

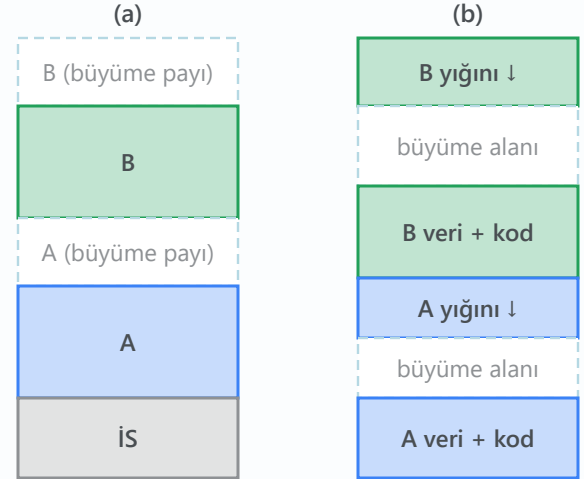
Sayfa Takası ve Modern Sistemler

- Bütün süreci taşımak bugün kabul edilemez: 1 GiB süreç, 3 GB/s NVMe → gidiş-dönüş $\approx 0,72$ s.
- Linux, Windows, macOS **sayfa** takas eder: yalnızca uzun süredir kullanılmayan (soğuk) sayfalar dışarı gider, 4 KiB'lık bir sayfa onlarca μ s'de gelir.
- Diske gitmeden önce **sıkıştırma**: Linux zswap ve zram, Windows bellek sıkıştırma, macOS sıkıştırıcı.
- Mobil: flaş ömrü ve enerji yüzünden geleneksel takas yok ya da sınırlı; Android zram + `lmkd`, iOS sıkıştırma + uygulama sonlandırma (jetsam).
- Sayfa düzeyinde takas ve sayfa değiştirme algoritmaları **Bölüm 9**'un konusudur.

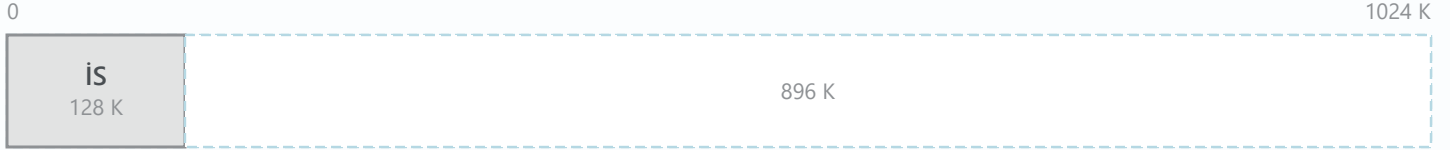

Bitişik Bellek Tahsisi

- Bellek iki bölgeye ayrılır: **işletim sistemi** ve **kullanıcı süreçleri**. Linux ve Windows çekirdeği yüksek adreslere koyar.
- Her süreç tek, **bitişik** bir bölgede; koruma taban-limit ile.
- **Sabit bölümlleme** (IBM OS/360 MFT): bölüm sayısı = çoklu programlama derecesi; küçük süreç büyük bölümde → *iç parçalanma*.
- **Değişken bölümlleme** (MVT): bölüm süreç kadar; boş bloklara **delik (hole)** denir.
- Süreçler büyür: veri kesimi (`malloc`) ve yığın için **pay bırakılır**. Takastan dönen süreç payıyla birlikte değil, kullandığı kadar getirilir.

Değişken Bölümleme

delikler: 896 K @ 128

Bellekte yalnız işletim sistemi var.

Adım 1 / 8

- İşletim sistemi tahsisli bölümleri ve delikleri bir tabloda (ya da listede) tutar.
- Süreç gelince yeterince büyük bir delik bulunur, artan kısım delik olarak kalır; süreç bitince alanı deliğe döner ve komşularla birleşir.

Değişken Bölümleme

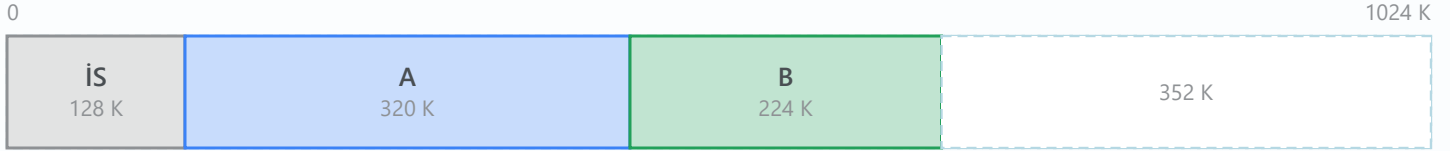
delikler: 576 K @ 448

A (320 K) gelir; ilk uygun boşluğa yerleşir.

Adım 2 / 8

- İşletim sistemi tahsisli bölümleri ve delikleri bir tabloda (ya da listede) tutar.
- Süreç gelince yeterince büyük bir delik bulunur, artan kısım delik olarak kalır; süreç bitince alanı deliğe döner ve komşularla birleşir.

Değişken Bölümleme

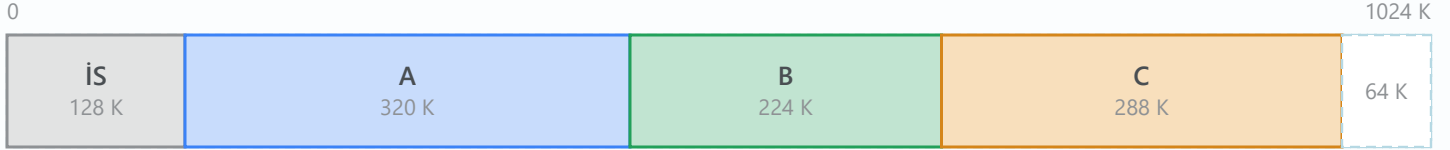
delikler: 352 K @ 672

B (224 K) gelir; ilk uygun boşluğa yerleşir.

Adım 3 / 8

- İşletim sistemi tahsisli bölümleri ve delikleri bir tabloda (ya da listede) tutar.
- Süreç gelince yeterince büyük bir delik bulunur, artan kısım delik olarak kalır; süreç bitince alanı deliğe döner ve komşularla birleşir.

Değişken Bölümleme

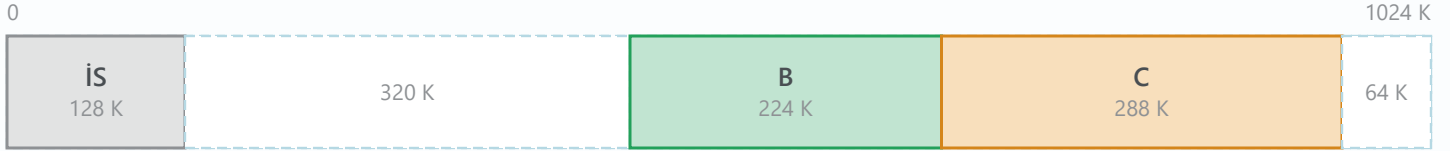
delikler: 64 K @ 960

C (288 K) gelir; ilk uygun boşluğa yerleşir.

Adım 4 / 8

- İşletim sistemi tahsisli bölümleri ve delikleri bir tabloda (ya da listede) tutar.
- Süreç gelince yeterince büyük bir delik bulunur, artan kısım delik olarak kalır; süreç bitince alanı deliğe döner ve komşularla birleşir.

Değişken Bölümleme

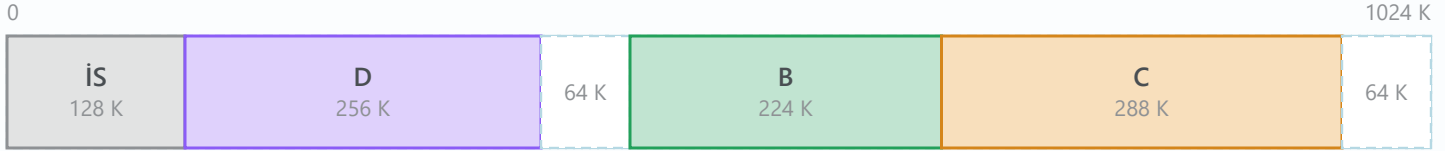
delikler: 320 K @ 128, 64 K @ 960

A sonlanır: 128–448 arası **320 K** delik olur.

Adım 5 / 8

- İşletim sistemi tahsisli bölümleri ve delikleri bir tabloda (ya da listede) tutar.
- Süreç gelince yeterince büyük bir delik bulunur, artan kısım delik olarak kalır; süreç bitince alanı deliğe döner ve komşularla birleşir.

Değişken Bölümleme

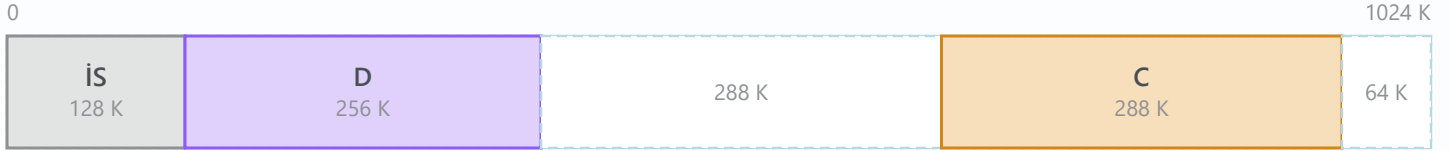
delikler: 64 K @ 384, 64 K @ 960

D (256 K) A'nın deliğine girer; geriye **64 K**'lık küçük bir delik kalır.

Adım 6 / 8

- İşletim sistemi tahsisli bölümleri ve delikleri bir tabloda (ya da listede) tutar.
- Süreç gelince yeterince büyük bir delik bulunur, artan kısım delik olarak kalır; süreç bitince alanı deliğe döner ve komşularla birleşir.

Değişken Bölümleme

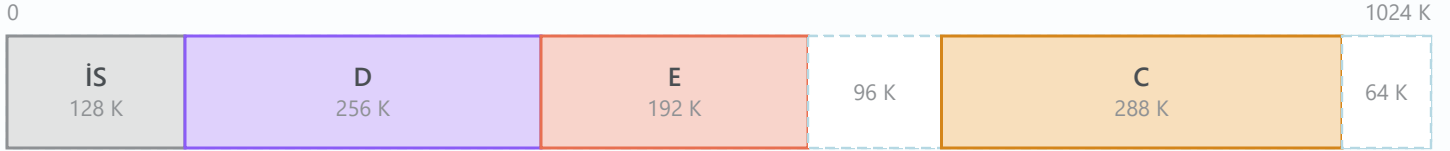
delikler: 288 K @ 384, 64 K @ 960

B sonlanır: alanı solundaki 64 K delikle **birleşir** → 288 K. Bitişik delikler hemen birleştirilir.

Adım 7 / 8

- İşletim sistemi tahsisli bölümleri ve delikleri bir tabloda (ya da listede) tutar.
- Süreç gelince yeterince büyük bir delik bulunur, artan kısım delik olarak kalır; süreç bitince alanı deliğe döner ve komşularla birleşir.

Değişken Bölümleme

delikler: 96 K @ 576, 64 K @ 960

E (192 K) 288 K deliğe girer. Toplam boş 160 K ama **iki parçaya** dağılmış: dış parçalanma büyüyor.

Adım 8 / 8

- İşletim sistemi tahsisli bölümleri ve delikleri bir tabloda (ya da listede) tutar.
- Süreç gelince yeterince büyük bir delik bulunur, artan kısım delik olarak kalır; süreç bitince alanı deliğe döner ve komşularla birleşir.

Yerleştirme Algoritmaları

İlk uyan (first fit)

Listenin başından ara, ilk yeterli delikte dur. Hızlı; başta küçük delikler birikir.

Sonraki uyan (next fit)

Aramaya son kalınan yerden devam et; ilk uyandan biraz *kötü* çıkar (Bays, 1977).

En iyi uyan (best fit)

Tüm listeyi tara, ihtiyaca en yakın deliği seç. Yavaş; işe yaramaz **çok küçük** delikler bırakır.

En kötü uyan (worst fit)

En büyük deliği seç ki kalan parça kullanılabilsin. Benzetimlerde iyi sonuç vermez.

Hızlı uyan (quick fit)

Sık istenen boyutlar için **ayrı listeler** (4 K, 8 K, 12 K ...). Bulmak hızlı, birleştirmek pahalı.

Ortak iyileştirme

Süreçler ve delikler için ayrı listeler. Bugünkü `malloc` gerçekleştirmeleri (jemalloc, tcmalloc) boyut sınıfları kullanır.

Benzetimlere göre (Silberschatz, Knuth) zaman ve bellek kullanımında ilk uyan ve en iyi uyan, en kötü uyandan iyidir; ilk uyan genellikle daha hızlıdır.

En İyi Uyan: Kod İzleme

```
1 int en_iyi(int delik[], int n, int istek) {  
2     int en = -1;  
3     for (int i = 0; i < n; i++)  
4         if (delik[i] >= istek &&  
5             (en == -1 || delik[i] < delik[en]))  
6             en = i;  
7     if (en != -1) delik[en] -= istek;  
8     return en;  
9 }  
10 /* delik = 120, 450, 230, 300, 180 (K) */  
11 /* en_iyi(delik, 5, 210); en_iyi(delik, 5, 160); */
```

istek = 210 K

120	450	230	300	180
[0]	[1]	[2]	[3]	[4]

Delik listesi 120, 450, 230, 300, 180 K. İlk istek **210 K**; en = -1 (aday yok).

Adım 1 / 12

DEĞİŞKENLER

istek = 210 i = - en = -1

delik = [120 450 230 300 180]

ÇIKTI

En İyi Uyan: Kod İzleme

```
1 int en_iyi(int delik[], int n, int istek) {  
2     int en = -1;  
3     for (int i = 0; i < n; i++)  
4         if (delik[i] >= istek &&  
5             (en == -1 || delik[i] < delik[en]))  
6             en = i;  
7     if (en != -1) delik[en] -= istek;  
8     return en;  
9 }  
10 /* delik = 120, 450, 230, 300, 180 (K) */  
11 /* en_iyi(delik, 5, 210); en_iyi(delik, 5, 160); */
```

istek = 210 K

[0] = 120 < 210: sığmaz, atla.

Adım 2 / 12

DEĞİŞKENLER

istek = 210 i = 0 en = -1

delik = [120 450 230 300 180]

ÇIKTI

En İyi Uyan: Kod İzleme

```
1 int en_iyi(int delik[], int n, int istek) {  
2     int en = -1;  
3     for (int i = 0; i < n; i++)  
4         if (delik[i] >= istek &&  
5             (en == -1 || delik[i] < delik[en]))  
6             en = i;  
7     if (en != -1) delik[en] -= istek;  
8     return en;  
9 }  
10 /* delik = 120, 450, 230, 300, 180 (K) */  
11 /* en_iyi(delik, 5, 210); en_iyi(delik, 5, 160); */
```

istek = 210 K

[1] = 450 ≥ 210 ve ilk aday → en = 1

Adım 3 / 12

DEĞİŞKENLER

istek = 210

i = 1

en = 1

delik = [120 450 230 300 180]

ÇIKTI

En İyi Uyan: Kod İzleme

```
1 int en_ iyi(int delik[], int n, int istek) {  
2     int en = -1;  
3     for (int i = 0; i < n; i++)  
4         if (delik[i] >= istek &&  
5             (en == -1 || delik[i] < delik[en]))  
6             en = i;  
7     if (en != -1) delik[en] -= istek;  
8     return en;  
9 }  
10 /* delik = 120, 450, 230, 300, 180 (K) */  
11 /* en_ iyi(delik, 5, 210); en_ iyi(delik, 5, 160); */
```

istek = 210 K

120	450	230	300	180
[0]	[1]	[2]	[3]	[4]

[2] = 230 ≥ 210 ve 450'den küçük → yeni en iyi

en = 2 .

Adım 4 / 12

DEĞİŞKENLER

istek = 210

i = 2

en = 2

delik = [120 450 230 300 180]

ÇIKTI

En İyi Uyan: Kod İzleme

```
1 int en_iyi(int delik[], int n, int istek) {  
2     int en = -1;  
3     for (int i = 0; i < n; i++)  
4         if (delik[i] >= istek &&  
5             (en == -1 || delik[i] < delik[en]))  
6         en = i;  
7     if (en != -1) delik[en] -= istek;  
8     return en;  
9 }  
10 /* delik = 120, 450, 230, 300, 180 (K) */  
11 /* en_iyi(delik, 5, 210); en_iyi(delik, 5, 160); */
```

istek = 210 K

120	450	230	300	180
[0]	[1]	[2]	[3]	[4]

[3] = 300 sığar ama mevcut en iyi 230 daha küçük: değişmez.

Adım 5 / 12

DEĞİŞKENLER

istek = 210 i = 3 en = 2

delik = [120 450 230 300 180]

ÇIKTI

En İyi Uyan: Kod İzleme

```
1 int en_iyi(int delik[], int n, int istek) {  
2     int en = -1;  
3     for (int i = 0; i < n; i++)  
4         if (delik[i] >= istek &&  
5             (en == -1 || delik[i] < delik[en]))  
6             en = i;  
7     if (en != -1) delik[en] -= istek;  
8     return en;  
9 }  
10 /* delik = 120, 450, 230, 300, 180 (K) */  
11 /* en_iyi(delik, 5, 210); en_iyi(delik, 5, 160); */
```

istek = 210 K

120	450	230	300	180
[0]	[1]	[2]	[3]	[4]

[4] = 180 < 210: sığmaz, atla.

Adım 6 / 12

DEĞİŞKENLER

istek = 210 i = 4 en = 2

delik = [120 450 230 300 180]

ÇIKTI

En İyi Uyan: Kod İzleme

```
1 int en_iyi(int delik[], int n, int istek) {  
2     int en = -1;  
3     for (int i = 0; i < n; i++)  
4         if (delik[i] >= istek &&  
5             (en == -1 || delik[i] < delik[en]))  
6             en = i;  
7     if (en != -1) delik[en] -= istek;  
8     return en;  
9 }  
10 /* delik = 120, 450, 230, 300, 180 (K) */  
11 /* en_iyi(delik, 5, 210); en_iyi(delik, 5, 160); */
```

istek = 210 K

120	450	20	300	180
[0]	[1]	[2]	[3]	[4]

Seçilen [2] deliğinden 210 K ayrılır; geriye **20 K**'lık küçük bir delik kalır. Dönüş: 2. İlk uyan aynı istek için 450'yi bölerdi.

Adım 7 / 12

DEĞİŞKENLER

istek = 210

en = 2

delik = [120 450 20 300 180]

ÇIKTI

en_iyi(210) = 2

En İyi Uyan: Kod İzleme

```
1 int en_iyi(int delik[], int n, int istek) {  
2     int en = -1;  
3     for (int i = 0; i < n; i++)  
4         if (delik[i] >= istek &&  
5             (en == -1 || delik[i] < delik[en]))  
6             en = i;  
7     if (en != -1) delik[en] -= istek;  
8     return en;  
9 }  
10 /* delik = 120, 450, 230, 300, 180 (K) */  
11 /* en_iyi(delik, 5, 210); en_iyi(delik, 5, 160); */
```

istek = 160 K

120	450	20	300	180
[0]	[1]	[2]	[3]	[4]

İkinci istek **160 K**; delik [2] artık 20 K. Tarama yine baştan, tüm listeyi gezer.

Adım 8 / 12

DEĞİŞKENLER

istek = 160

i = -

en = -1

delik = [120 450 20 300 180]

ÇIKTI

en_iyi(210) = 2

En İyi Uyan: Kod İzleme

```
1 int en_iyi(int delik[], int n, int istek) {
2   int en = -1;
3   for (int i = 0; i < n; i++)
4     ▶ if (delik[i] >= istek &&
5         (en == -1 || delik[i] < delik[en]))
6     ▶   en = i;
7   if (en != -1) delik[en] -= istek;
8   return en;
9 }
10 /* delik = 120, 450, 230, 300, 180 (K) */
11 /* en_iyi(delik, 5, 210); en_iyi(delik, 5, 160); */
```

istek = 160 K

[0] = 120 sığmaz; [1] = 450 $\geq$ 160 ve ilk aday $\rightarrow$

en = 1 .

Adım 9 / 12

DEĞİŞKENLER

istek = 160

i = 1

en = 1

delik = [120 450 20 300 180]

ÇIKTI

en_iyi(210) = 2

En İyi Uyan: Kod İzleme

```
1 int en_iyi(int delik[], int n, int istek) {
2     int en = -1;
3     for (int i = 0; i < n; i++)
4         if (delik[i] >= istek &&
5             (en == -1 || delik[i] < delik[en]))
6             en = i;
7     if (en != -1) delik[en] -= istek;
8     return en;
9 }
10 /* delik = 120, 450, 230, 300, 180 (K) */
11 /* en_iyi(delik, 5, 210); en_iyi(delik, 5, 160); */
```

istek = 160 K

[2] = 20 sığmaz; [3] = 300 ≥ 160 ve 450'den küçük → yeni en iyi **en = 3**.

Adım 10 / 12

DEĞİŞKENLER

istek = 160

i = 3

en = 3

delik = [120 450 20 300 180]

ÇIKTI

en_iyi(210) = 2

En İyi Uyan: Kod İzleme

```
1 int en_ iyi(int delik[], int n, int istek) {  
2     int en = -1;  
3     for (int i = 0; i < n; i++)  
4         if (delik[i] >= istek &&  
5             (en == -1 || delik[i] < delik[en]))  
6             en = i;  
7     if (en != -1) delik[en] -= istek;  
8     return en;  
9 }  
10 /* delik = 120, 450, 230, 300, 180 (K) */  
11 /* en_ iyi(delik, 5, 210); en_ iyi(delik, 5, 160); */
```

istek = 160 K

120	450	20	300	180
[0]	[1]	[2]	[3]	[4]

[4] = 180 ≥ 160 ve 300'den küçük → yeni en iyi

en = 4

Adım 11 / 12

DEĞİŞKENLER

istek = 160

i = 4

en = 4

delik = [120 450 20 300 180]

ÇIKTI

en_ iyi(210) = 2

En İyi Uyan: Kod İzleme

```
1 int en_iyi(int delik[], int n, int istek) {
2     int en = -1;
3     for (int i = 0; i < n; i++)
4         if (delik[i] >= istek &&
5             (en == -1 || delik[i] < delik[en]))
6             en = i;
7     if (en != -1) delik[en] -= istek;
8     return en;
9 }
10 /* delik = 120, 450, 230, 300, 180 (K) */
11 /* en_iyi(delik, 5, 210); en_iyi(delik, 5, 160); */
```

istek = 160 K

120	450	20	300	20
[0]	[1]	[2]	[3]	[4]

Seçilen [4] deliğinden 160 K ayrılır; geriye **20 K**'lık küçük bir delik kalır. Dönüş: 4. En iyi uyan iki kez işe yaramaz 20 K'lık delik bıraktı.

Adım 12 / 12

DEĞİŞKENLER

istek = 160

en = 4

delik = [120 450 20 300 20]

ÇIKTI

en_iyi(210) = 2

en_iyi(160) = 4

Yerleştirme: Çalışılmış Örnek

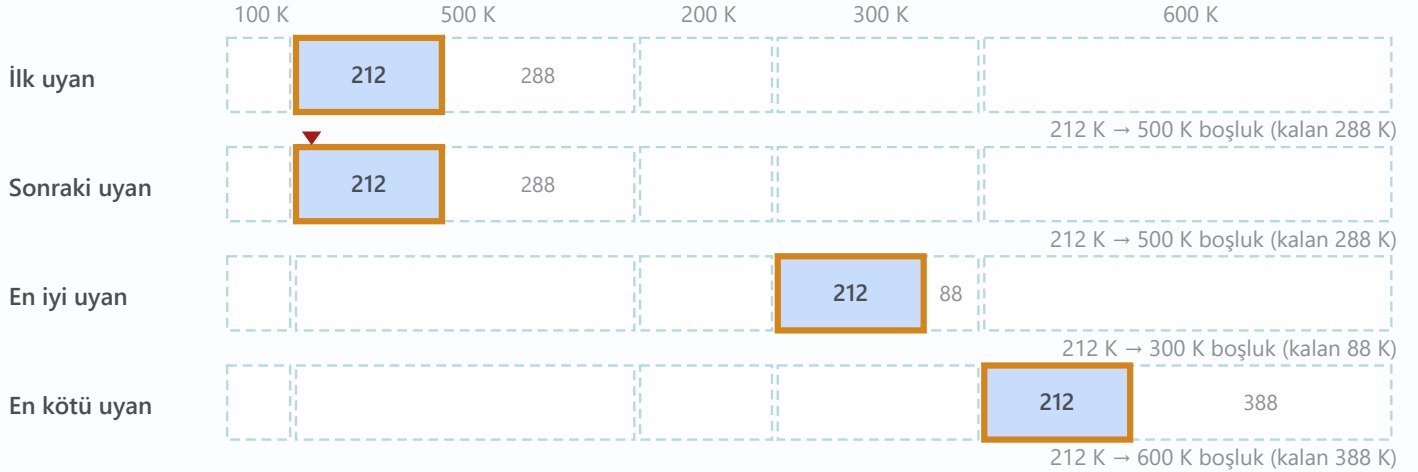
	100 K	500 K	200 K	300 K	600 K
İlk uyan					
Sonraki uyan					
En iyi uyan					
En kötü uyan					

Delikler sırasıyla **100, 500, 200, 300, 600 K**. İstekler sırayla: **212, 417, 112, 426 K**.

Adım 1 / 5

Etkileşimli simülatör: [Memory Allocation Simulator](#) (İngilizce) — ilk/sonraki/en iyi/en kötü uyanı kendi isteklerinizle çalıştırıp parçalanmayı ölçün.

Yerleştirme: Çalışılmış Örnek

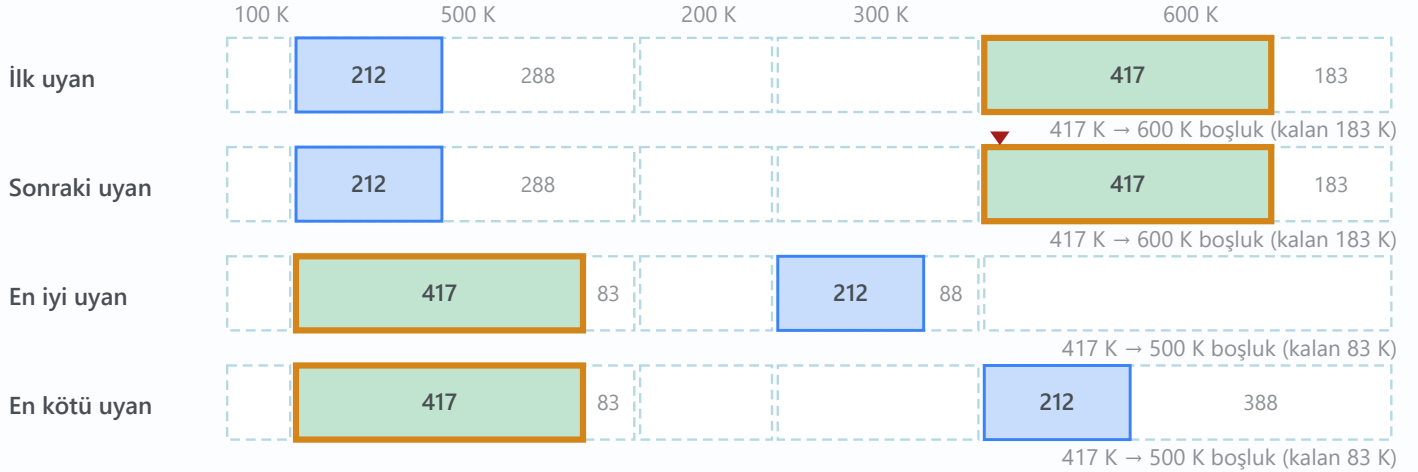

212 K: ilk/sonraki uyan 500'e, en iyi uyan 300'e (kalan 88), en kötü uyan 600'e koyar.

Adım 2 / 5

Etkileşimli simülatör: [Memory Allocation Simulator](#) (İngilizce) — ilk/sonraki/en iyi/en kötü uyanı kendi isteklerinizle çalıştırıp parçalanmayı ölçün.

Yerleştirme: Çalışılmış Örnek

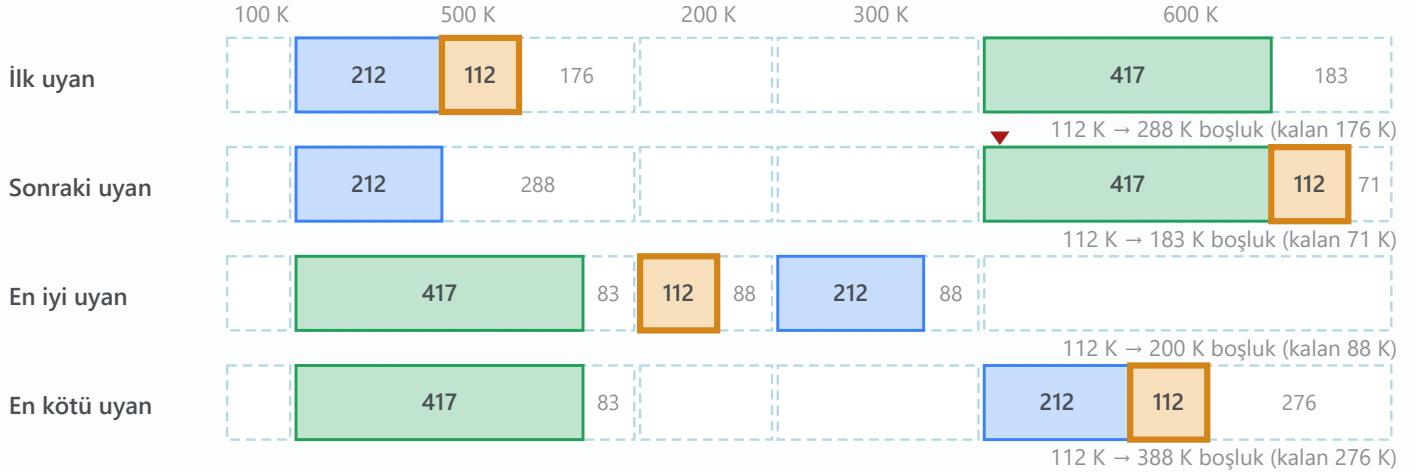

417 K: ilk ve sonraki uyan 600'e; en iyi ve en kötü uyan 500'e (kalan 83).

Adım 3 / 5

Etkileşimli simülatör: [Memory Allocation Simulator](#) (İngilizce) — ilk/sonraki/en iyi/en kötü uyanı kendi isteklerinle çalıştırıp parçalanmayı ölçün.

Yerleştirme: Çalışılmış Örnek

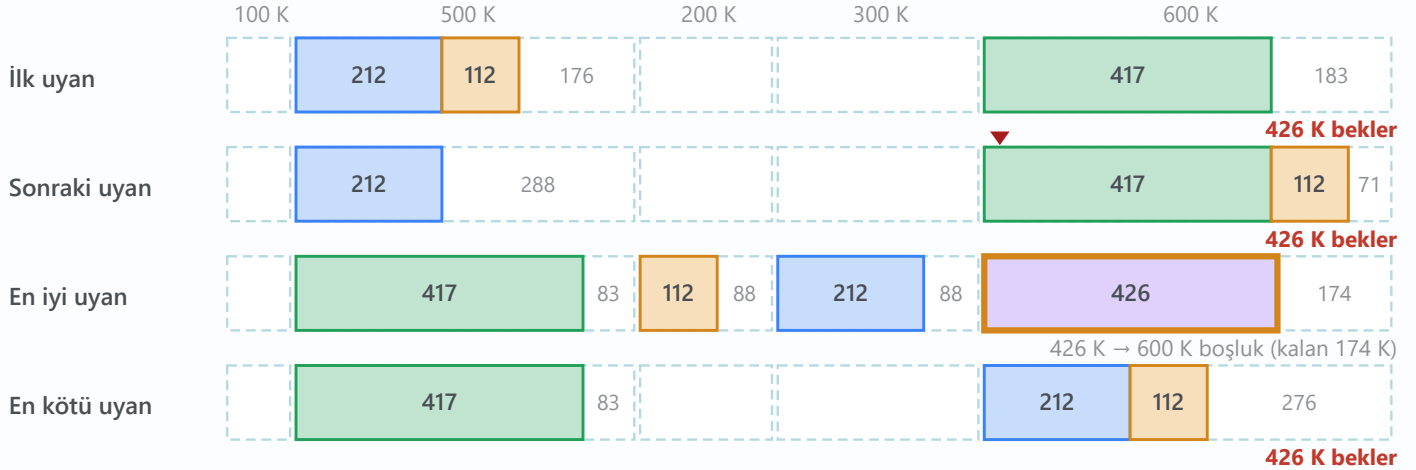

112 K: ilk uyan 288'lik artığa; sonraki uyan son kaldığı 183'e (kalan 71); en iyi uyan 200'e; en kötü uyan 388'e.

Adım 4 / 5

Etkileşimli simülatör: [Memory Allocation Simulator](#) (İngilizce) — ilk/sonraki/en iyi/en kötü uyanı kendi isteklerinle çalıştırıp parçalanmayı ölçün.

Yerleştirme: Çalışılmış Örnek

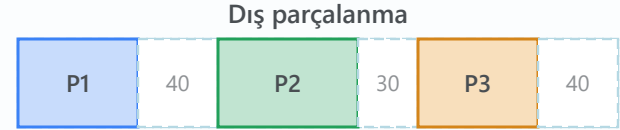
426 K: yalnız **en iyi uyan** yerleştirebilir (600 K hâlâ bütün). Diğerlerinde toplam boş alan yeter ama tek parça yok: **dış parçalanma**.

Adım 5 / 5

Etkileşimli simülatör: [Memory Allocation Simulator](#) (İngilizce) — ilk/sonraki/en iyi/en kötü uyanı kendi isteklerinizle çalıştırıp parçalanmayı ölçün.

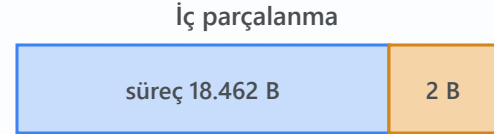
İç ve Dış Parçalanma

- **Dış parçalanma:** isteği karşılayacak toplam boş bellek var, ama **bitişik değil**. Değişken bölümlemenin sorunudur.
- **%50 kuralı** (Knuth): ilk uyan ile N tahsisli blok varken yaklaşık 0,5 N blok parçalanmaya gider → belleğin **üçte biri** kullanılamaz.
- **İç parçalanma:** verilen blok istenenden büyüktür; fark bloğun *içinde* boşa gider. Sabit bölümleme, sayfalama ve buddy'de görülür.
- Çözümler: **sıkıştırma** (dış), sürecin adres alanının **bitişik olmamasına** izin vermek (sayfalama, kesimleme).

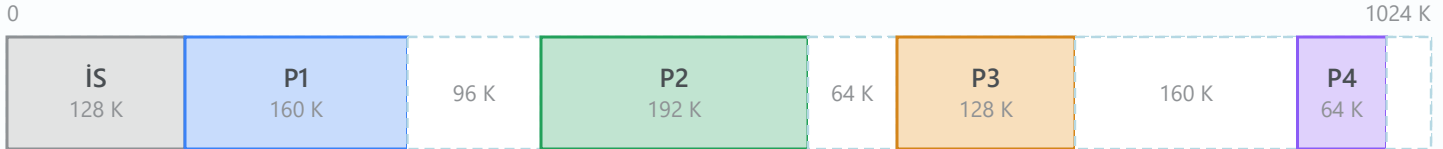
110 K boş, ama en büyük parça 40 K

istemek 60 K X

18.464 B blok verildi; 2 B boşa (artığı izlemek
delikten pahalı olduğundan)

Sıkıştırma (Compaction)

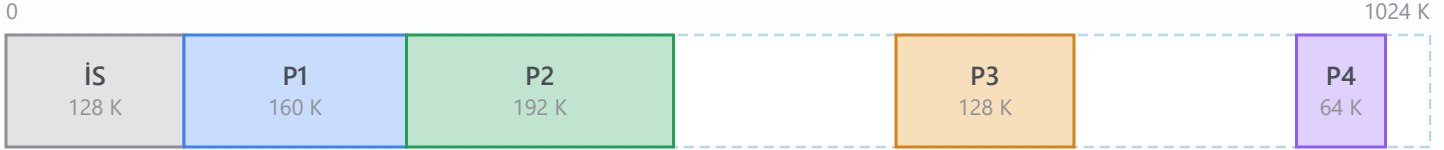

Başlangıç: dört süreç arasında $96 + 64 + 160 + 32 = 352 \text{ K}$ boş alan, ama en büyük delik 160 K.

Adım 1 / 4

- **Sıkıştırma (compaction)**: süreçleri bir uca kaydırıp delikleri tek bloğa toplamak. Yalnızca **yürütme zamanı bağlamada** (taban yazarı) mümkün.
- Pahalı: Tanenbaum'a göre 16 GB bellek, 8 ns'de 8 bayt kopyalayarak $\approx 16 \text{ s}$; bugünkü $\approx 20 \text{ GB/s}$ kopyalama hızıyla bile $\approx 0,9 \text{ s}$ ve bu sırada süreçler durur.
- Veri sıkıştırma (*compression*) ile karıştırılmamalı: amaç veriyi küçültmek değil, blokları *bitiştirmektir*.
- Bugün: Linux, büyük sayfa için bitişik fiziksel çerçeve üretmek amacıyla **sayfa göçü** yapar (`kcompactd`).

Sıkıştırma (Compaction)

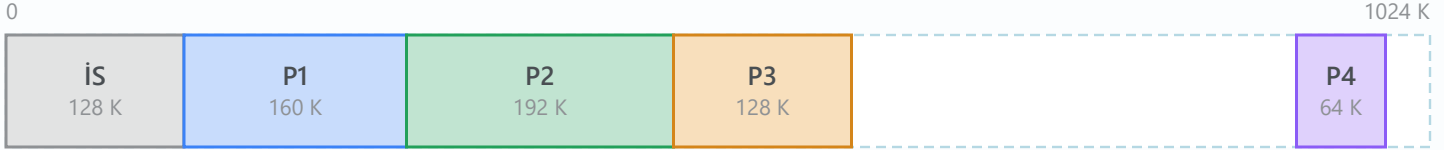

P2 aşığı kaydırılır: 384 → 288. Taşınan sürecin taban yazmacı güncellenir.

Adım 2 / 4

- **Sıkıştırma (compaction)**: süreçleri bir uca kaydırıp delikleri tek bloğa toplamak. Yalnızca **yürütme zamanı bağlamada** (taban yazmacı) mümkün.
- Pahalı: Tanenbaum'a göre 16 GB bellek, 8 ns'de 8 bayt kopyalayarak ≈ 16 s; bugünkü ≈ 20 GB/s kopyalama hızıyla bile $\approx 0,9$ s ve bu sırada süreçler durur.
- Veri sıkıştırma (*compression*) ile karıştırılmamalı: amaç veriyi küçültmek değil, blokları *bitiştirmek*tiir.
- Bugün: Linux, büyük sayfa için bitişik fiziksel çerçeve üretmek amacıyla **sayfa göçü** yapar (`kcompactd`).

Sıkıştırma (Compaction)

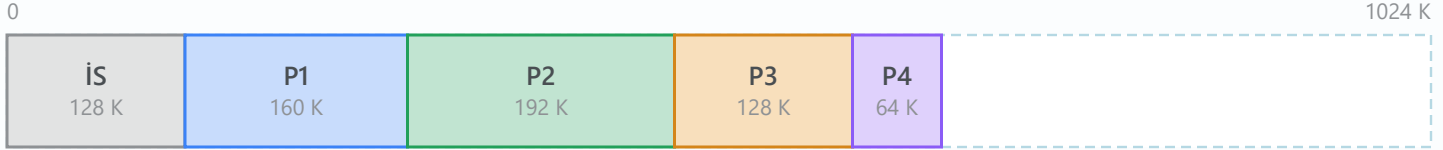

P3: 640 → 480.

Adım 3 / 4

- **Sıkıştırma (compaction)**: süreçleri bir uca kaydırıp delikleri tek bloğa toplamak. Yalnızca **yürütme zamanı bağlamada** (taban yazmacı) mümkün.
- Pahalı: Tanenbaum'a göre 16 GB bellek, 8 ns'de 8 bayt kopyalayarak ≈ 16 s; bugünkü ≈ 20 GB/s kopyalama hızıyla bile $\approx 0,9$ s ve bu sırada süreçler durur.
- Veri sıkıştırma (*compression*) ile karıştırılmamalı: amaç veriyi küçültmek değil, blokları *bitiştirmektir*.
- Bugün: Linux, büyük sayfa için bitişik fiziksel çerçeve üretmek amacıyla **sayfa göçü** yapar (`kcompactd`).

Sıkıştırma (Compaction)

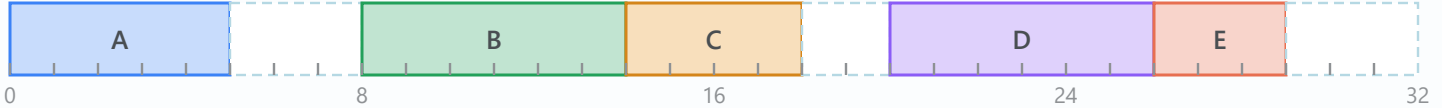
P4: 928 → 608. Artık tek bir **352 K**'lık delik var. Toplam 384 K kopyalandı.

Adım 4 / 4

- **Sıkıştırma (compaction)**: süreçleri bir uca kaydırıp delikleri tek bloğa toplamak. Yalnızca **yürütme zamanı bağlamada** (taban yazmacı) mümkün.
- Pahalı: Tanenbaum'a göre 16 GB bellek, 8 ns'de 8 bayt kopyalayarak ≈ 16 s; bugünkü ≈ 20 GB/s kopyalama hızıyla bile $\approx 0,9$ s ve bu sırada süreçler durur.
- Veri sıkıştırma (*compression*) ile karıştırılmamalı: amaç veriyi küçültmek değil, blokları *bitiştirmek* tir.
- Bugün: Linux, büyük sayfa için bitişik fiziksel çerçeve üretmek amacıyla **sayfa göçü** yapar (`kcompactd`).

Boş Bellek Takibi: Biteşlem ve Bağlı Liste

(a) bellek, 32 birim

(b) biteşlem

11111000 11111111 11001111 11111000

(c) bağlı liste (S = süreç, D = delik, başlangıç, uzunluk)

	Biteşlem	Bağlı liste
Yapı	Her tahsis birimine 1 bit (0 boş, 1 dolu)	Her süreç/delik için düğüm (S/D, başlangıç, uzunluk)
Boyut	Sabit: birim 4 B ise belleğin 1/33'ü; 16 GiB, 4 KiB birim → 512 KiB	Süreç + delik sayısıyla orantılı
Arama	k ardışık 0 bulmak yavaş	Delik listesi gezilir; adrese göre sıralı tutulursa birleştirme kolay

Biteşlemde Boş Alan Arama: Kod İzleme

```
1 /* k ardışık boş (0) birim ara */
2 int bul(const char bit[], int n, int k) {
3     int bas = 0, uz = 0;
4     for (int i = 0; i < n; i++) {
5         if (bit[i] == 0) {
6             if (uz == 0) bas = i; /* yeni koşu */
7             if (++uz == k) return bas;
8         } else
9             uz = 0; /* koşu bozuldu */
10    }
11    return -1;
12 }
```


turuncu: süren boş koşu · yeşil: bulunan alan

Bellek 10 birim; dolu birimler 1. **k = 3** birimlik bir süreç için ardışık üç 0 aranıyor.

Adım 1 / 10

DEĞİŞKENLER

k = 3

i = -

bas = 0

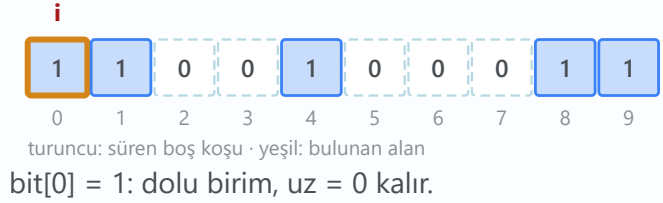
uz = 0

ÇIKTI

Biteşlemde Boş Alan Arama: Kod İzleme

```
1 /* k ardışık boş (0) birim ara */
2 int bul(const char bit[], int n, int k) {
3     int bas = 0, uz = 0;
4     for (int i = 0; i < n; i++) {
5         ▶ if (bit[i] == 0) {
6             if (uz == 0) bas = i; /* yeni koşu */
7             if (++uz == k) return bas;
8         } else
9             ▶ uz = 0; /* koşu bozuldu */
10    }
11    return -1;
12 }
```


Adım 2 / 10

DEĞİŞKENLER

k = 3

i = 0

bas = 0

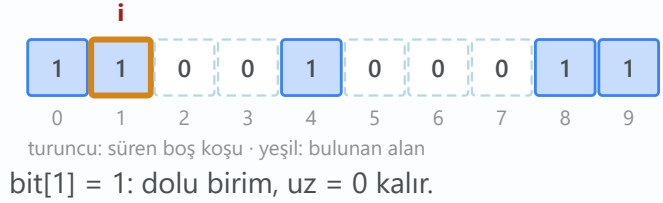
uz = 0

ÇIKTI

Biteşlemde Boş Alan Arama: Kod İzleme

```
1 /* k ardışık boş (0) birim ara */
2 int bul(const char bit[], int n, int k) {
3     int bas = 0, uz = 0;
4     for (int i = 0; i < n; i++) {
5         ▶ if (bit[i] == 0) {
6             if (uz == 0) bas = i; /* yeni koşu */
7             if (++uz == k) return bas;
8         } else
9             ▶ uz = 0; /* koşu bozuldu */
10    }
11    return -1;
12 }
```


Adım 3 / 10

DEĞİŞKENLER

k = 3

i = 1

bas = 0

uz = 0

ÇIKTI

Biteşlemde Boş Alan Arama: Kod İzleme

```
1 /* k ardışık boş (0) birim ara */
2 int bul(const char bit[], int n, int k) {
3     int bas = 0, uz = 0;
4     for (int i = 0; i < n; i++) {
5         ▶ if (bit[i] == 0) {
6             ▶ if (uz == 0) bas = i; /* yeni koşu */
7             ▶ if (++uz == k) return bas;
8         } else
9             uz = 0; /* koşu bozuldu */
10    }
11    return -1;
12 }
```


turuncu: süren boş koşu · yeşil: bulunan alan

bit[2] = 0 ve önceki koşu yok → yeni koşu **bas = 2**, uz = 1.

Adım 4 / 10

DEĞİŞKENLER

k = 3

i = 2

bas = 2

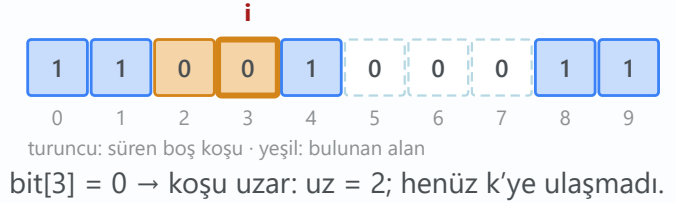
uz = 1

ÇIKTI

Biteşlemde Boş Alan Arama: Kod İzleme

```
1 /* k ardışık boş (0) birim ara */
2 int bul(const char bit[], int n, int k) {
3     int bas = 0, uz = 0;
4     for (int i = 0; i < n; i++) {
5         ▶ if (bit[i] == 0) {
6             if (uz == 0) bas = i; /* yeni koşu */
7             ▶ if (++uz == k) return bas;
8         } else
9             uz = 0; /* koşu bozuldu */
10    }
11    return -1;
12 }
```


Adım 5 / 10

DEĞİŞKENLER

k = 3

i = 3

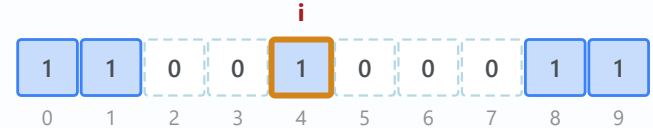
bas = 2

uz = 2

ÇIKTI

Biteşlemede Boş Alan Arama: Kod İzleme

```
1 /* k ardışık boş (0) birim ara */
2 int bul(const char bit[], int n, int k) {
3     int bas = 0, uz = 0;
4     for (int i = 0; i < n; i++) {
5         ▶ if (bit[i] == 0) {
6             if (uz == 0) bas = i; /* yeni koşu */
7             if (++uz == k) return bas;
8         } else
9             ▶ uz = 0; /* koşu bozuldu */
10    }
11    return -1;
12 }
```


turuncu: süren boş koşu · yeşil: bulunan alan

bit[4] = 1: 2 birimlik koşu yetmeden bozuldu → **uz = 0**. 2–3 arasındaki delik bu süreç için küçük.

Adım 6 / 10

DEĞİŞKENLER

k = 3

i = 4

bas = 2

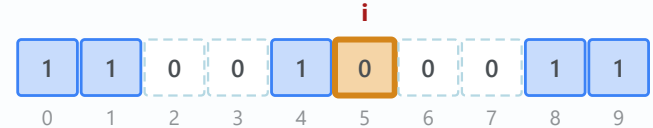
uz = 0

ÇIKTI

Biteşlemede Boş Alan Arama: Kod İzleme

```
1 /* k ardışık boş (0) birim ara */
2 int bul(const char bit[], int n, int k) {
3     int bas = 0, uz = 0;
4     for (int i = 0; i < n; i++) {
5         if (bit[i] == 0) {
6             if (uz == 0) bas = i; /* yeni koşu */
7             if (++uz == k) return bas;
8         } else
9             uz = 0; /* koşu bozuldu */
10    }
11    return -1;
12 }
```


turuncu: süren boş koşu · yeşil: bulunan alan

bit[5] = 0 ve önceki koşu yok → yeni koşu **bas = 5**, uz = 1.

Adım 7 / 10

DEĞİŞKENLER

k = 3

i = 5

bas = 5

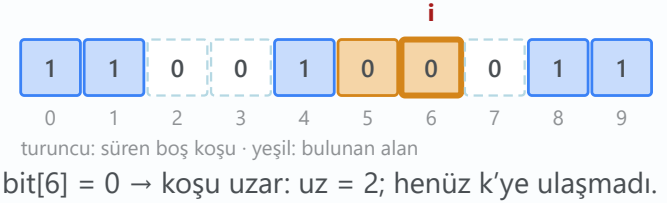
uz = 1

ÇIKTI

Biteşlemede Boş Alan Arama: Kod İzleme

```
1 /* k ardışık boş (0) birim ara */
2 int bul(const char bit[], int n, int k) {
3     int bas = 0, uz = 0;
4     for (int i = 0; i < n; i++) {
5         ▶ if (bit[i] == 0) {
6             if (uz == 0) bas = i; /* yeni koşu */
7             ▶ if (++uz == k) return bas;
8         } else
9             uz = 0; /* koşu bozuldu */
10    }
11    return -1;
12 }
```


Adım 8 / 10

DEĞİŞKENLER

k = 3

i = 6

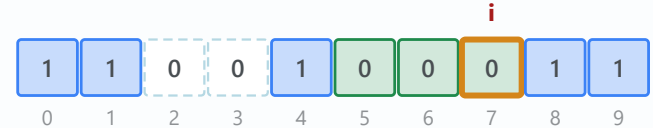
bas = 5

uz = 2

ÇIKTI

Biteşlemde Boş Alan Arama: Kod İzleme

```
1 /* k ardışık boş (0) birim ara */
2 int bul(const char bit[], int n, int k) {
3     int bas = 0, uz = 0;
4     for (int i = 0; i < n; i++) {
5         ▶ if (bit[i] == 0) {
6             if (uz == 0) bas = i; /* yeni koşu */
7             ▶ if (++uz == k) return bas;
8         } else
9             uz = 0; /* koşu bozuldu */
10    }
11    return -1;
12 }
```


turuncu: süren boş koşu · yeşil: bulunan alan

bit[7] = 0 → uz = 3 = k: koşu yeterli, başlangıç 5 döndürülür.

Adım 9 / 10

DEĞİŞKENLER

k = 3

i = 7

bas = 5

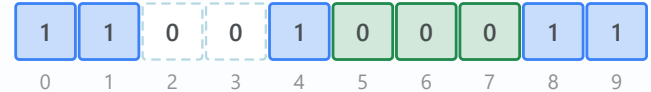
uz = 3

ÇIKTI

bul = 5

Biteşlemde Boş Alan Arama: Kod İzleme

```
1 /* k ardışık boş (0) birim ara */
2 int bul(const char bit[], int n, int k) {
3     int bas = 0, uz = 0;
4     for (int i = 0; i < n; i++) {
5         if (bit[i] == 0) {
6             if (uz == 0) bas = i; /* yeni koşu */
7             if (++uz == k) return bas;
8         } else
9             uz = 0; /* koşu bozuldu */
10    }
11    return -1;
12 }
```


turuncu: süren boş koşu · yeşil: bulunan alan

Ayırıcı 5, 6, 7. bitleri 1 yapar. Arama dizinin başından doğrusal ilerler; büyük biteşlemde bu yüzden yavaştır.

Adım 10 / 10

DEĞİŞKENLER

k = 3

bas = 5

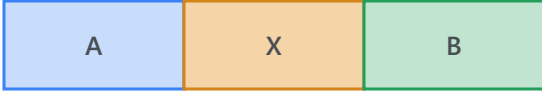
uz = 3

ÇIKTI

bul = 5

Bağlı Listede Serbest Bırakma

X sonlanmadan önce

sonra

Komşuların ikisi de süreç: X'in düğümü **D**'ye çevrilir, liste uzunluğu değişmez.

Adım 1 / 4

- Liste **adrese göre sıralı** tutulursa birleştirme komşulara bakarak sabit zamanda yapılır.
- Delikleri ayrı bir listede, **boyuta göre** sıralı tutmak en iyi uyanı hızlandırır (ilk uyan = en iyi uyan olur) ama serbest bırakmayı yavaşlatır.
- Delik listesi deliklerin *kendi içinde* saklanabilir: her deliğin ilk sözcükleri boyut ve sonraki delik işaretçisidir.

Bağlı Listede Serbest Bırakma

X sonlanmadan önce

sonra

Sağda delik: X ile sağdaki delik **birleşir**, bir düğüm silinir.

Adım 2 / 4

- Liste **adrese göre sıralı** tutulursa birleştirme komşulara bakarak sabit zamanda yapılır.
- Delikleri ayrı bir listede, **boyuta göre** sıralı tutmak en iyi uyanı hızlandırır (ilk uyan = en iyi uyan olur) ama serbest bırakmayı yavaşlatır.
- Delik listesi deliklerin *kendi içinde* saklanabilir: her deliğin ilk sözcükleri boyut ve sonraki delik işaretçisidir.

Bağlı Listede Serbest Bırakma

X sonlanmadan önce

sonra

Solda delik: soldaki delik X kadar uzar, X'in düğümü silinir.

Adım 3 / 4

- Liste **adrese göre sıralı** tutulursa birleştirme komşulara bakarak sabit zamanda yapılır.
- Delikleri ayrı bir listede, **boyuta göre** sıralı tutmak en iyi uyanı hızlandırır (ilk uyan = en iyi uyan olur) ama serbest bırakmayı yavaşlatır.
- Delik listesi deliklerin *kendi içinde* saklanabilir: her deliğin ilk sözcükleri boyut ve sonraki delik işaretçisidir.

Bağlı Listede Serbest Bırakma

X sonlanmadan önce

sonra

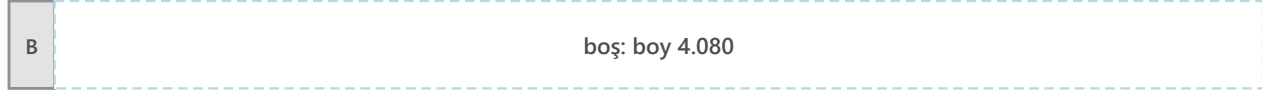
İki yanda delik: üç düğüm **tek deliğe** iner, iki düğüm silinir. Önceki düğümü bulmak için **çift bağlı liste** kullanmak kolaylık sağlar.

Adım 4 / 4

- Liste **adrese göre sıralı** tutulursa birleştirme komşulara bakarak sabit zamanda yapılır.
- Delikleri ayrı bir listede, **boyuta göre** sıralı tutmak en iyi uyanı hızlandırır (ilk uyan = en iyi uyan olur) ama serbest bırakmayı yavaşlatır.
- Delik listesi deliklerin *kendi içinde* saklanabilir: her deliğin ilk sözcükleri boyut ve sonraki delik işaretçisidir.

malloc İçinde: Başlık ve Gömülü Boş Liste

öbek: 4.096 B

B = 16 B başlık: kullanımdaysa {boy, sihirli sayı}, boşsa {boy, sonraki}

boş liste: **head** → [4.080] → **NULL**

kütüphane öbeği mmap/sbrk ile alır ve tamamını tek boş parça yapar: $4.096 - 16 = 4.080$

Başlangıç: tek boş parça. Boş listenin düğümü parçanın **kendi içinde** durur; ayrı bir veri yapısı için `malloc` çağrılmaz.

Adım 1 / 5

Sihirli sayı

Başlıktaki sabit desen bozulmuşsa (taşma, çift `free`, yanlış işaretçi) kütüphane bunu fark edip programı durdurabilir.

Gerçek istek

`malloc(n)` en az $n + \text{başlık}$ bayt tüketir; hizalama için yukarı yuvarlanır (glibc: 16 B).

Sistem çağrısı mı?

Hayır, kütüphane işlevidir. Yer bitince `brk` / `sbrk` ile öbeği büyütür; büyük istekleri (glibc'de ≥ 128 KiB) doğrudan `mmap` ile alır.

malloc İçinde: Başlık ve Gömülü Boş Liste

öbek: 4.096 B

B = 16 B başlık: kullanımdaysa {boy, sihirli sayı}, boşa {boy, sonraki}

boş liste: **head** → [3.864] → NULL

malloc(200) 216 B kullanır: $4.080 - 216 = 3.864$; p1 başlığın hemen arkasını gösterir

`p1 = malloc(200)` : ilk uyan parça **bölünür**. Başlığa boy ve sihirli sayı yazılır.

Adım 2 / 5

Sihirli sayı

Başlıktaki sabit desen bozulmuşsa (taşma, çift `free`, yanlış işaretçi) kütüphane bunu fark edip programı durdurabilir.

Gerçek istek

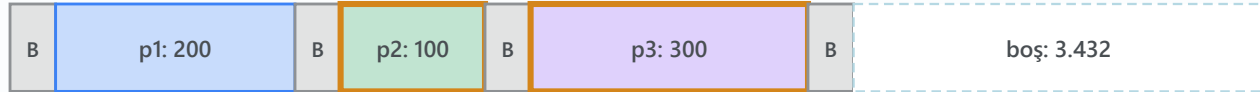
`malloc(n)` en az $n + \text{başlık}$ bayt tüketir; hizalama için yukarı yuvarlanır (glibc: 16 B).

Sistem çağrısı mı?

Hayır, kütüphane işlevidir. Yer bitince `brk` / `sbrk` ile öbeği büyütür; büyük istekleri (glibc'de ≥ 128 KiB) doğrudan `mmap` ile alır.

malloc İçinde: Başlık ve Gömülü Boş Liste

öbek: 4.096 B

B = 16 B başlık: kullanımdaysa {boy, sihirli sayı}, boşsa {boy, sonraki}

boş liste: **head** → [3.432] → **NULL**

$3.864 - (100 + 16) - (300 + 16) = 3.432$

`p2 = malloc(100)` , `p3 = malloc(300)` : aynı bölme tekrarlanır.

Adım 3 / 5

Sihirli sayı

Başlıktaki sabit desen bozulmuşsa (taşma, çift `free` , yanlış işaretçi) kütüphane bunu fark edip programı durdurabilir.

Gerçek istek

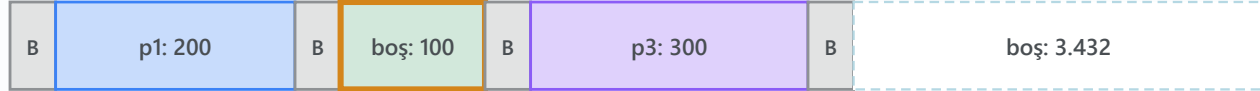
`malloc(n)` en az $n + \text{başlık}$ bayt tüketir; hizalama için yukarı yuvarlanır (glibc: 16 B).

Sistem çağırısı mı?

Hayır, kütüphane işlevidir. Yer bitince `brk` / `sbrk` ile öbeği büyütür; büyük istekleri (glibc'de ≥ 128 KiB) doğrudan `mmap` ile alır.

malloc İçinde: Başlık ve Gömülü Boş Liste

öbek: 4.096 B

B = 16 B başlık: kullanımdaysa {boy, sihirli sayı}, boşsa {boy, sonraki}

boş liste: **head** → [100] → [3.432] → **NULL**

free(p2): başlık = (char *)p2 - 16 → boy 100 okunur, parça listenin başına eklenir

free(p2) boyut almaz: boy başlıktan okunur. Artık 150 B'lık istek 100'lük parçaya sığmaz: **dış parçalanma.**

Adım 4 / 5

Sihirli sayı

Başlıktaki sabit desen bozulmuşsa (taşma, çift `free`, yanlış işaretçi) kütüphane bunu fark edip programı durdurabilir.

Gerçek istek

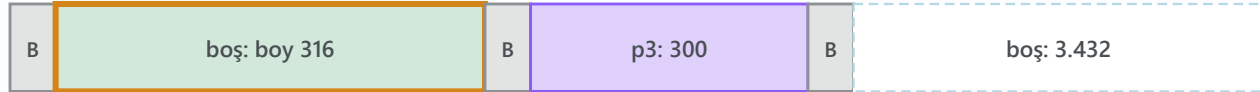
`malloc(n)` en az $n + \text{başlık}$ bayt tüketir; hizalama için yukarı yuvarlanır (glibc: 16 B).

Sistem çağrısı mı?

Hayır, kütüphane işlevidir. Yer bitince `brk` / `sbrk` ile öbeği büyütür; büyük istekleri (glibc'de ≥ 128 KiB) doğrudan `mmap` ile alır.

malloc İçinde: Başlık ve Gömülü Boş Liste

öbek: 4.096 B

B = 16 B başlık: kullanımdaysa {boy, sihirli sayı}, boşsa {boy, sonraki}

boş liste: **head** → [316] → [3.432] → **NULL**

free(p1): komşu boş parçayla birleşir: $216 + 116 = 332 \text{ B} \rightarrow \text{boy } 332 - 16 = 316$

free(p1) : adrese göre komşu iki boş parça **birleştirilir**; liste kısalır.

Adım 5 / 5

Sihirli sayı

Başlıktaki sabit desen bozulmuşsa (taşma, çift `free`, yanlış işaretçi) kütüphane bunu fark edip programı durdurabilir.

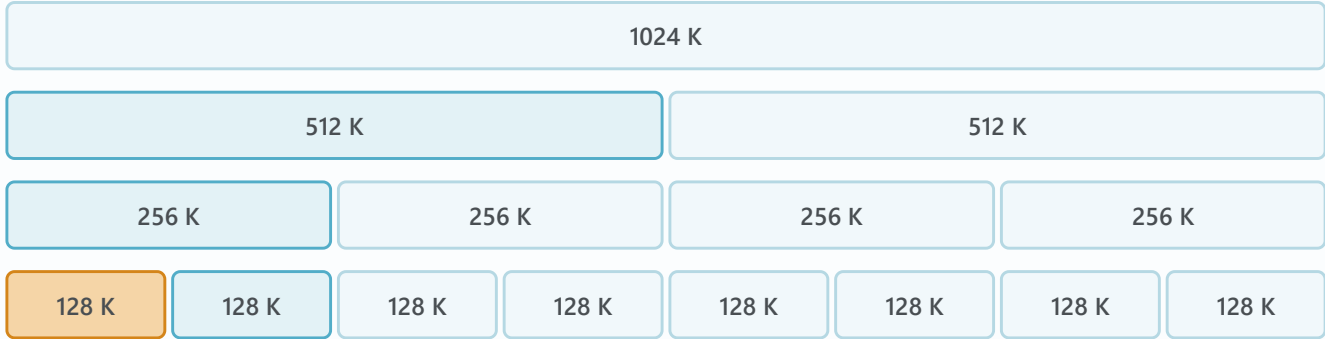
Gerçek istek

`malloc(n)` en az $n + \text{başlık}$ bayt tüketir; hizalama için yukarı yuvarlanır (glibc: 16 B).

Sistem çağrısı mı?

Hayır, kütüphane işlevidir. Yer bitince `brk` / `sbrk` ile öbeği büyütür; büyük istekleri (glibc'de $\geq 128 \text{ KiB}$) doğrudan `mmap` ile alır.

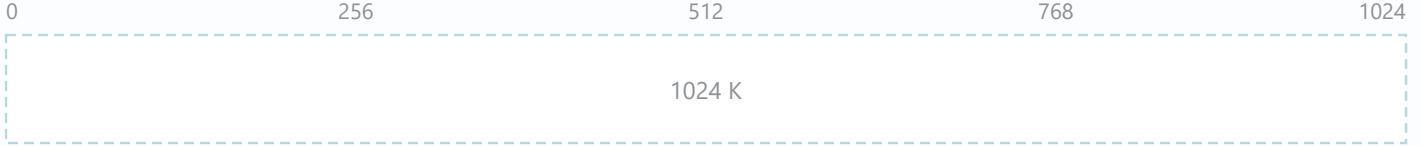
Buddy (Kardeş) Sistemi

istek 100 K → 128 K'ya yuvarlanır: 1024 → 512+512 → 256+256 → 128+128

- Bellek **2'nin kuvveti** boyutlu bloklarla yönetilir; istek bir üst kuvvete yuvarlanır → iç parçalanma (en kötü $\approx 50\%$).
- Bölünen bloğun iki yarısı **kardeştir (buddy)**; adresi `adres XOR boyut` ile bulunur. Kardeş boşsa serbest bırakmada hemen **birleşir**.
- Her boyut için ayrı boş liste → tahsis ve birleştirme $O(\log n)$.
- Linux fiziksel çerçeve ayırıcısı buddy'dir: 0–10. dereceler, 4 KiB – 4 MiB (x86-64); durum `/proc/buddyinfo` 'da. Küçük çekirdek nesneleri üstündeki **SLUB** ayırıcıdan gelir (SLAB 6.8'de kaldırıldı).

Buddy: Çalışılmış Örnek

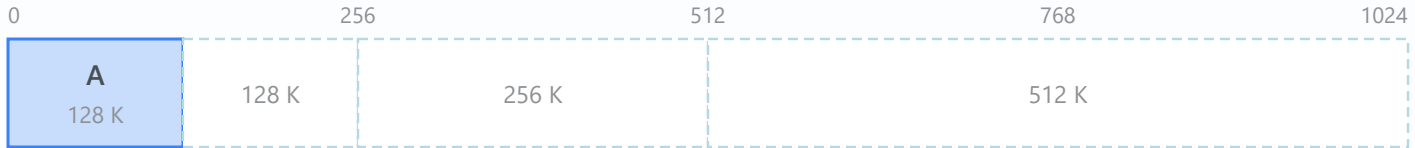
boş listeler 1024 K: [0]

Başlangıç: 1 MiB (1024 K) tek boş blok.

Adım 1 / 9

- İstek dizisi: A = 70 K, B = 35 K, C = 80 K, A serbest, D = 60 K, B serbest, D serbest, C serbest (1 MiB bellek).
- A serbest kalınca birleşme olmaz: kardeşi (128–256) bölünmüştür ve içinde B vardır. D bırakılınca zincirleme birleşme başlar.
- Toplam iç parçalanma A, B, C için $58 + 29 + 48 = 135$ K: buddy hızlıdır ama alan israfı yüksektir.

Buddy: Çalışılmış Örnek

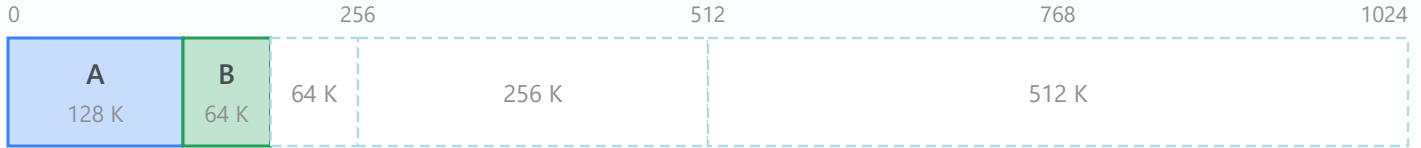
boş listeler 128 K: [128] 256 K: [256] 512 K: [512]

A = 70 K istenir → 128 K blok; bölünmeler: 512+512, 256+256, 128+128. İç parçalanma 58 K.

Adım 2 / 9

- İstek dizisi: A = 70 K, B = 35 K, C = 80 K, A serbest, D = 60 K, B serbest, D serbest, C serbest (1 MiB bellek).
- A serbest kalınca birleşme olmaz: kardeşi (128–256) bölünmüştür ve içinde B vardır. D bırakılınca zincirleme birleşme başlar.
- Toplam iç parçalanma A, B, C için $58 + 29 + 48 = 135$ K: buddy hızlıdır ama alan israfı yüksektir.

Buddy: Çalışılmış Örnek

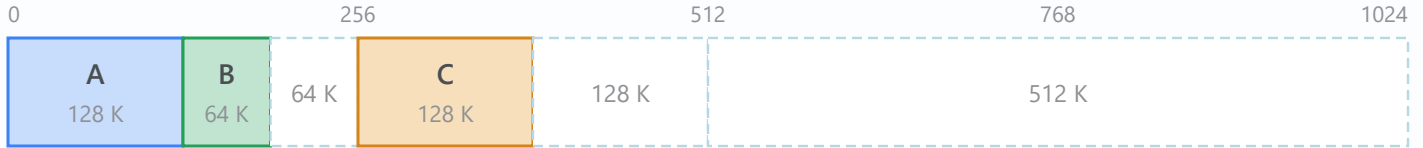
boş listeler 64 K: [192] 256 K: [256] 512 K: [512]

B = 35 K istenir → 64 K blok; bölünmeler: 64+64. İç parçalanma 29 K.

Adım 3 / 9

- İstek dizisi: A = 70 K, B = 35 K, C = 80 K, A serbest, D = 60 K, B serbest, D serbest, C serbest (1 MiB bellek).
- A serbest kalınca birleşme olmaz: kardeşi (128–256) bölünmüştür ve içinde B vardır. D bırakılınca zincirleme birleşme başlar.
- Toplam iç parçalanma A, B, C için $58 + 29 + 48 = 135$ K: buddy hızlıdır ama alan israfı yüksektir.

Buddy: Çalışılmış Örnek

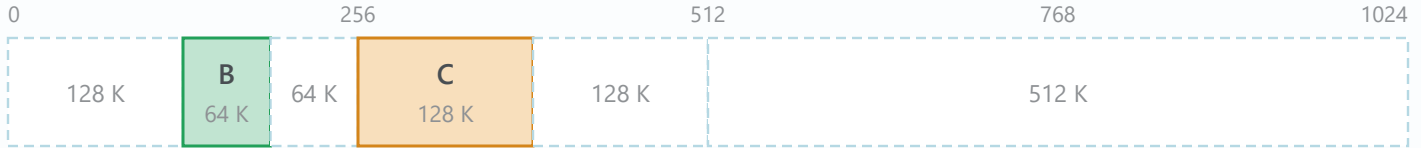
boş listeler 64 K: [192] 128 K: [384] 512 K: [512]

C = 80 K istenir → 128 K blok; bölünmeler: 128+128. İç parçalanma 48 K.

Adım 4 / 9

- İstek dizisi: A = 70 K, B = 35 K, C = 80 K, A serbest, D = 60 K, B serbest, D serbest, C serbest (1 MiB bellek).
- A serbest kalınca birleşme olmaz: kardeşi (128–256) bölünmüştür ve içinde B vardır. D bırakılınca zincirleme birleşme başlar.
- Toplam iç parçalanma A, B, C için $58 + 29 + 48 = 135$ K: buddy hızlıdır ama alan israfı yüksektir.

Buddy: Çalışılmış Örnek

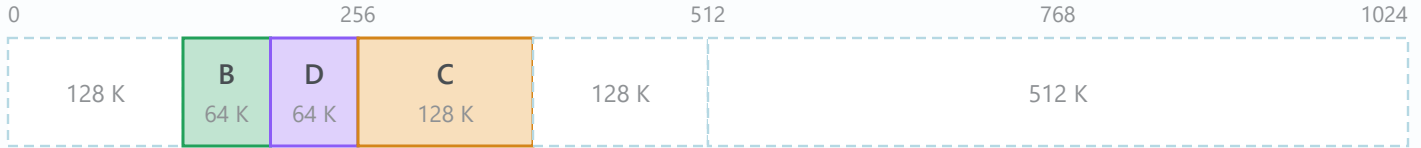
boş listeler 64 K: [192] 128 K: [0, 384] 512 K: [512]

A serbest bırakılır; kardeşi dolu, birleşme yok.

Adım 5 / 9

- İstek dizisi: A = 70 K, B = 35 K, C = 80 K, A serbest, D = 60 K, B serbest, D serbest, C serbest (1 MiB bellek).
- A serbest kalınca birleşme olmaz: kardeşi (128–256) bölünmüştür ve içinde B vardır. D bırakılınca zincirleme birleşme başlar.
- Toplam iç parçalanma A, B, C için $58 + 29 + 48 = 135$ K: buddy hızlıdır ama alan israfı yüksektir.

Buddy: Çalışılmış Örnek

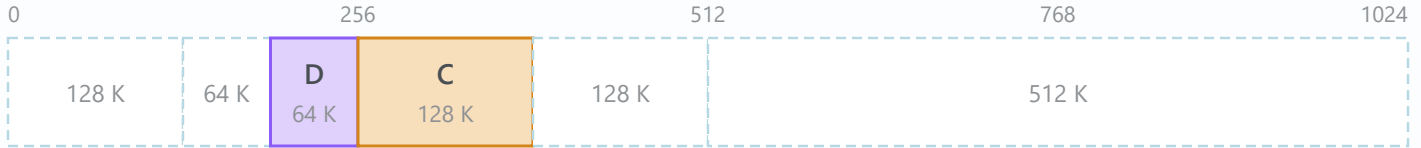
boş listeler 128 K: [0, 384] 512 K: [512]

D = 60 K istenir → 64 K blok. İç parçalanma 4 K.

Adım 6 / 9

- İstek dizisi: A = 70 K, B = 35 K, C = 80 K, A serbest, D = 60 K, B serbest, D serbest, C serbest (1 MiB bellek).
- A serbest kalınca birleşme olmaz: kardeşi (128–256) bölünmüştür ve içinde B vardır. D bırakılınca zincirleme birleşme başlar.
- Toplam iç parçalanma A, B, C için $58 + 29 + 48 = 135$ K: buddy hızlıdır ama alan israfı yüksektir.

Buddy: Çalışılmış Örnek

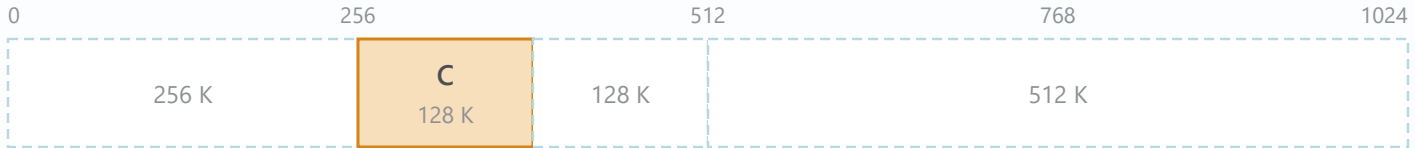
boş listeler 64 K: [128] 128 K: [0, 384] 512 K: [512]

B serbest bırakılır; kardeşi dolu, birleşme yok.

Adım 7 / 9

- İstek dizisi: A = 70 K, B = 35 K, C = 80 K, A serbest, D = 60 K, B serbest, D serbest, C serbest (1 MiB bellek).
- A serbest kalınca birleşme olmaz: kardeşi (128–256) bölünmüştür ve içinde B vardır. D bırakılınca zincirleme birleşme başlar.
- Toplam iç parçalanma A, B, C için $58 + 29 + 48 = 135$ K: buddy hızlıdır ama alan israfı yüksektir.

Buddy: Çalışılmış Örnek

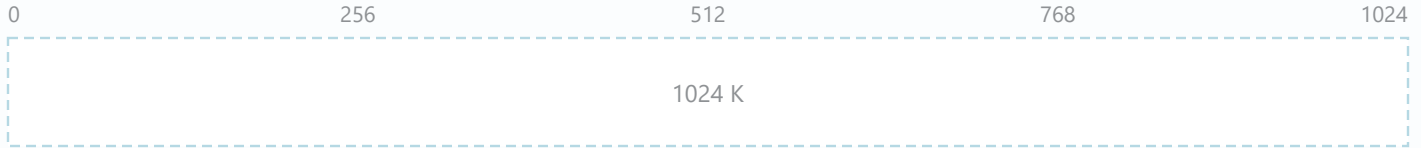
boş listeler 128 K: [384] 256 K: [0] 512 K: [512]

D serbest bırakılır; kardeşlerle birleşme: 128 K → 256 K.

Adım 8 / 9

- İstek dizisi: A = 70 K, B = 35 K, C = 80 K, A serbest, D = 60 K, B serbest, D serbest, C serbest (1 MiB bellek).
- A serbest kalınca birleşme olmaz: kardeşi (128–256) bölünmüştür ve içinde B vardır. D bırakılınca zincirleme birleşme başlar.
- Toplam iç parçalanma A, B, C için $58 + 29 + 48 = 135$ K: buddy hızlıdır ama alan israfı yüksektir.

Buddy: Çalışılmış Örnek

boş listeler 1024 K: [0]

C serbest bırakılır; kardeşlerle birleşme: 256 K → 512 K → 1024 K.

Adım 9 / 9

- İstek dizisi: A = 70 K, B = 35 K, C = 80 K, A serbest, D = 60 K, B serbest, D serbest, C serbest (1 MiB bellek).
- A serbest kalınca birleşme olmaz: kardeşi (128–256) bölünmüştür ve içinde B vardır. D bırakılınca zincirleme birleşme başlar.
- Toplam iç parçalanma A, B, C için $58 + 29 + 48 = 135$ K: buddy hızlıdır ama alan israfı yüksektir.

Buddy Serbest Bırakma: Kod İzleme

```
► void buddy_free(int adr, int boy) { /* K */
2  while (boy < TOPLAM) {           /* 1024 */
3      int kardes = adr ^ boy;      /* XOR */
4      if (!bos_mu(kardes, boy)) break;
5      listeden_cikar(kardes, boy);
6      adr = adr & ~boy;           /* soldaki yarı */
7      boy = boy * 2;             /* birleşmiş blok */
8  }
9  listeye_ekle(adr, boy);
10 }
```


boş: 64K@128 · 128K@0,384 · 512K@512

B (192'de 64 K) serbest bırakılıyor. D (256'da 128 K) dolu; diğer bloklar boş listelerde.

Adım 1 / 7

DEĞİŞKENLER

adr = 192

boy = 64

Buddy Serbest Bırakma: Kod İzleme

```
1 void buddy_free(int adr, int boy) { /* K */
2   while (boy < TOPLAM) { /* 1024 */
3     ► int kardes = adr ^ boy; /* XOR */
4     if (!bos_mu(kardes, boy)) break;
5     listeden_cikar(kardes, boy);
6     adr = adr & ~boy; /* soldaki yarı */
7     boy = boy * 2; /* birleşmiş blok */
8   }
9   listeye_ekle(adr, boy);
10 }
```


boş: 64K@128 · 128K@0,384 · 512K@512

kardeş = 192 XOR 64 = **128**: B sağ yarıdır, kardeşi solunda.

Adım 2 / 7

DEĞİŞKENLER

adr = 192

boy = 64

kardes = 128

Buddy Serbest Bırakma: Kod İzleme

```
1 void buddy_free(int adr, int boy) { /* K */
2   while (boy < TOPLAM) {           /* 1024 */
3     int kardes = adr ^ boy;        /* XOR */
4     ▶ if (!bos_mu(kardes, boy)) break;
5     ▶ listeden_cikar(kardes, boy);
6     ▶ adr = adr & ~boy;             /* soldaki yarı */
7     ▶ boy = boy * 2;                /* birleşmiş blok */
8   }
9   listeye_ekle(adr, boy);
10 }
```


boş: 128K@0,384 · 512K@512

128'deki 64 K boş → listeden çıkar, birleş: $\text{adr} = 192 \& \sim 64 = 128$, $\text{boy} = 128$.

Adım 3 / 7

DEĞİŞKENLER

$\text{adr} = 128$

$\text{boy} = 128$

$\text{kardes} = 128$

Buddy Serbest Bırakma: Kod İzleme

```
1 void buddy_free(int adr, int boy) { /* K */  
▶ while (boy < TOPLAM) { /* 1024 */  
▶ int kardes = adr ^ boy; /* XOR */  
4 if (!bos_mu(kardes, boy)) break;  
5 listeden_cikar(kardes, boy);  
6 adr = adr & ~boy; /* soldaki yarı */  
7 boy = boy * 2; /* birleşmiş blok */  
8 }  
9 listeye_ekle(adr, boy);  
10 }
```


boş: 128K@0,384 · 512K@512

$\text{kardes} = 128 \text{ XOR } 128 = 0$: bu kez kardes soldaki 128 K'lık blok.

Adım 4 / 7

DEĞİŞKENLER

adr = 128

boy = 128

kardes = 0

Buddy Serbest Bırakma: Kod İzleme

```
1 void buddy_free(int adr, int boy) { /* K */
2   while (boy < TOPLAM) {           /* 1024 */
3     int kardes = adr ^ boy;        /* XOR */
4     ▶ if (!bos_mu(kardes, boy)) break;
5     ▶ listeden_cikar(kardes, boy);
6     ▶ adr = adr & ~boy;             /* soldaki yarı */
7     ▶ boy = boy * 2;                /* birleşmiş blok */
8   }
9   listeye_ekle(adr, boy);
10 }
```


boş: 128K@384 · 512K@512

0'daki 128 K boş → birleş: $\text{adr} = 128 \& \sim 128 = 0$,
boy = **256**.

Adım 5 / 7

DEĞİŞKENLER

adr = 0

boy = 256

kardes = 0

Buddy Serbest Bırakma: Kod İzleme

```
1 void buddy_free(int adr, int boy) { /* K */
2   while (boy < TOPLAM) {           /* 1024 */
3     ▶ int kardes = adr ^ boy;      /* XOR */
4     ▶ if (!bos_mu(kardes, boy)) break;
5     listeden_cikar(kardes, boy);
6     adr = adr & ~boy;             /* soldaki yarı */
7     boy = boy * 2;                /* birleşmiş blok */
8   }
9   listeye_ekle(adr, boy);
10 }
```


boş: 128K@384 · 512K@512

$\text{kardes} = 0 \text{ XOR } 256 = 256$; 256–511 aralığı bütün bir boş blok değil (D dolu) → **break**.

Adım 6 / 7

DEĞİŞKENLER

adr = 0

boy = 256

kardes = 256

Buddy Serbest Bırakma: Kod İzleme

```
1 void buddy_free(int adr, int boy) { /* K */
2   while (boy < TOPLAM) {           /* 1024 */
3     int kardes = adr ^ boy;        /* XOR */
4     if (!bos_mu(kardes, boy)) break;
5     listeden_cikar(kardes, boy);
6     adr = adr & ~boy;              /* soldaki yarı */
7     boy = boy * 2;                 /* birleşmiş blok */
8   }
9   ► listeye_ekle(adr, boy);
10 }
```


boş: 128K@384 · 256K@0 · 512K@512

0'daki 256 K'lık blok boş listeye eklenir. İki birleştirmeyeyle 64 K'lık parça 256 K'ya büyüdü; D bırakılınca zincir 1024'e kadar sürebilir.

Adım 7 / 7

DEĞİŞKENLER

adr = 0

boy = 256

Sayfalama: Temel Fikir

- Fiziksel bellek sabit boyutlu **çerçevelere** (frame), mantıksal bellek aynı boyutta **sayfalara** (page) bölünür.
- Sürecin fiziksel alanı **bitişik olmak zorunda değil** → dış parçalanma yok; yalnızca son sayfada iç parçalanma.
- N sayfalık süreç için N boş çerçeve yeter; işletim sistemi boş çerçeveleri izler.
- Sayfa tablosu** sayfa numarasını çerçeve numarasına eşler; her sürecin kendi tablosu vardır.
- Yedekleme deposu da aynı boyutlu bloklara bölünür.

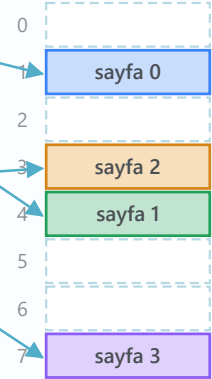
mantıksal bellek

sayfa tablosu

0	1
1	4
2	3
3	7

fiziksel bellek

Adresin Bölünmesi: (p, d)

p: sayfa numarası

m – n bit

d: sayfa içi konum

n bit

mantıksal adres alanı 2^m , sayfa boyutu 2^n

32 bit, 4 KiB:

p = 20 bit

d = 12 bit

Örnek	Hesap	Sonuç
32 bit adres, 4 KiB sayfa	$4096 = 2^{12} \rightarrow d \text{ 12 bit, } p = 32 - 12 = 20 \text{ bit}$	$2^{20} = 1.048.576 \text{ sayfa}$
0x12345678	$p = 0x12345678 \gg 12$, $d = 0x12345678 \& 0xFFFF$	$p = 0x12345$ (74.565), $d = 0x678$ (1656)
16 bit adres, 4 KiB (Tanenbaum)	$8196 = 2 \cdot 4096 + 4$	$p = 2, d = 4$
48 bit (x86-64), 4 KiB	$p = 48 - 12$	36 bit sayfa numarası

Sayfa boyutu 2'nin kuvveti olduğu için bölme ve kalan birer bit kaydırma ve maskeleye işlemidir; donanım bunu bedavaya yapar. Fiziksel adres = çerçeve × sayfa boyutu + d.

Sayfa Tablosu ile Çeviri

mantıksal

0	a
1	b
2	c
3	d
4	e
5	f
6	g
7	h
8	i
9	j
10	k
11	l
12	m
13	n
14	o
15	p

sayfa tablosu

0	5
1	6
2	1
3	2

fiziksel bellek (32 bayt)

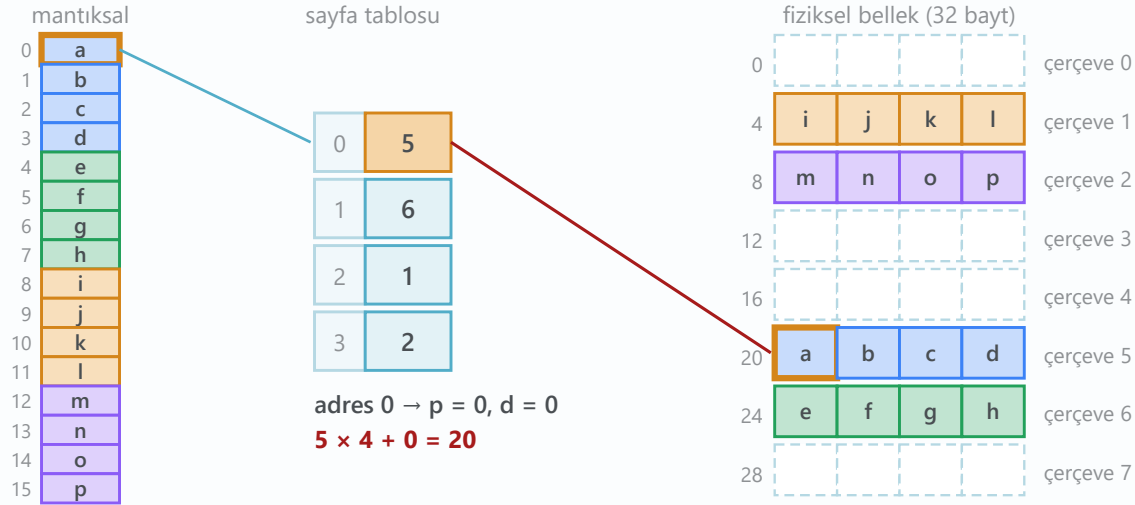
0					çerçeve 0
4	i	j	k	l	çerçeve 1
8	m	n	o	p	çerçeve 2
12					çerçeve 3
16					çerçeve 4
20	a	b	c	d	çerçeve 5
24	e	f	g	h	çerçeve 6
28					çerçeve 7

Sayfa boyutu **4 bayt**, fiziksel bellek **32 bayt** (8 çerçeve). 16 baytlık mantıksal bellek a...p; sayfa tablosu 0→5, 1→6, 2→1, 3→2.

Adım 1 / 5

Silberschatz Şekil 9.10'daki örnek. Sayfa tablosu girişinin indisi sayfa numarasıdır; sayfa numarası tabloda saklanmaz.

Sayfa Tablosu ile Çeviri

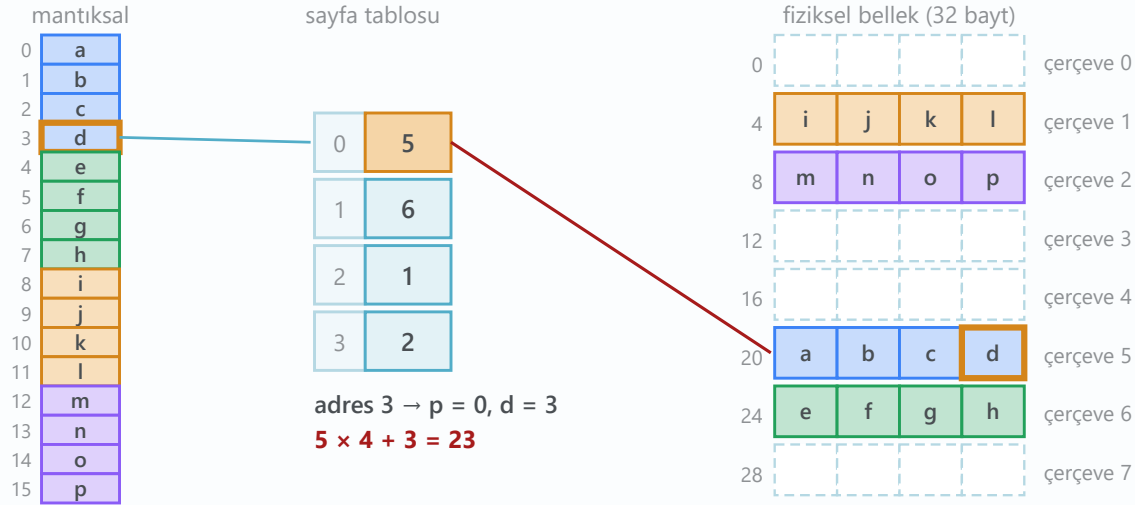

Mantıksal **0** (a): sayfa 0, konum 0 → çerçeve 5 → fiziksel **20**.

Adım 2 / 5

Silberschatz Şekil 9.10'daki örnek. Sayfa tablosu girişinin indisi sayfa numarasıdır; sayfa numarası tabloda saklanmaz.

Sayfa Tablosu ile Çeviri

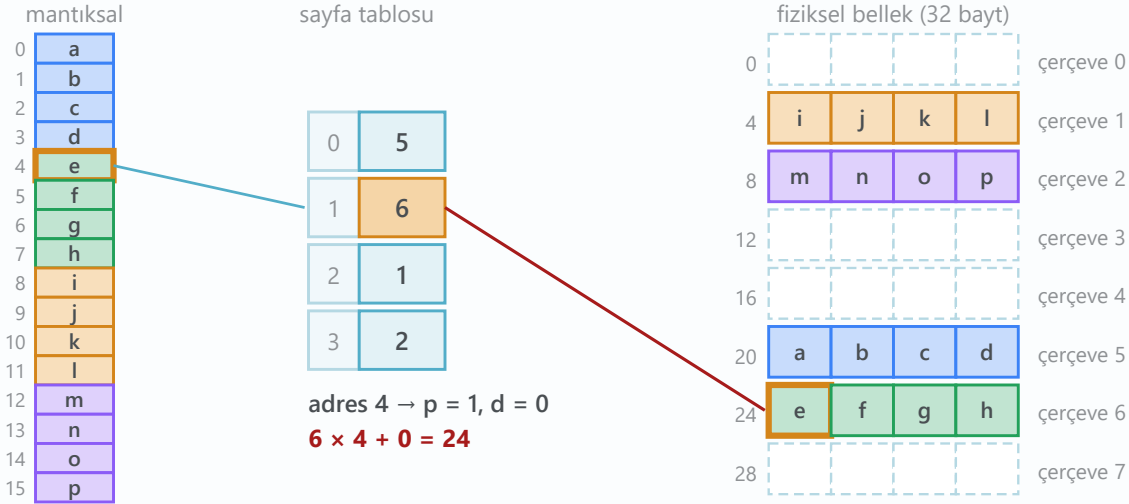

Mantıksal **3** (d): sayfa 0, konum 3 → çerçeve 5 → fiziksel **23**.

Adım 3 / 5

Silberschatz Şekil 9.10'daki örnek. Sayfa tablosu girişinin indisi sayfa numarasıdır; sayfa numarası tabloda saklanmaz.

Sayfa Tablosu ile Çeviri

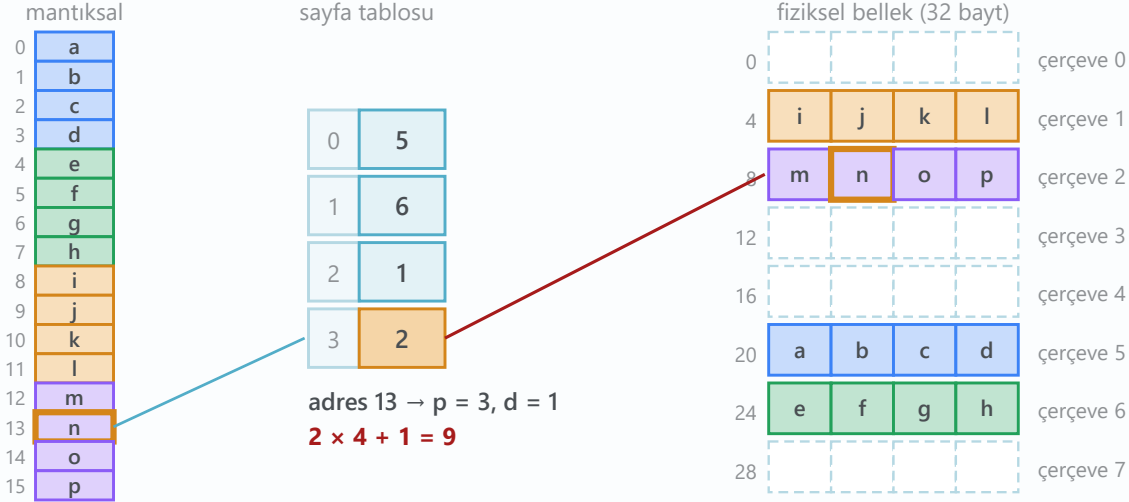

Mantıksal 4 (e): sayfa 1, konum 0 → çerçeve 6 → fiziksel 24.

Adım 4 / 5

Silberschatz Şekil 9.10'daki örnek. Sayfa tablosu girişinin indisi sayfa numarasıdır; sayfa numarası tabloda saklanmaz.

Sayfa Tablosu ile Çeviri

Mantıksal **13** (**n**): sayfa 3, konum 1 → çerçeve 2 → fiziksel **9**. Sürecin sırası fiziksel bellekte korunmaz; yine de program ardışık görür.

Adım 5 / 5

Silberschatz Şekil 9.10'daki örnek. Sayfa tablosu girişinin indisi sayfa numarasıdır; sayfa numarası tabloda saklanmaz.

MMU İçinde Çeviri

```
1 /* 16 bit sanal adres, 4 KiB sayfa
   */
```

```
► MOV REG, 0
```

```
3 MOV REG, 8192
```

```
4 MOV REG, 20500
```

```
5 MOV REG, 8196
```

```
6 MOV REG, 32780
```

```
7
```

```
8 /* sayfa tablosu (sayfa → çerçeve)
   */
```

```
9 /* 0→2 1→1 2→6 3→0 4→4 5→3 */
```

```
10 /* 9→5 11→7, diğerleri: yok */
```

sanal adres 0

0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

p = 0

d = 0

çerçeve 2 + d → fiziksel 8192

0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Sayfa 0 → çerçeve 2: **8192**. Üst 4 bit sayfa numarası, alt 12 bit aynen kopyalanır.

Adım 1 / 5

DEĞİŞKENLER

sanal = 0

p = 0

d = 0

çerçeve = 2

fiziksel = **8192**

64 KiB sanal adres alanı (16 sayfa), 32 KiB fiziksel bellek (8 çerçeve → çerçeve numarası 3 bit).

MMU İçinde Çeviri

```
1 /* 16 bit sanal adres, 4 KiB sayfa
   */
```

```
2 MOV REG, 0
```

```
▶ MOV REG, 8192
```

```
4 MOV REG, 20500
```

```
5 MOV REG, 8196
```

```
6 MOV REG, 32780
```

```
7
```

```
8 /* sayfa tablosu (sayfa → çerçeve)
   */
```

```
9 /* 0→2 1→1 2→6 3→0 4→4 5→3 */
```

```
10 /* 9→5 11→7, diğerleri: yok */
```

sanal adres 8192

0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

p = 2

d = 0

çerçeve 6 + d → fiziksel 24576

1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

8192 = sayfa 2, konum 0 → çerçeve 6: **24576**.

Adım 2 / 5

DEĞİŞKENLER

sanal = 8192

p = 2

d = 0

çerçeve = 6

fiziksel = 24576

64 KiB sanal adres alanı (16 sayfa), 32 KiB fiziksel bellek (8 çerçeve → çerçeve numarası 3 bit).

MMU İçinde Çeviri

```
1 /* 16 bit sanal adres, 4 KiB sayfa
   */
2 MOV REG, 0
3 MOV REG, 8192
4 ► MOV REG, 20500
5 MOV REG, 8196
6 MOV REG, 32780
7
8 /* sayfa tablosu (sayfa → çerçeve)
   */
9 /* 0→2 1→1 2→6 3→0 4→4 5→3 */
10 /* 9→5 11→7, diğerleri: yok */
```

sanal adres 20500

0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

$p = 5$

$d = 20$

çerçeve 3 + d → fiziksel 12308

0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

$20500 = 5 \cdot 4096 + 20 \rightarrow$ çerçeve 3: $12288 + 20 = \mathbf{12308}$.

Adım 3 / 5

DEĞİŞKENLER

sanal = 20500

$p = 5$

$d = 20$

çerçeve = 3

fiziksel = 12308

64 KiB sanal adres alanı (16 sayfa), 32 KiB fiziksel bellek (8 çerçeve → çerçeve numarası 3 bit).

MMU İçinde Çeviri

```
1 /* 16 bit sanal adres, 4 KiB sayfa
   */
2 MOV REG, 0
3 MOV REG, 8192
4 MOV REG, 20500
5 ► MOV REG, 8196
6 MOV REG, 32780
7
8 /* sayfa tablosu (sayfa → çerçeve)
   */
9 /* 0→2 1→1 2→6 3→0 4→4 5→3 */
10 /* 9→5 11→7, diğerleri: yok */
```

sanal adres 8196

p = 2

d = 4

çerçeve 6 + d → fiziksel 24580

$8196 = 2 \cdot 4096 + 4 \rightarrow 6 \cdot 4096 + 4 = \mathbf{24580}$ (Tanenbaum Şekil 3-10).

Adım 4 / 5

DEĞİŞKENLER

sanal = 8196

p = 2

d = 4

çerçeve = 6

fiziksel = 24580

64 KiB sanal adres alanı (16 sayfa), 32 KiB fiziksel bellek (8 çerçeve → çerçeve numarası 3 bit).

MMU İçinde Çeviri

```
1 /* 16 bit sanal adres, 4 KiB sayfa
   */
2 MOV REG, 0
3 MOV REG, 8192
4 MOV REG, 20500
5 MOV REG, 8196
6 ► MOV REG, 32780
7
8 /* sayfa tablosu (sayfa → çerçeve)
   */
9 /* 0→2 1→1 2→6 3→0 4→4 5→3 */
10 /* 9→5 11→7, diğerleri: yok */
```

sanal adres 32780

1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

p = 8

d = 12

sayfa 8 yok → sayfa hatası (tuzak)

$32780 = 8 \cdot 4096 + 12$; sayfa 8 eşlenmemiş (mevcut/yok biti 0) → **sayfa hatası**; işletim sistemi devreye girer.

Adım 5 / 5

DEĞİŞKENLER

sanal = 32780

p = 8

d = 12

çerçeve = -

fiziksel = -

64 KiB sanal adres alanı (16 sayfa), 32 KiB fiziksel bellek (8 çerçeve → çerçeve numarası 3 bit).

Sayfa Boyutu ve İç Parçalanma

- Örnek: sayfa 2.048 B, süreç 72.766 B $\rightarrow$ 35 sayfa + 1.086 B $\rightarrow$ **36 çerçeve**, son sayfada 962 B iç parçalanma.
- En kötü durumda iç parçalanma 1 sayfa – 1 bayt, ortalama yarım sayfa.
- Küçük sayfa: az israf ama büyük sayfa tablosu, çok TLB iskası. Büyük sayfa: verimli disk G/Ç, az tablo girdisi.
- Ek yük = $s \cdot e/p + p/2$ (s süreç boyutu, e girdi boyutu). Türevi sıfır: $p = \sqrt{2se}$; $s = 1$ MiB, $e = 8$ B $\rightarrow$ **p = 4096**.
- Bugün: x86-64 4 KiB (+ 2 MiB, 1 GiB büyük sayfa), ARM64 4/16/64 KiB, Apple Silicon 16 KiB.

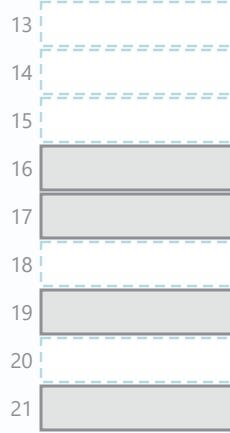
Boş Çerçeveler

boş çerçeve listesi:
14, 13, 18, 20, 15

yeni süreç: 4 sayfa

önce

boş liste: 15

sayfa tablosu

0	14
1	13
2	18
3	20

sonra

- İşletim sistemi bir **çerçeve tablosu** tutar: her fiziksel çerçeve için boş mu, hangi sürecin hangi sayfası.
- Kullanıcı süreci adres verdiğinde (ör. `read` tamponu) çekirdek bunu sürecin sayfa tablosuyla fiziksel adrese çevirir.
- Bağlam değiştirmede dağıtıcı yeni sürecin sayfa tablosunu etkinleştirir (x86'da `CR3`): **bağlam değiştirme süresi uzar**.

Sayfa Tablosu Girdisi

x86-64 sayfa tablosu girdisi (64 bit, 4 KiB sayfa)

NX 63	PK 62–59	— 58–52	çerçeve numarası 51–12	— 11–9	G 8	PAT 7	D 6	A 5	PCD 4	PWT 3	U/S 2	R/W 1	P 0
-----------------	--------------------	------------	----------------------------------	-----------	---------------	-----------------	---------------	---------------	-----------------	-----------------	-----------------	-----------------	---------------

Bit	Anlamı (Tanenbaum adı)	Kim yazar?
P	Mevcut/yok (present/absent): 0 ise erişim sayfa hatası üretir	İS
R/W, U/S, NX	Koruma: yazılabilir mi, kullanıcı modu erişebilir mi, çalıştırılabilir mi	İS
A	Erişildi (referenced): okuma ya da yazmada 1 olur; sayfa değiştirmede kullanılır	donanım (İS sıfırlar)
D	Değiştirildi (modified, kirli): yazmada 1; kirli sayfa çıkarılırken diske yazılır	donanım
PCD, PWT, PAT	Önbellek devre dışı / yazma politikası: bellek eşlemeli G/Ç için	İS
G	Global: bağlam değiştirmede TLB'den silinmez (çekirdek sayfaları)	İS

Disk adresi PTE'de tutulmaz: sayfa bellekte değilse girdinin geri kalan bitleri işletim sistemine aittir (Linux takas girdisini buraya kodlar).

Geçerli / Geçersiz Biti

süreç: 0 ... 10.468

sayfa 0
sayfa 1
sayfa 2
sayfa 3
sayfa 4
sayfa 5
sayfa 6
sayfa 7

sayfa tablosu

0	2	g
1	3	g
2	4	g
3	7	g
4	8	g
5	9	g
6	0	ğ
7	0	ğ

14 bit adres: 0 ... 16.383

sayfa 2 KiB → 8 sayfa

g = geçerli, ğ = geçersiz

Süreç **0–10.468** arasını kullanır: sayfa 0–5 geçerli (çerçeve 2, 3, 4, 7, 8, 9), sayfa 6 ve 7 **geçersiz**.

Adım 1 / 5

Tablonun tamamını tutmak yerine **sayfa tablosu uzunluk yazmacı** (PTLR) da kullanılabilir: uzunluğu aşan sayfa numarası tuzak üretir (Silberschatz Şekil 9.13).

Geçerli / Geçersiz Biti

süreç: 0 ... 10.468

sayfa 0
sayfa 1
sayfa 2
sayfa 3
sayfa 4
sayfa 5
sayfa 6
sayfa 7

sayfa tablosu

0	2	g
1	3	g
2	4	g
3	7	g
4	8	g
5	9	g
6	0	ğ
7	0	ğ

14 bit adres: 0 ... 16.383

sayfa 2 KiB → 8 sayfa

g = geçerli, ğ = geçersiz

adres 3.000

$= 1 \times 2048 + 952 \rightarrow$ sayfa 1

geçerli → çerçeve 3

fiziksel $= 3 \times 2048 + 952 = 7.096$

3.000: sayfa 1, konum 952 → çerçeve 3 → **7.096**.

Adım 2 / 5

Tablonun tamamını tutmak yerine **sayfa tablosu uzunluk yazarı** (PTLR) da kullanılabilir: uzunluğu aşan sayfa numarası tuzak üretir (Silberschatz Şekil 9.13).

Geçerli / Geçersiz Biti

süreç: 0 ... 10.468

sayfa 0
sayfa 1
sayfa 2
sayfa 3
sayfa 4
sayfa 5
sayfa 6
sayfa 7

sayfa tablosu

0	2	g
1	3	g
2	4	g
3	7	g
4	8	g
5	9	g
6	0	ğ
7	0	ğ

14 bit adres: 0 ... 16.383

sayfa 2 KiB → 8 sayfa

g = geçerli, ğ = geçersiz

adres 10.468

$= 5 \times 2048 + 228 \rightarrow \text{sayfa 5}$

geçerli → çerçeve 9

fiziksel = $9 \times 2048 + 228 = 18.660$

10.468: sayfa 5'in içinde → 18.660. Sürecin son adresi.

Adım 3 / 5

Tablonun tamamını tutmak yerine **sayfa tablosu uzunluk yazmacı** (PTLR) da kullanılabilir: uzunluğu aşan sayfa numarası tuzak üretir (Silberschatz Şekil 9.13).

Geçerli / Geçersiz Biti

süreç: 0 ... 10.468

sayfa 0
sayfa 1
sayfa 2
sayfa 3
sayfa 4
sayfa 5
sayfa 6
sayfa 7

sayfa tablosu

0	2	g
1	3	g
2	4	g
3	7	g
4	8	g
5	9	g
6	0	ğ
7	0	ğ

14 bit adres: 0 ... 16.383

sayfa 2 KiB → 8 sayfa

g = geçerli, ğ = geçersiz

adres 12.000 $= 5 \times 2048 + 1760 \rightarrow \text{sayfa 5}$ **geçerli → çerçeve 9**fiziksel = $9 \times 2048 + 1760 = 20.192$

12.000 program dışında ama sayfa 5 içinde (10.240–12.287) → donanım **yakalamaz**:
20.192. Sayfa ayrıştırma düzeyinin bedeli, iç parçalanma.

Adım 4 / 5

Tablonun tamamını tutmak yerine **sayfa tablosu uzunluk yazmacı** (PTLR) da kullanılabilir: uzunluğu aşan sayfa numarası tuzak üretir (Silberschatz Şekil 9.13).

Geçerli / Geçersiz Biti

süreç: 0 ... 10.468

sayfa 0
sayfa 1
sayfa 2
sayfa 3
sayfa 4
sayfa 5
sayfa 6
sayfa 7

sayfa tablosu

0	2	g
1	3	g
2	4	g
3	7	g
4	8	g
5	9	g
6	0	ğ
7	0	ğ

14 bit adres: 0 ... 16.383

sayfa 2 KiB → 8 sayfa

g = geçerli, ğ = geçersiz

adres 12.500 $= 6 \times 2048 + 212 \rightarrow \text{sayfa 6}$ **geçersiz bit → tuzak (koruma hatası)**

12.500: sayfa 6, geçersiz → **tuzak**. İşletim sistemi bunu geçersiz erişim (SIGSEGV) mi yoksa henüz yüklenmemiş sayfa mı diye ayırır (Bölüm 9).

Adım 5 / 5

Tablonun tamamını tutmak yerine **sayfa tablosu uzunluk yazmacı** (PTLR) da kullanılabilir: uzunluğu aşan sayfa numarası tuzak üretir (Silberschatz Şekil 9.13).

Koruma Bitleri

Okuma / yazma (R/W)

Kod sayfaları salt okunur eşlenir; koda yazma girişimi koruma hatası üretir.

Kullanıcı / denetçi (U/S)

Çekirdek sayfaları kullanıcı modunda erişilemez. Aynı tabloda hem çekirdek hem süreç eşlemeleri durabilir.

Çalıştırma yasağı (NX / XD)

Veri, yığın ve öbek sayfalarında kod çalıştırılmaz. İşletim sistemleri **W^X** uygular: bir sayfa ya yazılabilir ya çalıştırılabilir.

SMEP / SMAP

Çekirdek modundayken kullanıcı sayfalarındaki kodu çalıştırmayı (SMEP) ve izinsiz veriye erişmeyi (SMAP) engeller.

Koruma anahtarları (PKU)

PTE'deki 4 bitlik anahtar ve kullanıcı yazmacı (PKRU) ile sistem çağrısı olmadan sayfa grubunun iznini değiştirmek.

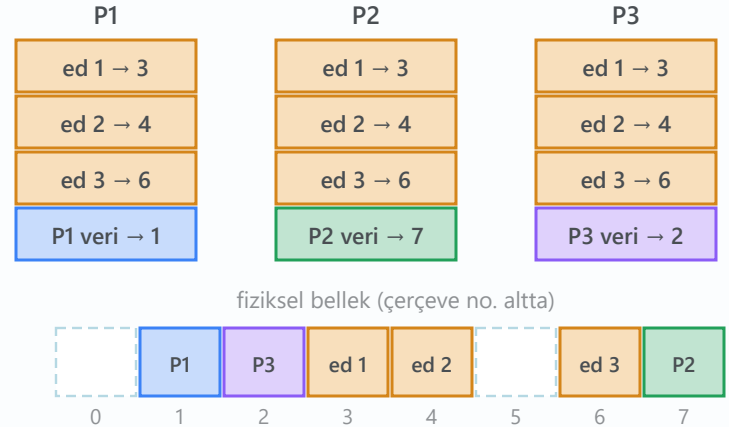
Geçerli / geçersiz

Erişim izni en kaba düzeyde: sayfa adres alanında hiç yoksa her erişim tuzaktır.

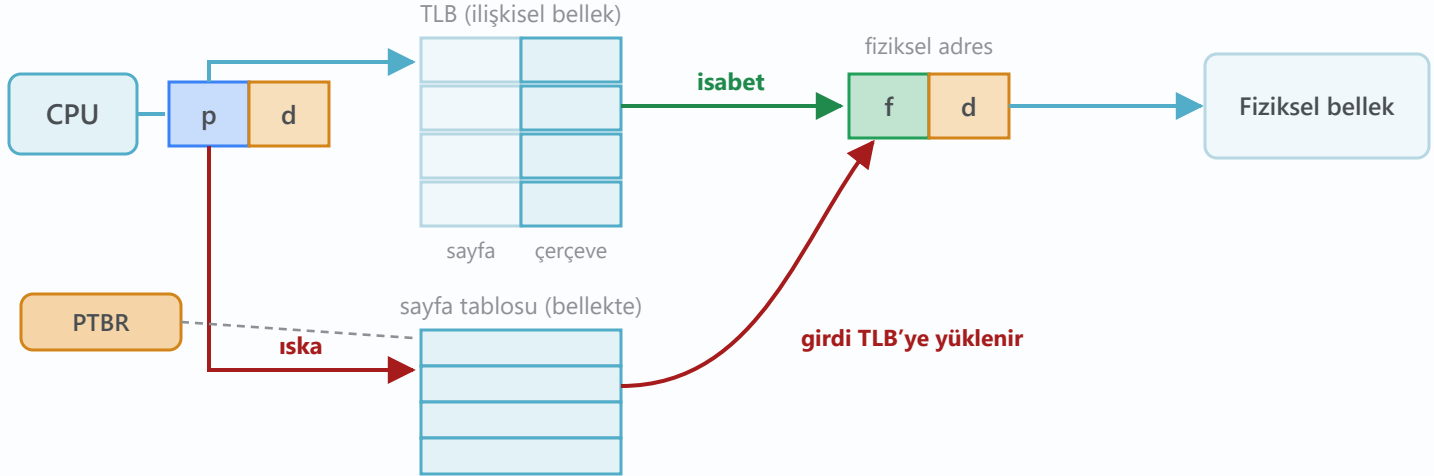
Koruma sayfa ayrımı düzeyindedir: izin her PTE'de ayrı tutulur ve her erişimde TLB girdisiyle birlikte denetlenir.

Paylaşımlı Sayfalar

- **Yeniden girilebilir (reentrant)**, kendini değiştirmeyen kod paylaşılabilir: üç kullanıcı aynı editörü çalıştırırsa kod çerçeveleri bir kez bellekte olur; yalnızca veri sayfaları ayrılır.
- Paylaşımlı kütüphaneler (libc) bu şekilde paylaşılır. Sayfa sahibi süreç bitince çerçeve hemen boşaltılamaz: **referans sayısı** tutulur.
- `fork()` : ebeveyn ve çocuk tüm sayfaları **yazınca kopyala** (COW) ile paylaşır; sayfalar salt okunur işaretlenir, ilk yazmada kopya çıkarılır.
- **Bellek eşlemeli dosya** (`mmap`) ve paylaşımlı bellek (`shm_open`) : iki süreç aynı çerçeveleri görür, kopyalama olmadan iletişim kurar.
- COW, `mmap` ve sayfa temizleme (arka plan yazıcı) ayrıntıları Bölüm 9'dadır.

Sayfa Tablosu Nerede? TLB

- Tablo yazmaçlarda tutulamayacak kadar büyüktür; bellekte durur, başlangıcını **PTBR** (x86: **CR3**, ARM: **TTBR0/1**) gösterir. Ama her erişim **iki bellek erişimi** olur.
- **TLB** (translation look-aside buffer): MMU içindeki küçük, hızlı, ilişkisel (paralel aranan) önbellek; tipik 64 girdi L1 + 1–3 bin girdi L2.
- Girdiler **ASID**/PCID ile etiketlenirse bağlam değiştirmede TLB boşaltılmak zorunda kalmaz.

TLB İsabet ve İska

erişim dizisi (16 bit, 4 KiB sayfa)

0x0010 p = 0	0x2004 p = 2	0x0020 p = 0	0x5010 p = 5	0x9000 p = 9	0x2008 p = 2	0xB004 p = 11	0x0030 p = 0
-----------------	-----------------	-----------------	-----------------	-----------------	-----------------	------------------	-----------------

TLB (4 girdi, LRU; soldan sağa en eskiden en yeniye)

Sayfa tablosu MMU örneğindeki Tanenbaum tablosu (0→2, 2→6, 5→3, 9→5, 11→7). TLB başlangıçta boş.

Adım 1 / 9

Etkileşimli simülatör: [Paging & Address Translation Visualizer](#) (İngilizce) — kendi adreslerinizle TLB isabet/ıska ve sayfa hatasını izleyin.

TLB İsabet ve İska

erişim dizisi (16 bit, 4 KiB sayfa)

0x0010 p = 0	0x2004 p = 2	0x0020 p = 0	0x5010 p = 5	0x9000 p = 9	0x2008 p = 2	0xB004 p = 11	0x0030 p = 0
-----------------	-----------------	-----------------	-----------------	-----------------	-----------------	------------------	-----------------

ıska

TLB (4 girdi, LRU; soldan sağa en eskiden en yeniye)

0 → 2			
-------	--	--	--

fiziksel

$$2 \cdot 4096 + 16 = 0x2010$$

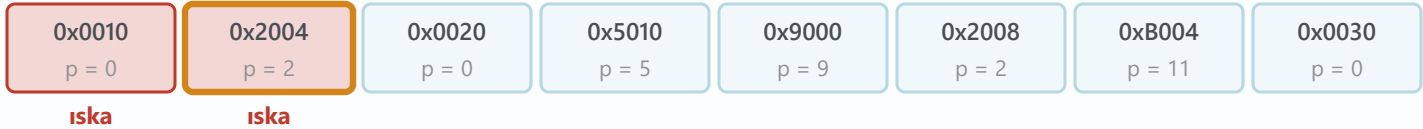
0x0010: sayfa 0 yok → **ıska**; sayfa tablosundan okunur, TLB'ye yazılır.

Adım 2 / 9

Etkileşimli simülatör: [Paging & Address Translation Visualizer](#) (İngilizce) — kendi adreslerinizle TLB isabet/ıska ve sayfa hatasını izleyin.

TLB İsabet ve İska

erişim dizisi (16 bit, 4 KiB sayfa)

TLB (4 girdi, LRU; soldan sağa en eskiden en yeniye)

0x2004: sayfa 2 yok → **ıska**; sayfa tablosundan okunur, TLB'ye yazılır.

Adım 3 / 9

Etkileşimli simülatör: [Paging & Address Translation Visualizer](#) (İngilizce) — kendi adreslerinizle TLB isabet/ıska ve sayfa hatasını izleyin.

TLB İsabet ve İska

erişim dizisi (16 bit, 4 KiB sayfa)

0x0010 p = 0	0x2004 p = 2	0x0020 p = 0	0x5010 p = 5	0x9000 p = 9	0x2008 p = 2	0xB004 p = 11	0x0030 p = 0
ıska	ıska	isabet					

TLB (4 girdi, LRU; soldan sağa en eskiden en yeniye)

2 → 6	0 → 2			fiziksel $2 \cdot 4096 + 32 = 0x2020$
-------	-------	--	--	--

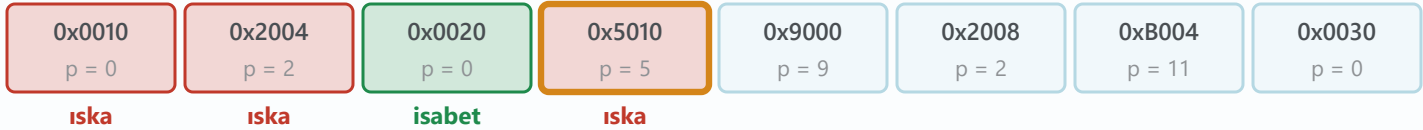
0x0020: sayfa 0 TLB'de → **isabet**, sayfa tablosuna gidilmez.

Adım 4 / 9

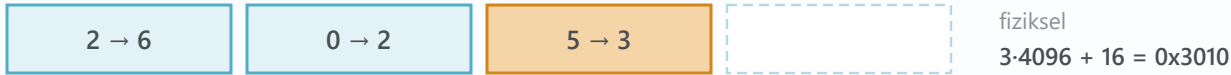
Etkileşimli simülatör: [Paging & Address Translation Visualizer](#) (İngilizce) — kendi adreslerinizle TLB isabet/ıska ve sayfa hatasını izleyin.

TLB İsabet ve İska

erişim dizisi (16 bit, 4 KiB sayfa)

TLB (4 girdi, LRU; soldan sağa en eskiden en yeniye)

0x5010: sayfa 5 yok → **ıska**; sayfa tablosundan okunur, TLB'ye yazılır.

Adım 5 / 9

Etkileşimli simülatör: [Paging & Address Translation Visualizer](#) (İngilizce) — kendi adreslerinizle TLB isabet/ıska ve sayfa hatasını izleyin.

TLB İsabet ve İska

erişim dizisi (16 bit, 4 KiB sayfa)

0x0010 p = 0	0x2004 p = 2	0x0020 p = 0	0x5010 p = 5	0x9000 p = 9	0x2008 p = 2	0xB004 p = 11	0x0030 p = 0
ıska	ıska	isabet	ıska	ıska			

TLB (4 girdi, LRU; soldan sağa en eskiden en yeniye)

2 → 6	0 → 2	5 → 3	9 → 5
-------	-------	-------	-------

fiziksel

$$5 \cdot 4096 + 0 = 0x5000$$

0x9000: sayfa 9 yok → **ıska**; sayfa tablosundan okunur, TLB'ye yazılır.

Adım 6 / 9

Etkileşimli simülatör: [Paging & Address Translation Visualizer](#) (İngilizce) — kendi adreslerinizle TLB isabet/ıska ve sayfa hatasını izleyin.

TLB İsabet ve İska

erişim dizisi (16 bit, 4 KiB sayfa)

0x0010 p = 0	0x2004 p = 2	0x0020 p = 0	0x5010 p = 5	0x9000 p = 9	0x2008 p = 2	0xB004 p = 11	0x0030 p = 0
ıska	ıska	isabet	ıska	ıska	isabet		

TLB (4 girdi, LRU; soldan sağa en eskiden en yeniye)

0 → 2	5 → 3	9 → 5	2 → 6
-------	-------	-------	-------

fiziksel

$6 \cdot 4096 + 8 = 0x6008$

0x2008: sayfa 2 TLB'de → **isabet**, sayfa tablosuna gidilmez.

Adım 7 / 9

Etkileşimli simülatör: [Paging & Address Translation Visualizer](#) (İngilizce) — kendi adreslerinizle TLB isabet/ıska ve sayfa hatasını izleyin.

TLB İsabet ve İska

erişim dizisi (16 bit, 4 KiB sayfa)

0x0010 p = 0	0x2004 p = 2	0x0020 p = 0	0x5010 p = 5	0x9000 p = 9	0x2008 p = 2	0xB004 p = 11	0x0030 p = 0
ıska	ıska	isabet	ıska	ıska	isabet	ıska	

TLB (4 girdi, LRU; soldan sağa en eskiden en yeniye)

5 → 3	9 → 5	2 → 6	11 → 7
-------	-------	-------	--------

fiziksel

$7 \cdot 4096 + 4 = 0x7004$

çıkarılan: sayfa 0

0xB004: sayfa 11 yok → **ıska**; sayfa tablosundan okunur, TLB'ye yazılır; dolu olduğu için en uzun süredir kullanılmayan sayfa 0 çıkarılır.

Adım 8 / 9

Etkileşimli simülatör: [Paging & Address Translation Visualizer](#) (İngilizce) — kendi adreslerinizle TLB isabet/ıska ve sayfa hatasını izleyin.

TLB İsabet ve İska

erişim dizisi (16 bit, 4 KiB sayfa)

0x0010 p = 0	0x2004 p = 2	0x0020 p = 0	0x5010 p = 5	0x9000 p = 9	0x2008 p = 2	0xB004 p = 11	0x0030 p = 0
ıska	ıska	isabet	ıska	ıska	isabet	ıska	ıska

TLB (4 girdi, LRU; soldan sağa en eskiden en yeniye)

9 → 5	2 → 6	11 → 7	0 → 2
-------	-------	--------	-------

fiziksel

$$2 \cdot 4096 + 48 = 0x2030$$

çıkarılan: sayfa 5

0x0030: sayfa 0 yok → **ıska**; sayfa tablosundan okunur, TLB'ye yazılır; dolu olduğu için en uzun süredir kullanılmayan sayfa 5 çıkarılır. Toplam: 2 isabet / 8 erişim. Gerçek programlarda yerellik sayesinde oran %99'u aşar.

Adım 9 / 9

Etkileşimli simülatör: [Paging & Address Translation Visualizer](#) (İngilizce) — kendi adreslerinizle TLB isabet/ıska ve sayfa hatasını izleyin.

Etkin Erişim Süresi

TLB arama süresi $\epsilon = 20 \text{ ns}$, bellek erişimi $t = 100 \text{ ns}$, isabet oranı α .

$$EES = (t + \epsilon) \cdot \alpha + (2t + \epsilon) \cdot (1 - \alpha) = 2t + \epsilon - t \cdot \alpha$$

Formül: isabette bir bellek erişimi, ıskada iki (tablo + veri).

Etkin Erişim Süresi

TLB arama süresi $\epsilon = 20 \text{ ns}$, bellek erişimi $t = 100 \text{ ns}$, isabet oranı α .

$$EES = (t + \epsilon) \cdot \alpha + (2t + \epsilon) \cdot (1 - \alpha) = 2t + \epsilon - t \cdot \alpha$$

Formül: isabette bir bellek erişimi, ıskada iki (tablo + veri).

İsabet: $20 + 100 = 120 \text{ ns}$; ıska: $20 + 100 + 100 = 220 \text{ ns}$

İki durumun süresi.

Etkin Erişim Süresi

TLB arama süresi $\epsilon = 20 \text{ ns}$, bellek erişimi $t = 100 \text{ ns}$, isabet oranı α .

$$EES = (t + \epsilon) \cdot \alpha + (2t + \epsilon) \cdot (1 - \alpha) = 2t + \epsilon - t \cdot \alpha$$

Formül: isabette bir bellek erişimi, ıskada iki (tablo + veri).

İsabet: $20 + 100 = 120 \text{ ns}$; ıska: $20 + 100 + 100 = 220 \text{ ns}$

İki durumun süresi.

$\alpha = \%80$: $120 \times 0,80 + 220 \times 0,20 = 140 \text{ ns}$ (%40 yavaşlama)

%80 isabette ortalama 140 ns: TLB'siz 200 ns'ye göre iyi, ama hâlâ bellekten %40 yavaş.

Etkin Erişim Süresi

TLB arama süresi $\epsilon = 20 \text{ ns}$, bellek erişimi $t = 100 \text{ ns}$, isabet oranı α .

$$\text{EES} = (t + \epsilon) \cdot \alpha + (2t + \epsilon) \cdot (1 - \alpha) = 2t + \epsilon - t \cdot \alpha$$

Formül: isabette bir bellek erişimi, ıskada iki (tablo + veri).

İsabet: $20 + 100 = 120 \text{ ns}$; ıskada: $20 + 100 + 100 = 220 \text{ ns}$

İki durumun süresi.

$\alpha = \%80$: $120 \times 0,80 + 220 \times 0,20 = 140 \text{ ns}$ (%40 yavaşlama)

%80 isabette ortalama 140 ns: TLB'siz 200 ns'ye göre iyi, ama hâlâ bellekten %40 yavaş.

$\alpha = \%98$: $120 \times 0,98 + 220 \times 0,02 = 122 \text{ ns}$

%98 isabette 122 ns. Gerçek iş yüklerinde oran genellikle %99'un üzerindedir.

Etkin Erişim Süresi

TLB arama süresi $\epsilon = 20 \text{ ns}$, bellek erişimi $t = 100 \text{ ns}$, isabet oranı α .

$$\text{EES} = (t + \epsilon) \cdot \alpha + (2t + \epsilon) \cdot (1 - \alpha) = 2t + \epsilon - t \cdot \alpha$$

Formül: isabette bir bellek erişimi, ıskada iki (tablo + veri).

İsabet: $20 + 100 = 120 \text{ ns}$; ıska: $20 + 100 + 100 = 220 \text{ ns}$

İki durumun süresi.

$\alpha = \%80$: $120 \times 0,80 + 220 \times 0,20 = 140 \text{ ns}$ (%40 yavaşlama)

%80 isabette ortalama 140 ns: TLB'siz 200 ns'ye göre iyi, ama hâlâ bellekten %40 yavaş.

$\alpha = \%98$: $120 \times 0,98 + 220 \times 0,02 = 122 \text{ ns}$

%98 isabette 122 ns. Gerçek iş yüklerinde oran genellikle %99'un üzerindedir.

Dört seviyeli tablo (x86-64): ıska = $20 + 4 \cdot 100 + 100 = 520 \text{ ns}$; $\alpha = \%98 \rightarrow 128 \text{ ns}$, $\alpha = \%99 \rightarrow 124 \text{ ns}$

Çok seviyeli tabloda ıska çok daha pahalıdır; bu yüzden donanım ara seviyeleri de önbelleğe alır (sayfa yürüme önbelleği) ve TLB isabet oranı daha da önemlidir.

TLB Yönetimi

Konu	Açıklama
Donanım yönetimli	x86-64, ARMv8, RISC-V: ıskada MMU sayfa tablosunu kendisi yürür (page walk); işletim sistemi yalnızca tabloyu kurar.
Yazılım yönetimli	MIPS, SPARC, Alpha gibi eski RISC'lerde ıskada işletim sistemine tuzak olur; çekirdek girdiyi bulup TLB'ye yazar. Bu tüm RISC'ler için geçerli değildir: ARMv8 ve RISC-V donanım yönetimlidir.
Yumuşak / sert ıska	Yumuşak ıskada: sayfa bellekte, yalnızca TLB'de yok (ns). Sert ıskada: sayfa diskte, G/Ç gerekir (μs-ms).
ASID / PCID	Girdi süreç kimliğiyle etiketlenir; bağlam değiştirmede TLB temizlenmez. Meltdown (2018) sonrası KPTI'nin maliyetini PCID azaltır.
Global girdiler	Çekirdek eşlemeleri G biti ile işaretlenir, tüm süreçlerde geçerli kalır.
TLB vurusu (shootdown)	Çok çekirdekte bir eşleme değişince diğer çekirdeklerin TLB'leri kesmeler (IPI) ile geçersizlenir; yeni işlemcilerde yayın komutları var (AMD INVLPGB).

TLB

ASID 7 · sayfa 0x400 → 0x1A2

ASID 9 · sayfa 0x400 → 0x3F0

ASID — · sayfa 0xFFFF8 → 0x001 · G

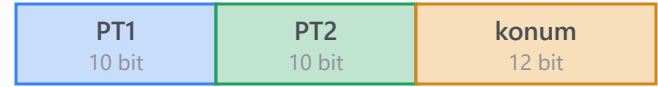
aynı sanal sayfa, iki süreç: girdiler ASID ile ayrılır

G: tüm süreçlerde geçerli (çekirdek)

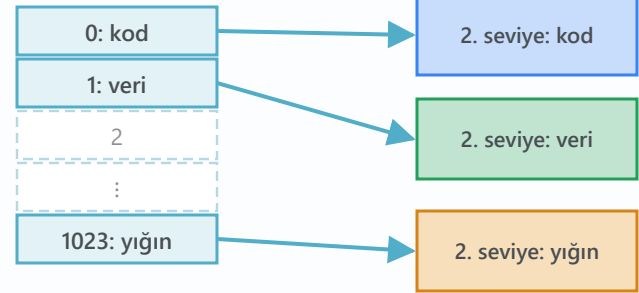
Hiyerarşik (İki Seviyeli) Sayfa Tablosu

- Tek seviyeli tablo, 32 bit ve 4 KiB sayfada 2^{20} girdi $\times 4 \text{ B} = \mathbf{4 \text{ MiB}}$; her süreç için ve bitişik olmalı.
- 64 bitte tek seviye: $2^{52} \times 8 \text{ B} = \mathbf{32 \text{ PiB}}$ ($\approx 33,6$ milyon GiB). 48 bit kullanılsa bile $2^{36} \times 8 \text{ B} = 512 \text{ GiB}$.
- Çözüm: **tabloyu sayfalamak**. 32 bit x86: 10 bit üst tablo (sayfa dizini), 10 bit ikinci seviye, 12 bit konum. Bölünen şey PTE değil, **sanal adrestir**.
- Yalnız kullanılan bölgelerin ikinci seviye tablosu var: 4 MiB kod + 4 MiB veri + 4 MiB yığın kullanan süreç $\rightarrow 1 + 3 \text{ tablo} = \mathbf{16 \text{ KiB}}$ (4 MiB yerine).

32 bit sanal adres

üst tablo (1024)

geri kalan 1021 üst girdi: "yok"

İki Seviyeli Çeviri Örneği

sanal adres 0x00403004 = 4.206.596

PT1 = 1

PT2 = 3

konum = 4

üst tablo

0	0–4 MiB
1	4–8 MiB
2	8–12 MiB
3	...

Sanal adres **0x00403004** (4.206.596): 4 MiB ile 8 MiB arasında, veri bölgesinde (Tanenbaum Şekil 3-13).

Adım 1 / 4

Örnekteki çerçeve numaraları açıklama amaçlıdır. 32 bit x86’da üst tablonun adresi

CR3’tedir; her iki seviyedeki tablo tam bir 4 KiB sayfa doldurur (1024×4 B).

İki Seviyeli Çeviri Örneği

sanal adres 0x00403004 = 4.206.596

PT1 = 1

PT2 = 3

konum = 4

üst tablo

0	0–4 MiB
1	4–8 MiB
2	8–12 MiB
3	...

Üst 10 bit **PT1 = 1**: üst tablonun 1. girdisi 4–8 MiB bölgesinin ikinci seviye tablosunu gösterir. Her girdi 4 MiB'ı kapsar.

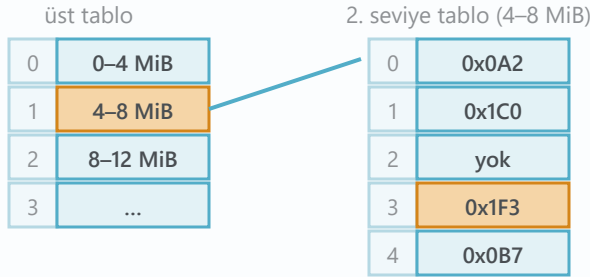
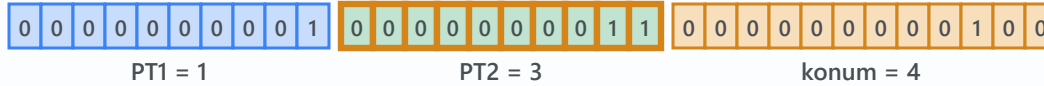
Adım 2 / 4

Örnekteki çerçeve numaraları açıklama amaçlıdır. 32 bit x86'da üst tablonun adresi

CR3 'tedir; her iki seviyedeki tablo tam bir 4 KiB sayfa doldurur (1024×4 B).

İki Seviyeli Çeviri Örneği

sanal adres 0x00403004 = 4.206.596

Sonraki 10 bit **PT2 = 3**: o tablonun 3. girdisine bakılır (12.288–16.383 bayt aralığındaki sayfa). Mevcut biti 0 olsaydı sayfa hatası.

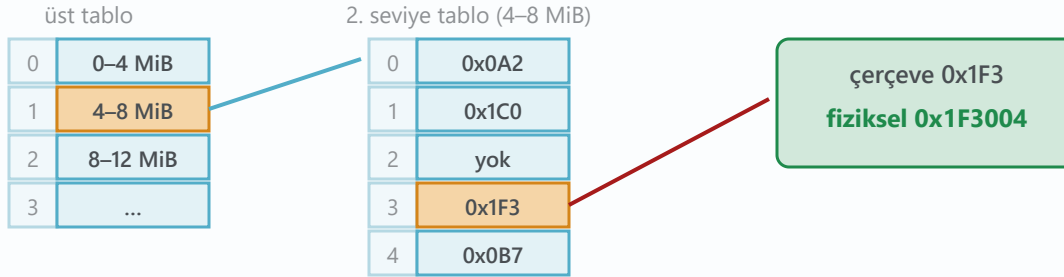
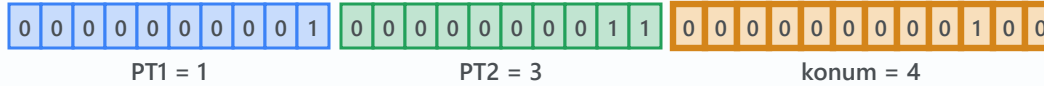
Adım 3 / 4

Örnekteki çerçeve numaraları açıklama amaçlıdır. 32 bit x86'da üst tablonun adresi

CR3 'tedir; her iki seviyedeki tablo tam bir 4 KiB sayfa doldurur (1024×4 B).

İki Seviyeli Çeviri Örneği

sanal adres 0x00403004 = 4.206.596

Girdi çerçeve numarasını verir (örnekte 0x1F3); **konum = 4** eklenir → fiziksel **0x1F3004**.
İskada 2 tablo erişimi + 1 veri erişimi.

Adım 4 / 4

Örnekteki çerçeve numaraları açıklama amaçlıdır. 32 bit x86'da üst tablonun adresi **CR3** 'tedir; her iki seviyedeki tablo tam bir 4 KiB sayfa doldurur (1024 × 4 B).

İki Seviyeli Çeviri: Kod İzleme

```
1 /* 32 bit: 10 + 10 + 12 bit */
```

```
▶ uint32_t cevir(uint32_t va) {  
3   uint32_t p1 = va >> 22;  
4   uint32_t p2 = (va >> 12) & 0x3FF;  
5   uint32_t d  = va & 0xFFF;  
6   pte_t e1 = ust[p1];  
7   if (!e1.p) sayfa_hatasi(va);  
8   pte_t e2 = e1.tablo[p2];  
9   if (!e2.p) sayfa_hatasi(va);  
10  return (e2.cerceve << 12) | d;  
11 }
```

va = 0x00801A3C

0000000010	0000000001	101000111100
p1	p2	d

Sanal adres 0x00801A3C (8 MiB'ın biraz üstü). Üst tabloda yalnız girdi 2 geçerli; onun tablosunda girdi 1 → çerçeve 0x2F.

Adım 1 / 9

DEĞİŞKENLER

va = 0x00801A3C

İki Seviyeli Çeviri: Kod İzleme

```
1 /* 32 bit: 10 + 10 + 12 bit */
2 uint32_t cevir(uint32_t va) {
3     ▶ uint32_t p1 = va >> 22;
4     uint32_t p2 = (va >> 12) & 0x3FF;
5     uint32_t d = va & 0xFFF;
6     pte_t e1 = ust[p1];
7     if (!e1.p) sayfa_hatasi(va);
8     pte_t e2 = e1.tablo[p2];
9     if (!e2.p) sayfa_hatasi(va);
10    return (e2.cerceve << 12) | d;
11 }
```

va = 0x00801A3C

0000000010	0000000001	101000111100
p1 = 2	p2	d

Üst 10 bit: 0x00801A3C >> 22 = **2**.

Adım 2 / 9

DEĞİŞKENLER

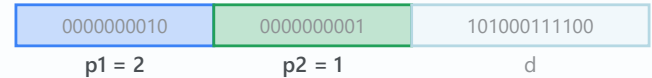
va = 0x00801A3C

p1 = 2

İki Seviyeli Çeviri: Kod İzleme

```
1 /* 32 bit: 10 + 10 + 12 bit */
2 uint32_t cevir(uint32_t va) {
3     uint32_t p1 = va >> 22;
4     ▶ uint32_t p2 = (va >> 12) & 0x3FF;
5     uint32_t d = va & 0xFFF;
6     pte_t e1 = ust[p1];
7     if (!e1.p) sayfa_hatasi(va);
8     pte_t e2 = e1.tablo[p2];
9     if (!e2.p) sayfa_hatasi(va);
10    return (e2.cerceve << 12) | d;
11 }
```

va = 0x00801A3C

Orta 10 bit: $(va \gg 12) \& 0x3FF = 0x801 \& 0x3FF = 1$.

Adım 3 / 9

DEĞİŞKENLER

va = 0x00801A3C

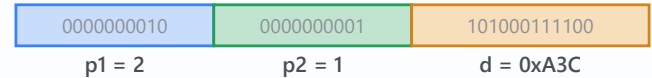
p1 = 2

p2 = 1

İki Seviyeli Çeviri: Kod İzleme

```
1 /* 32 bit: 10 + 10 + 12 bit */
2 uint32_t cevir(uint32_t va) {
3     uint32_t p1 = va >> 22;
4     uint32_t p2 = (va >> 12) & 0x3FF;
5     ▶ uint32_t d = va & 0xFFF;
6     pte_t e1 = ust[p1];
7     if (!e1.p) sayfa_hatasi(va);
8     pte_t e2 = e1.tablo[p2];
9     if (!e2.p) sayfa_hatasi(va);
10    return (e2.cerceve << 12) | d;
11 }
```

va = 0x00801A3C

Alt 12 bit konum: **0xA3C**; çeviride hiç değişmez.

Adım 4 / 9

DEĞİŞKENLER

va = 0x00801A3C

p1 = 2

p2 = 1

d = 0xA3C

İki Seviyeli Çeviri: Kod İzleme

```
1 /* 32 bit: 10 + 10 + 12 bit */
2 uint32_t cevir(uint32_t va) {
3     uint32_t p1 = va >> 22;
4     uint32_t p2 = (va >> 12) & 0x3FF;
5     uint32_t d = va & 0xFFF;
6     ▶ pte_t e1 = ust[p1];
7     ▶ if (!e1.p) sayfa_hatasi(va);
8     pte_t e2 = e1.tablo[p2];
9     if (!e2.p) sayfa_hatasi(va);
10    return (e2.cerceve << 12) | d;
11 }
```

va = 0x00801A3C

ust[2]: P = 1

Üst tablonun 2. girdisi geçerli (P = 1): ikinci seviye tablonun çerçevesini verir. Birinci bellek erişimi.

Adım 5 / 9

DEĞİŞKENLER

va = 0x00801A3C

p1 = 2

p2 = 1

d = 0xA3C

e1 = P=1

İki Seviyeli Çeviri: Kod İzleme

```
1 /* 32 bit: 10 + 10 + 12 bit */
2 uint32_t cevir(uint32_t va) {
3     uint32_t p1 = va >> 22;
4     uint32_t p2 = (va >> 12) & 0x3FF;
5     uint32_t d = va & 0xFFF;
6     pte_t e1 = ust[p1];
7     if (!e1.p) sayfa_hatasi(va);
8     ▶ pte_t e2 = e1.tablo[p2];
9     ▶ if (!e2.p) sayfa_hatasi(va);
10    return (e2.cerceve << 12) | d;
11 }
```

va = 0x00801A3C

p1 = 2

p2 = 1

d = 0xA3C

ust[2]: P = 1

tablo[1]: çerçeve 0x2F

İkinci seviye tablonun 1. girdisi: çerçeve **0x2F**, P = 1.
İkinci bellek erişimi.

Adım 6 / 9

DEĞİŞKENLER

va = 0x00801A3C

p1 = 2

p2 = 1

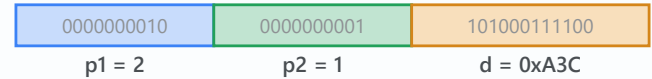
d = 0xA3C

cerceve = 0x2F

İki Seviyeli Çeviri: Kod İzleme

```
1 /* 32 bit: 10 + 10 + 12 bit */
2 uint32_t cevir(uint32_t va) {
3     uint32_t p1 = va >> 22;
4     uint32_t p2 = (va >> 12) & 0x3FF;
5     uint32_t d = va & 0xFFF;
6     pte_t e1 = ust[p1];
7     if (!e1.p) sayfa_hatasi(va);
8     pte_t e2 = e1.tablo[p2];
9     if (!e2.p) sayfa_hatasi(va);
10    ► return (e2.cerceve << 12) | d;
11 }
```

va = 0x00801A3C

ust[2]: P = 1

tablo[1]: çerçeve 0x2F

fiziksel = 0x0002FA3C

0x2F << 12 = 0x2F000; konumla birleşince fiziksel
0x0002FA3C. Üçüncü erişim veridir.

Adım 7 / 9

DEĞİŞKENLER

va = 0x00801A3C

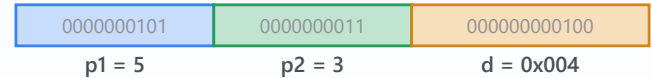
cerceve = 0x2F

pa = 0x0002FA3C

İki Seviyeli Çeviri: Kod İzleme

```
1 /* 32 bit: 10 + 10 + 12 bit */
2 uint32_t cevir(uint32_t va) {
3     ▶ uint32_t p1 = va >> 22;
4     ▶ uint32_t p2 = (va >> 12) & 0x3FF;
5     ▶ uint32_t d = va & 0xFFF;
6     pte_t e1 = ust[p1];
7     if (!e1.p) sayfa_hatasi(va);
8     pte_t e2 = e1.tablo[p2];
9     if (!e2.p) sayfa_hatasi(va);
10    return (e2.cerceve << 12) | d;
11 }
```

va = 0x01403004

İkinci adres 0x01403004: p1 = 5, p2 = 3, konum = 0x004.

Adım 8 / 9

DEĞİŞKENLER

va = 0x01403004

p1 = 5

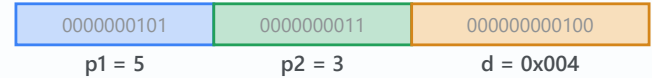
p2 = 3

d = 0x004

İki Seviyeli Çeviri: Kod İzleme

```
1 /* 32 bit: 10 + 10 + 12 bit */
2 uint32_t cevir(uint32_t va) {
3     uint32_t p1 = va >> 22;
4     uint32_t p2 = (va >> 12) & 0x3FF;
5     uint32_t d = va & 0xFFF;
6     ▶ pte_t e1 = ust[p1];
7     ▶ if (!e1.p) sayfa_hatasi(va);
8     pte_t e2 = e1.tablo[p2];
9     if (!e2.p) sayfa_hatasi(va);
10    return (e2.cerceve << 12) | d;
11 }
```

va = 0x01403004

ust[5]: yok

P = 0 → sayfa hatası (tuzak)

Üst tablonun 5. girdisi geçersiz (P = 0): 20–24 MiB bölgesi için ikinci seviye tablo **hiç yok**. MMU tuzak üretir; tablo için bellek harcanmamıştır.

Adım 9 / 9

DEĞİŞKENLER

va = 0x01403004

p1 = 5

e1 = P=0

sonuc = sayfa hatası

x86-64: Dört ve Beş Seviyeli Sayfalama

x86-64, 4 seviye (48 bit sanal adres, 256 TiB)

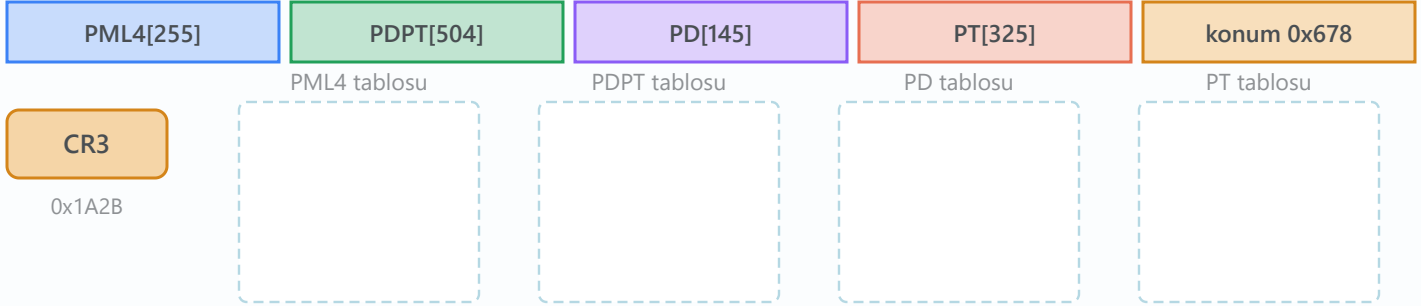
x86-64, 5 seviye (LA57: 57 bit, 128 PiB)

- Her tablo $512 \text{ girdi} \times 8 \text{ B} = \mathbf{4 \text{ KiB}}$, yani tam bir sayfa; 9 bit indis. $4 \times 9 + 12 = \mathbf{48 \text{ bit}}$.
- Üst 16 bit, bit 47'nin kopyası olmalıdır (**kanonik adres**): alt yarı kullanıcıya, üst yarı çekirdeğe.
- 5 seviye (Intel Ice Lake sunucu, AMD Zen 4 ve sonrası) 57 bit sanal adres verir; Linux 4.14'ten beri destekler.
- Hiyerarşik tablo 64 bitte de çalışır: bütün 64 bit adres kullanılmadığı için bugünkü x86-64 ve ARMv8 tam da hiyerarşik tablo kullanır.
- Bir orta seviye girdisinde **PS** biti 1 ise yürüyüş orada biter: PD seviyesinde **2 MiB**, PDPT seviyesinde **1 GiB** büyük sayfa.

Dört Seviyeli Yürüyüş

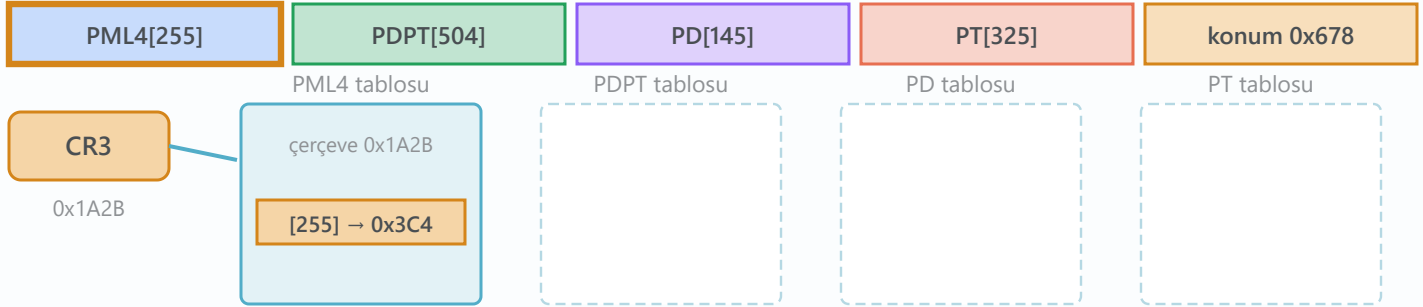
VA = 0x00007FFE12345678

Kullanıcı yığınının yakın bir adres. Bölünmesi (9+9+9+9+12): PML4 = 255, PDPT = 504, PD = 145, PT = 325, konum = 0x678.

Dört Seviyeli Yürüyüş

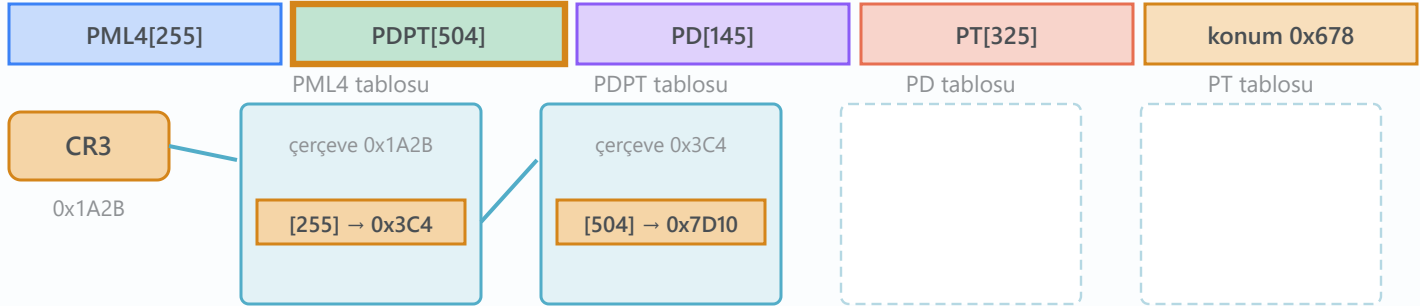
VA = 0x00007FFE12345678

CR3 PML4 tablosunun çerçevesini verir; girdi 255 okunur → PDPT tablosunun çerçevesi.

Dört Seviyeli Yürüyüş

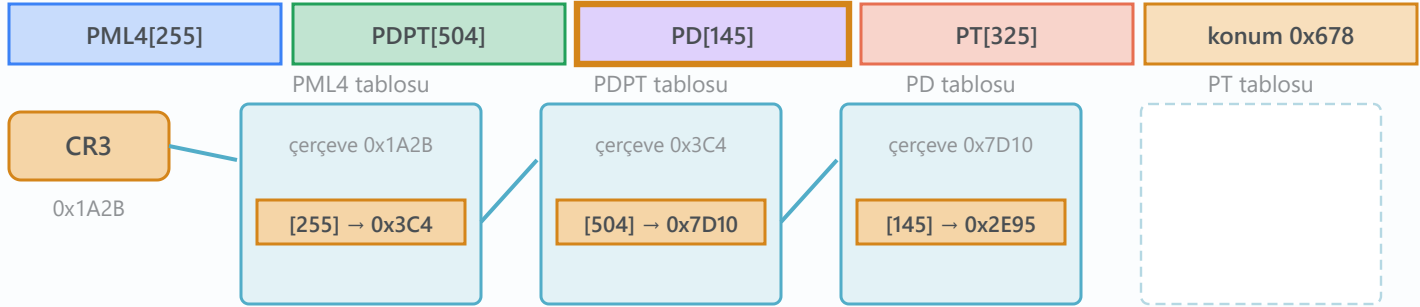
VA = 0x00007FFE12345678

PDPT[504] → sayfa dizini (PD) çerçevesi. Burada **PS** = 1 olsaydı 1 GiB'lık sayfa bulunmuş olurdu.

Dört Seviyeli Yürüyüş

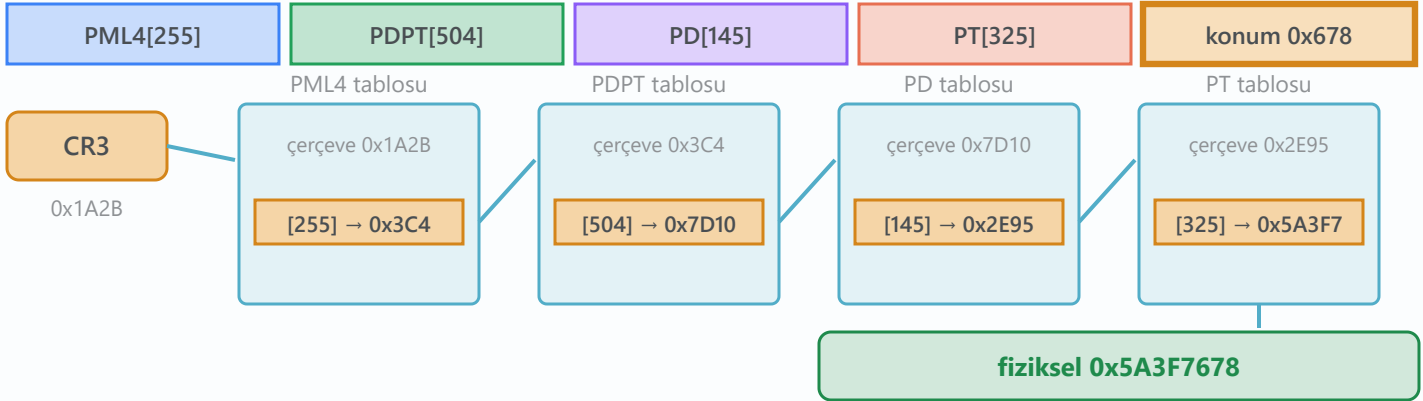
VA = 0x00007FFE12345678

PD[145] → son seviye tablo. **PS** = 1 olsaydı 2 MiB'lık sayfa.

Dört Seviyeli Yürüyüş

VA = 0x00007FFE12345678

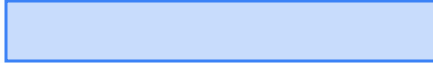

PT[325] çerçeve 0x5A3F7'i verir; konum eklenir. TLB ıskasında **4 bellek erişimi** + veri erişimi; çerçeve değerleri örnektir.

Büyük (Huge) Sayfalar

TLB erişim alanı (reach) = girdi sayısı × sayfa boyutu, 1536 girdi

4 KiB sayfa

6 MiB

2 MiB sayfa

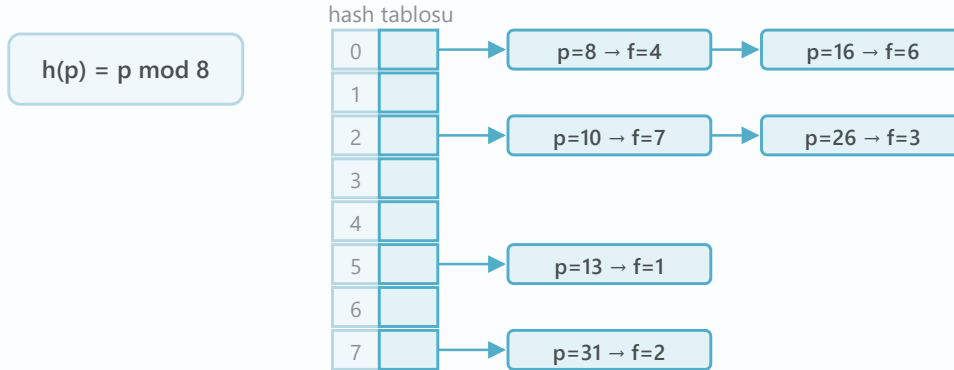
3 GiB

(log ölçek)

- Büyük çalışma kümeli programlar (veritabanı, sanal makine, yapay zekâ) 4 KiB sayfalarla sürekli TLB iskası yaşar.
- 1 GiB'ı 4 KiB ile eşlemek 262.144 PTE = 2 MiB tablo ister; 2 MiB sayfalarla yalnızca 512 PD girdisi (4 KiB).
- Linux: **hugetlbfs** (önceden ayrılan 2 MiB / 1 GiB), **şeffaf büyük sayfalar** (THP, çekirdek kendiliğinden birleştirir), son sürümlerde mTHP (16–64 KiB ara boyutlar). Windows: *large pages*.
- Bedel: iç parçalanma ve 2 MiB bitişik fiziksel çerçeve bulma zorunluluğu (buddy ve sıkıştırma burada geri döner).
- ARMv8'de *contiguous* biti: 16 komşu 4 KiB girdi tek TLB girdisiyle (64 KiB) tutulabilir.

Hash Sayfa Tablosu

sanal adres 0x1A0AB → $p = 26$ (0x1A), $d = 0xAB$

Her kova, aynı hash değerine düşen **(sanal sayfa, çerçeve, sonraki)** girdilerinin zinciridir.

Örnekte 8 kova, $h(p) = p \bmod 8$.

Adım 1 / 4

- 32 bitten büyük adres alanlarında kullanılır; tablo boyutu kullanılan sayfa sayısı ile orantılıdır, adres alanıyla değil.
- **Kümelenmiş** varyant: her girdi birden çok (ör. 16) ardışık sayfayı tutar; seyrek 64 bit uzaylar için uygundur.

Hash Sayfa Tablosu

sanal adres 0x1A0AB → p = 26 (0x1A), d = 0xAB

$$h(p) = p \bmod 8$$

$$h(26) = 2$$

hash tablosu

0		p=8 → f=4	p=16 → f=6
1			
2		p=10 → f=7	p=26 → f=3
3			
4			
5		p=13 → f=1	
6			
7		p=31 → f=2	

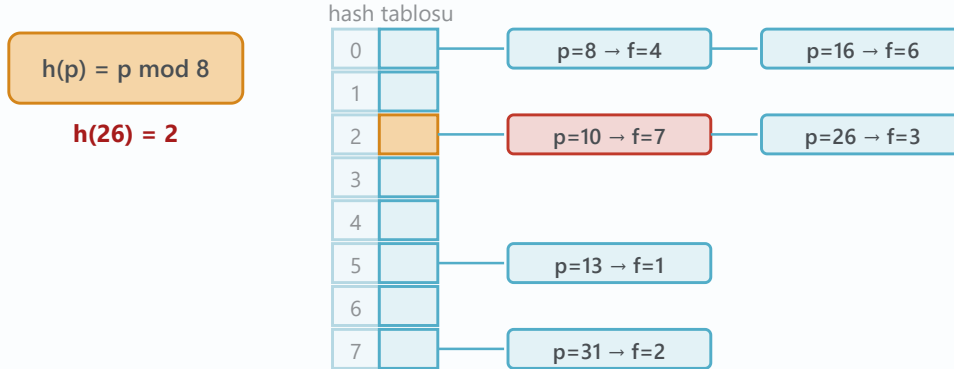
Sayfa numarası 26 hash'lenir: kova **2**.

Adım 2 / 4

- 32 bitten büyük adres alanlarında kullanılır; tablo boyutu kullanılan sayfa sayısı ile orantılıdır, adres alanıyla değil.
- **Kümelenmiş** varyant: her girdi birden çok (ör. 16) ardışık sayfayı tutar; seyrek 64 bit uzaylar için uygundur.

Hash Sayfa Tablosu

sanal adres 0x1A0AB → p = 26 (0x1A), d = 0xAB

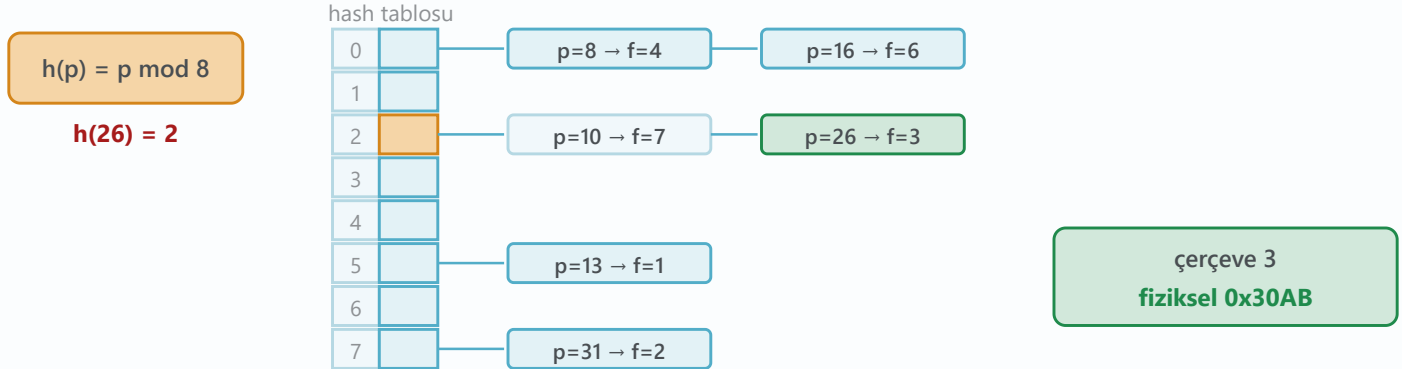
Zincirin ilk girdisi p = 10: eşleşmez, sonrakine geçilir.

Adım 3 / 4

- 32 bitten büyük adres alanlarında kullanılır; tablo boyutu kullanılan sayfa sayısı ile orantılıdır, adres alanıyla değil.
- **Kümelenmiş** varyant: her girdi birden çok (ör. 16) ardışık sayfayı tutar; seyrek 64 bit uzaylar için uygundur.

Hash Sayfa Tablosu

sanal adres 0x1A0AB → p = 26 (0x1A), d = 0xAB

p = 26 eşleşir → çerçeve **3**; fiziksel = $3 \times 4096 + 0xAB = \mathbf{0x30AB}$.

Adım 4 / 4

- 32 bitten büyük adres alanlarında kullanılır; tablo boyutu kullanılan sayfa sayısı ile orantılıdır, adres alanıyla değil.
- **Kümelenmiş** varyant: her girdi birden çok (ör. 16) ardışık sayfayı tutar; seyrek 64 bit uzaylar için uygundur.

Ters (Inverted) Sayfa Tablosu

mantıksal adres: (pid = 2, p = 5, d = 0x123)

ters tablo: çerçeve başına bir girdi

çerçeve	0	pid 1, sayfa 0
	1	pid 2, sayfa 3
	2	pid 1, sayfa 5
	3	pid 3, sayfa 1
	4	pid 2, sayfa 5
	5	pid 1, sayfa 2
	6	pid 3, sayfa 0
	7	pid 2, sayfa 0

Tabloda **süreç başına değil, fiziksel çerçeve başına** bir girdi vardır: o çerçevede hangi sürecin hangi sayfası.

Adım 1 / 6

- Tablo boyutu fiziksel bellekle orantılı ve sistemde **tek**: 16 GiB RAM, 4 KiB çerçeve → 4.194.304 girdi; 8 B/girdi ile 32 MiB.
- Dezavantaj: paylaşımlı bellek zor (çerçeve başına tek sanal sayfa); sayfa hatası işlemek için ayrıca süreç başına dış tablo gerekir. Örnekler: PowerPC/IBM POWER (hash'li ters tablo), IA-64.

Ters (Inverted) Sayfa Tablosu

mantıksal adres: (pid = 2, p = 5, d = 0x123)

ters tablo: çerçeve başına bir girdi

çerçeve	0	pid 1, sayfa 0
	1	pid 2, sayfa 3
	2	pid 1, sayfa 5
	3	pid 3, sayfa 1
	4	pid 2, sayfa 5
	5	pid 1, sayfa 2
	6	pid 3, sayfa 0
	7	pid 2, sayfa 0

Girdi 0: (pid 1, sayfa 0) $\neq$ (2, 5), sonraki.

Adım 2 / 6

- Tablo boyutu fiziksel bellekle orantılı ve sistemde **tek**: 16 GiB RAM, 4 KiB çerçeve $\rightarrow$ 4.194.304 girdi; 8 B/girdi ile 32 MiB.
- Dezavantaj: paylaşımlı bellek zor (çerçeve başına tek sanal sayfa); sayfa hatası işlemek için ayrıca süreç başına dış tablo gerekir. Örnekler: PowerPC/IBM POWER (hash'li ters tablo), IA-64.

Ters (Inverted) Sayfa Tablosu

mantıksal adres: (pid = 2, p = 5, d = 0x123)

ters tablo: çerçeve başına bir girdi

çerçeve	0	pid 1, sayfa 0
	1	pid 2, sayfa 3
	2	pid 1, sayfa 5
	3	pid 3, sayfa 1
	4	pid 2, sayfa 5
	5	pid 1, sayfa 2
	6	pid 3, sayfa 0
	7	pid 2, sayfa 0

Girdi 1: (pid 2, sayfa 3) $\neq$ (2, 5), sonraki.

Adım 3 / 6

- Tablo boyutu fiziksel bellekle orantılı ve sistemde **tek**: 16 GiB RAM, 4 KiB çerçeve $\rightarrow$ 4.194.304 girdi; 8 B/girdi ile 32 MiB.
- Dezavantaj: paylaşımlı bellek zor (çerçeve başına tek sanal sayfa); sayfa hatası işlemek için ayrıca süreç başına dış tablo gerekir. Örnekler: PowerPC/IBM POWER (hash'li ters tablo), IA-64.

Ters (Inverted) Sayfa Tablosu

mantıksal adres: (pid = 2, p = 5, d = 0x123)

ters tablo: çerçeve başına bir girdi

çerçeve	0	pid 1, sayfa 0
	1	pid 2, sayfa 3
	2	pid 1, sayfa 5
	3	pid 3, sayfa 1
	4	pid 2, sayfa 5
	5	pid 1, sayfa 2
	6	pid 3, sayfa 0
	7	pid 2, sayfa 0

Girdi 2: (pid 1, sayfa 5) $\neq$ (2, 5), sonraki.

Adım 4 / 6

- Tablo boyutu fiziksel bellekle orantılı ve sistemde **tek**: 16 GiB RAM, 4 KiB çerçeve $\rightarrow$ 4.194.304 girdi; 8 B/girdi ile 32 MiB.
- Dezavantaj: paylaşımlı bellek zor (çerçeve başına tek sanal sayfa); sayfa hatası işlemek için ayrıca süreç başına dış tablo gerekir. Örnekler: PowerPC/IBM POWER (hash'li ters tablo), IA-64.

Ters (Inverted) Sayfa Tablosu

mantıksal adres: (pid = 2, p = 5, d = 0x123)

ters tablo: çerçeve başına bir girdi

çerçeve	0	pid 1, sayfa 0
	1	pid 2, sayfa 3
	2	pid 1, sayfa 5
	3	pid 3, sayfa 1
	4	pid 2, sayfa 5
	5	pid 1, sayfa 2
	6	pid 3, sayfa 0
	7	pid 2, sayfa 0

Girdi 3: (pid 3, sayfa 1) $\neq$ (2, 5), sonraki.

Adım 5 / 6

- Tablo boyutu fiziksel bellekle orantılı ve sistemde **tek**: 16 GiB RAM, 4 KiB çerçeve $\rightarrow$ 4.194.304 girdi; 8 B/girdi ile 32 MiB.
- Dezavantaj: paylaşımlı bellek zor (çerçeve başına tek sanal sayfa); sayfa hatası işlemek için ayrıca süreç başına dış tablo gerekir. Örnekler: PowerPC/IBM POWER (hash'li ters tablo), IA-64.

Ters (Inverted) Sayfa Tablosu

mantıksal adres: (pid = 2, p = 5, d = 0x123)

ters tablo: çerçeve başına bir girdi

çerçeve	0	pid 1, sayfa 0
	1	pid 2, sayfa 3
	2	pid 1, sayfa 5
	3	pid 3, sayfa 1
	4	pid 2, sayfa 5
	5	pid 1, sayfa 2
	6	pid 3, sayfa 0
	7	pid 2, sayfa 0

eşleşme: indis 4 = çerçeve
fiziksel 0x4123

Girdi 4 eşleşir: **indisin kendisi çerçeve numarasıdır** → $4 \times 4096 + 0x123 = \mathbf{0x4123}$.

Doğrusal arama pahalı olduğundan gerçek sistemler hash tablosu + TLB kullanır.

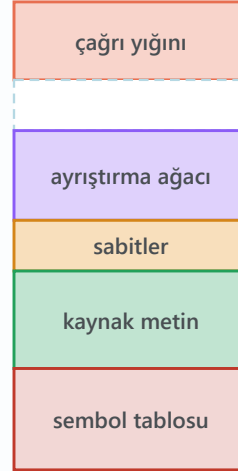
Adım 6 / 6

- Tablo boyutu fiziksel bellekle orantılı ve sistemde **tek**: 16 GiB RAM, 4 KiB çerçeve → 4.194.304 girdi; 8 B/girdi ile 32 MiB.
- Dezavantaj: paylaşımlı bellek zor (çerçeve başına tek sanal sayfa); sayfa hatası işlemek için ayrıca süreç başına dış tablo gerekir. Örnekler: PowerPC/IBM POWER (hash'li ters tablo), IA-64.

Kesimleme: Neden?

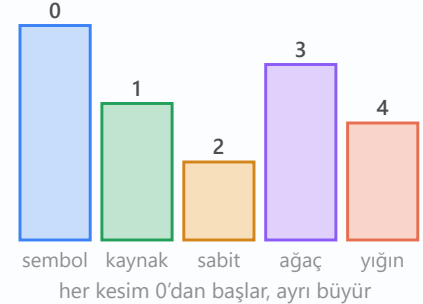
- Derleyici derleme sırasında birçok tablo kurar: kaynak metin, **sembol tablosu**, sabitler, ayrıştırma ağacı, çağrı yığını. Hepsi büyüyüp küçülür.
- Tek boyutlu adres alanında bir tablo dolunca komşusu boş olsa bile **çarptır**.
- **Kesimleme**: birbirinden bağımsız, değişken uzunluklu birden çok adres alanı. Adres = **(kesim no, kesim içi konum)**.
- Programcının bakışına uyar: ana program, işlevler, yığın, diziler, sembol tablosu ayrı birimlerdir.

(a) tek boyutlu uzay

**sembol tablosu büyüdü,
kaynak metne çarpar!**

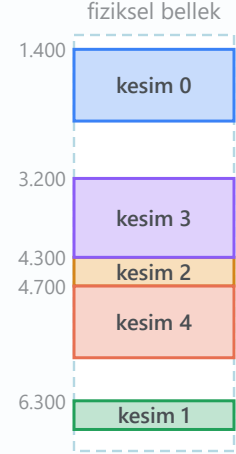
(b) ayrı kesimler

Kesim Tablosu ile Çeviri

kesim tablosu

	limit	taban
0	1.000	1.400
1	400	6.300
2	400	4.300
3	1.100	3.200
4	1.000	4.700

Her girdi bir kesimin **taban** (fiziksel başlangıç) ve **limit** (uzunluk) değerini tutar; tablonun yeri ve boyu STBR ve STLR yazmaçlarındadır.

Adım 1 / 5

Silberschatz'ın beş kesimli örneği. Kesimleme, her kesim için ayrı bir taban-limit çiftidir.

Kesim Tablosu ile Çeviri

kesim tablosu

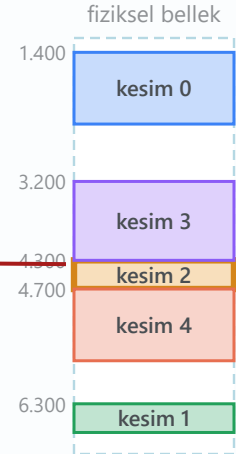
	limit	taban
0	1.000	1.400
1	400	6.300
2	400	4.300
3	1.100	3.200
4	1.000	4.700

(s, d) = (2, 53)

$d < \text{limit} ? 53 < 400$

evet → **taban + d**

$4.300 + 53 = 4.353$

(2, 53): $53 < 400 \rightarrow 4.300 + 53 = \mathbf{4.353}$.

Adım 2 / 5

Silberschatz'ın beş kesimli örneği. Kesimleme, her kesim için ayrı bir taban-limit çiftidir.

Kesim Tablosu ile Çeviri

kesim tablosu

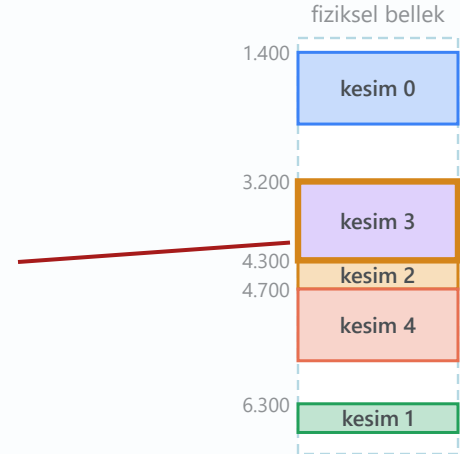
	limit	taban
0	1.000	1.400
1	400	6.300
2	400	4.300
3	1.100	3.200
4	1.000	4.700

(s, d) = (3, 852)

$d < \text{limit} ? 852 < 1.100$

evet → **taban + d**

$3.200 + 852 = 4.052$

(3, 852): $852 < 1.100 \rightarrow 3.200 + 852 = \mathbf{4.052}$.

Adım 3 / 5

Silberschatz'ın beş kesimli örneği. Kesimleme, her kesim için ayrı bir taban-limit çiftidir.

Kesim Tablosu ile Çeviri

kesim tablosu

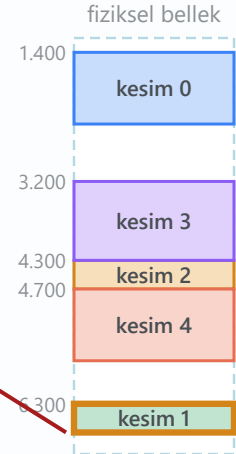
	limit	taban
0	1.000	1.400
1	400	6.300
2	400	4.300
3	1.100	3.200
4	1.000	4.700

(s, d) = (1, 399)

$d < \text{limit} ? 399 < 400$

evet → **taban + d**

$6.300 + 399 = 6.699$

(1, 399): $399 < 400 \rightarrow 6.300 + 399 = \mathbf{6.699}$.

Adım 4 / 5

Silberschatz'ın beş kesimli örneği. Kesimleme, her kesim için ayrı bir taban-limit çiftidir.

Kesim Tablosu ile Çeviri

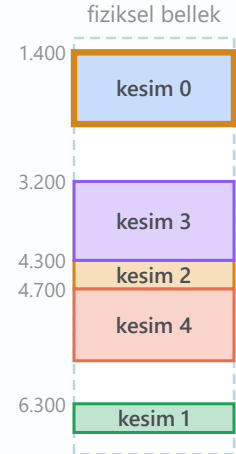
kesim tablosu

	limit	taban
0	1.000	1.400
1	400	6.300
2	400	4.300
3	1.100	3.200
4	1.000	4.700

(s, d) = (0, 1.222)

d < limit ? 1.222 < 1.000

hayır → tuzak (adresleme hatası)

(0, 1.222): kesim 0'ın boyu yalnızca 1.000 bayt → **tuzak**. Denetim olmasaydı 2.622 adresine, yani kesimin dışına erişilirdi.

Adım 5 / 5

Silberschatz'ın beş kesimli örneği. Kesimleme, her kesim için ayrı bir taban-limit çiftidir.

Kesimi Seçen Bitler, Aşağı Büyüyen Yığın

kesim	taban	boy	yön	koruma
00 kod	24.576	3.072	+	r-x
01 öbek	40.960	2.048	+	rw-
11 yığın	32.768	2.048	-	rw-

kesim 00 → kod

konum < boy ? 1.000 < 3.072

evet → **taban + konum**

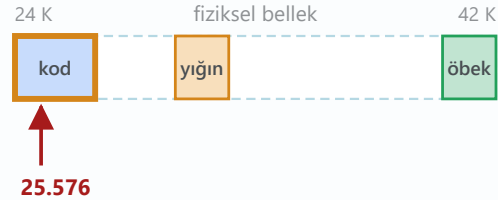
24.576 + 1.000 = 25.576

sanal adres 1.000

0	0	0	0	1	1	1	1	1	0	1	0	0	0
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

kesim

konum (12 bit) = 1.000

1.000: üst bitler **00** → kod. 1.000 < 3.072 → 24.576 + 1.000 = **25.576**.

Adım 1 / 4

Örnekte sanal adres 14 bittir (16 KiB). Üst iki bit en çok dört kesim, kalan 12 bit kesim başına en çok 4 KiB verir. Kesim yazmacındaki **yön** biti yığını, **koruma** bitleri paylaşımı mümkün kılar: **r-x** kod kesimi birçok süreçte aynı çerçevelere eşlenebilir, ona yazma girişimi koruma hatasıdır.

Kesimi Seçen Bitler, Aşağı Büyüyen Yığın

kesim	taban	boy	yön	koruma
00 kod	24.576	3.072	+	r-x
01 öbek	40.960	2.048	+	rw-
11 yığın	32.768	2.048	-	rw-

kesim 01 → öbek

konum < boy ? 404 < 2.048

evet → **taban + konum**

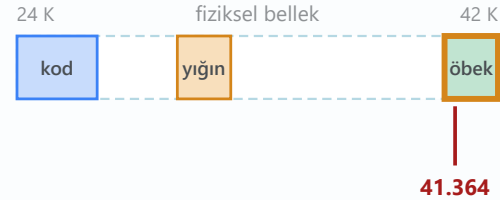
40.960 + 404 = 41.364

sanal adres 4.500

0	1	0	0	0	1	1	0	0	1	0	1	0	0
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

kesim

konum (12 bit) = 404

4.500: **01** → öbek. Konum $4.500 - 4.096 = 404 \rightarrow 40.960 + 404 = \mathbf{41.364}$. Sanal adres + taban (45.460) yanlış olurdu.

Adım 2 / 4

Örnekte sanal adres 14 bittir (16 KiB). Üst iki bit en çok dört kesim, kalan 12 bit kesim başına en çok 4 KiB verir. Kesim yazmacındaki **yön** biti yığını, **koruma** bitleri paylaşımı mümkün kılar: **r-x** kod kesimi birçok süreçte aynı çerçevelere eşlenebilir, ona yazma girişimi koruma hatasıdır.

Kesimi Seçen Bitler, Aşağı Büyüyen Yığın

kesim	taban	boy	yön	koruma
00 kod	24.576	3.072	+	r-x
01 öbek	40.960	2.048	+	rw-
11 yığın	32.768	2.048	-	rw-

kesim 11 → yığın

aşağı büyür: negatif konum = $3.712 - 4.096 = -384$

$|-384| \leq 2.048 \rightarrow$ geçerli

$32.768 - 384 = 32.384$

sanal adres 16.000

1	1	1	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

kesim

konum (12 bit) = 3.712

32.384

16.000: **11** → yığın. Yığın aşağı büyüdüğü için konumdan en büyük kesim boyu (4.096) çıkarılır:
 $-384 \rightarrow 32.384$.

Adım 3 / 4

Örnekte sanal adres 14 bittir (16 KiB). Üst iki bit en çok dört kesim, kalan 12 bit kesim başına en çok 4 KiB verir. Kesim yazmacındaki **yön** biti yığını, **koruma** bitleri paylaşımı mümkün kılar: **r-x**
 kod kesimi birçok süreçte aynı çerçevelere eşlenebilir, ona yazma girişimi koruma hatasıdır.

Kesimi Seçen Bitler, Aşağı Büyüyen Yığın

None

7.000: **01** → öbek ama konum $2.904 \geq 2.048$: donanım **tuzak** üretir, İS süreci **SIGSEGV** ile sonlandırır.

Adım 4 / 4

Örnekte sanal adres 14 bittir (16 KiB). Üst iki bit en çok dört kesim, kalan 12 bit kesim başına en çok 4 KiB verir. Kesim yazmacındaki **yön** biti yığını, **koruma** bitleri paylaşımı mümkün kılar: **r-x** kod kesimi birçok süreçte aynı çerçevelere eşlenebilir, ona yazma girişimi koruma hatasıdır.

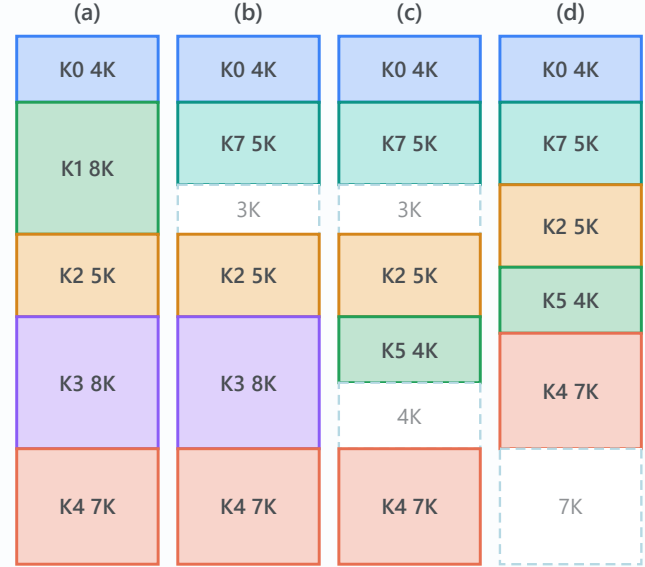
Kesimlemenin Artı ve Eksileri

Avantajlar

- Büyüyen/küçülen tablolar birbirini etkilemez.
- Kesimler ayrı derlenebilir; bir işlev değişince diğerlerinin adresi değişmez.
- Kütüphane bir kesime konup **paylaşılabilir**.
- Kesim başına koruma: kod `x`, sabitler `r`, veri `rw`.

Dezavantajlar

- Değişken uzunluk → **dış parçalanma** (dama tahtası), sıkıştırma.
- Kesim bütünüyle bellekte olmalı; çözüm kesimleri sayfalamak (MULTICS, Intel 386).

(b)–(c) dış parçalanma (dama tahtası), (d) sıkıştırma

Sayfalama ve Kesimleme Karşılaştırması

Durum	Sayfalama	Kesimleme
Programcı tekniğin farkında olmalı mı?	Hayır	Evet
Kaç doğrusal adres alanı var?	1	Çok
Toplam adres alanı fiziksel belleği aşabilir mi?	Evet	Evet
Kod ve veri ayrılıp ayrı korunabilir mi?	Sayfa bitleriyle evet*	Evet
Boyutu değişen tablolar kolayca yerleşir mi?	Hayır	Evet
Kullanıcılar arasında işlev paylaşımı kolay mı?	Paylaşımlı sayfalarla*	Evet
Parçalanma	İç (son sayfa)	Dış
Neden icat edildi?	Fiziksel bellekten büyük doğrusal adres alanı	Program ve veriyi bağımsız mantıksal uzaylara ayırmak; paylaşım, koruma

sayfalama: tek doğrusal alan, eşit sayfalar

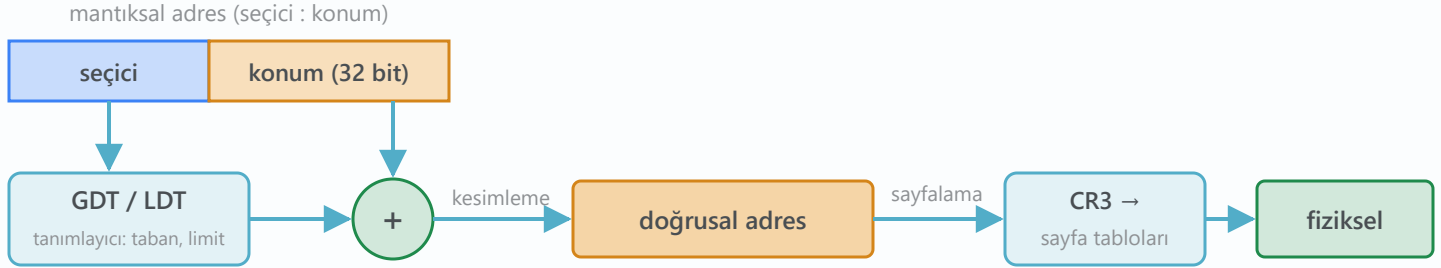

kesimleme: ayrı mantıksal alanlar

Tanenbaum Şekil 3-32'den uyarlandı. * Tanenbaum burada sayfalama için "hayır" der; modern R/W/NX bitleri ve paylaşımlı sayfalar aynı işi sayfa düzeyinde yapar.

x86: Kesimleme + Sayfalama ve Düz Model

- 8086 gerçek mod: fiziksel = kesim × 16 + konum (20 bit, 1 MiB); koruma yok.
- 80386 korumalı mod: 16 bitlik seçici (13 bit indis, tablo seçimi, RPL) GDT/LDT'den 8 baytlık tanımlayıcı seçer; taban + konum = **doğrusal adres**, sonra iki seviyeli sayfalama. MULTICS fikrinin donanımdaki karşılığı.
- Linux ve Windows 32 bitte bile tüm kesimlerin tabanını 0, limitini 4 GiB yaparak **düz model** kullandı: kesimleme fiilen kapalı, koruma sayfalarla.
- **x86-64 uzun mod**: CS, DS, ES, SS tabanı donanımcıca 0 sayılır, limit denetlenmez. Yalnızca **FS ve GS** tabanı kullanılır: kullanıcıda iş parçacığı yerel depolama (TLS), çekirdekte çekirdek başına veri.

ARMv8-A ve RISC-V Notu

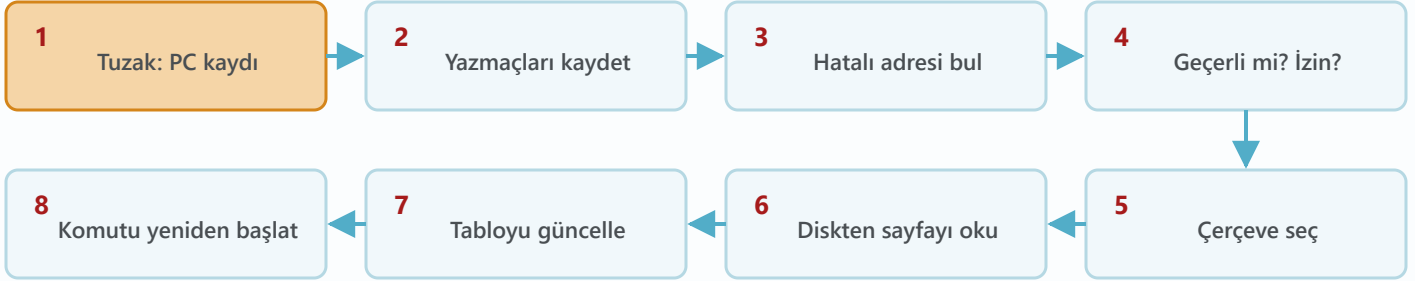
	ARMv8-A (AArch64)	RISC-V
Sayfa (granül)	4, 16 veya 64 KiB; Apple Silicon ve bazı Android 15+ aygıtlar 16 KiB	4 KiB (+ 2 MiB, 1 GiB, 512 GiB büyük sayfa)
Sanal adres	48 bit (4 KiB ile 4 seviye, L0–L3); LVA/LPA2 ile 52 bit	Sv39 (3 seviye), Sv48 (4), Sv57 (5)
Tablo tabanı	<code>TTBR0_EL1</code> alt yarı (kullanıcı), <code>TTBR1_EL1</code> üst yarı (çekirdek)	<code>satp</code> (mod + ASID + kök çerçeve)
Süreç etiketi	ASID 8/16 bit	ASID (16 bite kadar)
Koruma	AP bitleri, UXN/PXN (çalıştırma yasağı), PAN ($\approx$ SMAP)	R/W/X/U bitleri, SUM
TLB	Donanım yürüyüşü; A/D bitleri isteğe bağlı donanımla (v8.1); contiguous biti	Donanım yürüyüşü (çoğu gerçekleştirme); <code>sfence.vma</code>

işaret uzantısı (25)	VPN[2] 9	VPN[1] 9	VPN[0] 9	konum 12
----------------------	----------	----------	----------	----------

Sv39: 3 seviye $\times$ 512 girdi; satp kök tablonun çerçevesini ve ASID'i tutar

İki mimaride de kesimleme yoktur: düz sanal adres, çok seviyeli sayfa tablosu, TLB ve ASID. x86-64 ile aynı fikirler, farklı alan adları.

Sayfa Hatasının İşlenmesi

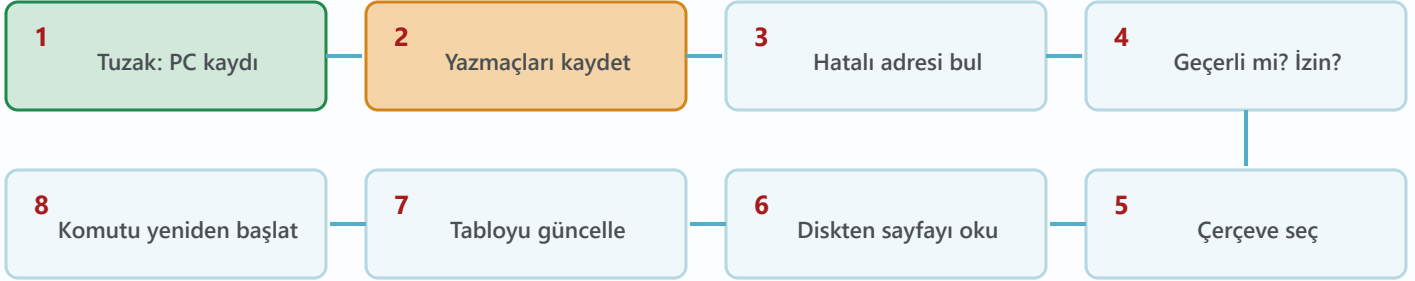

Donanım çekirdeğe tuzak yapar; program sayacı (ve bazı durumlar) yığına kaydedilir.
x86'da hatalı adres `CR2` 'ye yazılır.

Adım 1 / 8

- İşletim sistemi sayfalamaya dört anda katılır: süreç oluşturma (tablo kur), bağlam değiştirme (tabloyu etkinleştir, TLB), sayfa hatası, süreç sonu (çerçeveleri ve takas alanını bırak).
- Sayfa değiştirme algoritmaları ve talep üzerine sayfalama Bölüm 9'dadır.

Sayfa Hatasının İşlenmesi

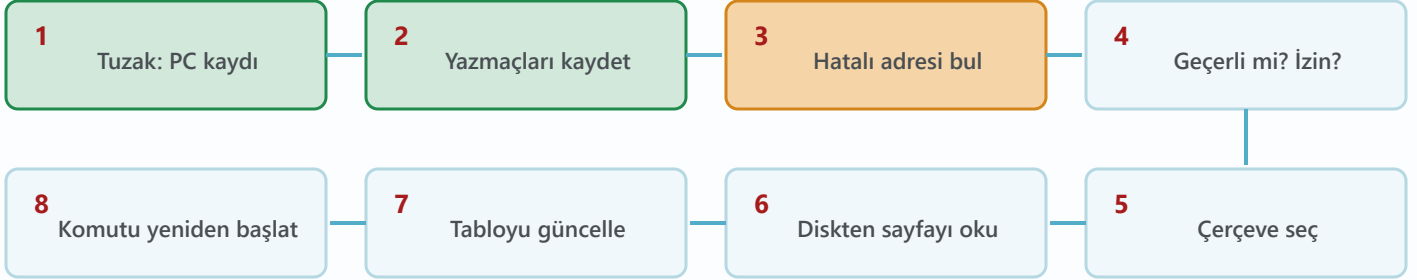

Assembly giriş rutini genel yazmaçları ve geçici durumu kaydeder, C dilindeki işleyiciyi çağırır.

Adım 2 / 8

- İşletim sistemi sayfalamaya dört anda katılır: süreç oluşturma (tablo kur), bağlam değiştirme (tabloyu etkinleştir, TLB), sayfa hatası, süreç sonu (çerçeveleri ve takas alanını bırak).
- Sayfa değiştirme algoritmaları ve talep üzerine sayfalama Bölüm 9'dadır.

Sayfa Hatasının İşlenmesi

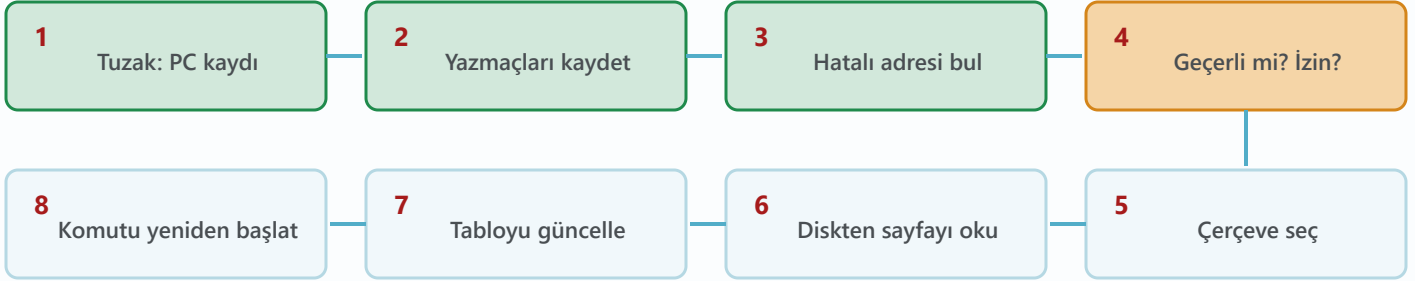

İşletim sistemi hataya neden olan sanal adresi ve sayfayı belirler.

Adım 3 / 8

- İşletim sistemi sayfalamaya dört anda katılır: süreç oluşturma (tablo kur), bağlam değiştirme (tabloyu etkinleştir, TLB), sayfa hatası, süreç sonu (çerçeveleri ve takas alanını bırak).
- Sayfa değiştirme algoritmaları ve talep üzerine sayfalama Bölüm 9'dadır.

Sayfa Hatasının İşlenmesi

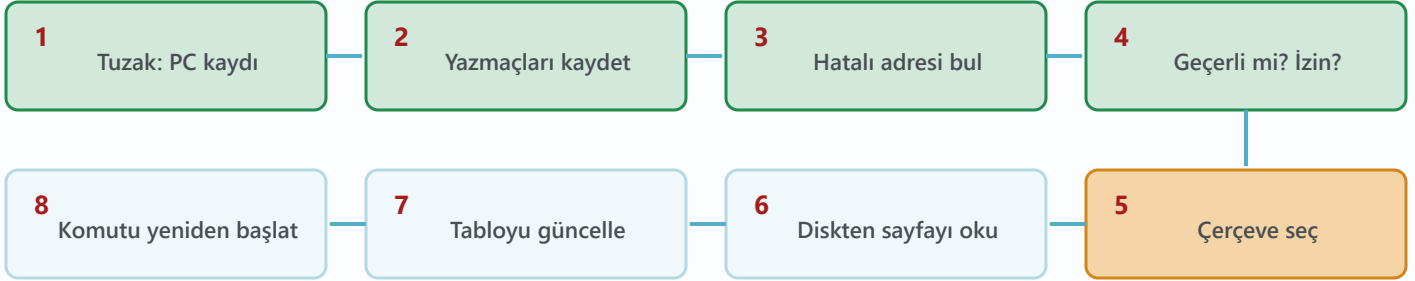

Adres sürecin bir bölgesinde mi, erişim türü izinlerle uyumlu mu? Değilse sinyal (SIGSEGV) gönderilir.

Adım 4 / 8

- İşletim sistemi sayfalamaya dört anda katılır: süreç oluşturma (tablo kur), bağlam değiştirme (tabloyu etkinleştir, TLB), sayfa hatası, süreç sonu (çerçeveleri ve takas alanını bırak).
- Sayfa değiştirme algoritmaları ve talep üzerine sayfalama Bölüm 9'dadır.

Sayfa Hatasının İşlenmesi

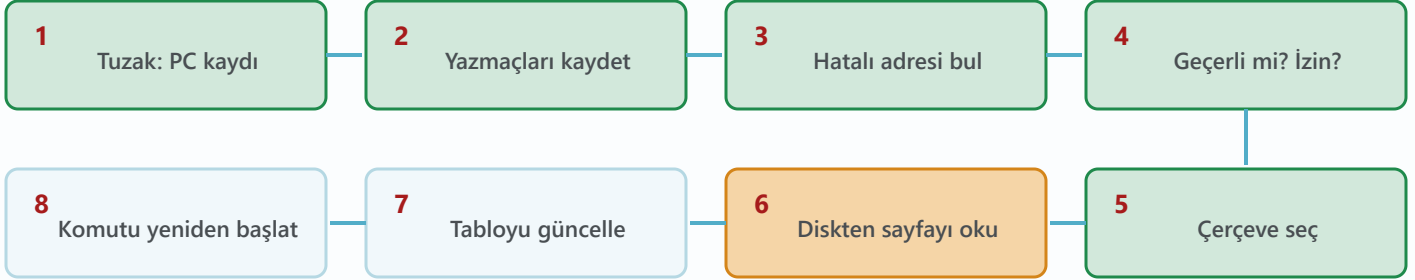

Boş çerçeve yoksa sayfa değiştirme algoritması kurban seçer. Kurban **kirliyse** diske yazılması çizelgelenir ve bağlam değiştirme olur; çerçeve meşgul işaretlenir.

Adım 5 / 8

- İşletim sistemi sayfalamaya dört anda katılır: süreç oluşturma (tablo kur), bağlam değiştirme (tabloyu etkinleştir, TLB), sayfa hatası, süreç sonu (çerçeveleri ve takas alanını bırak).
- Sayfa değiştirme algoritmaları ve talep üzerine sayfalama Bölüm 9'dadır.

Sayfa Hatasının İşlenmesi

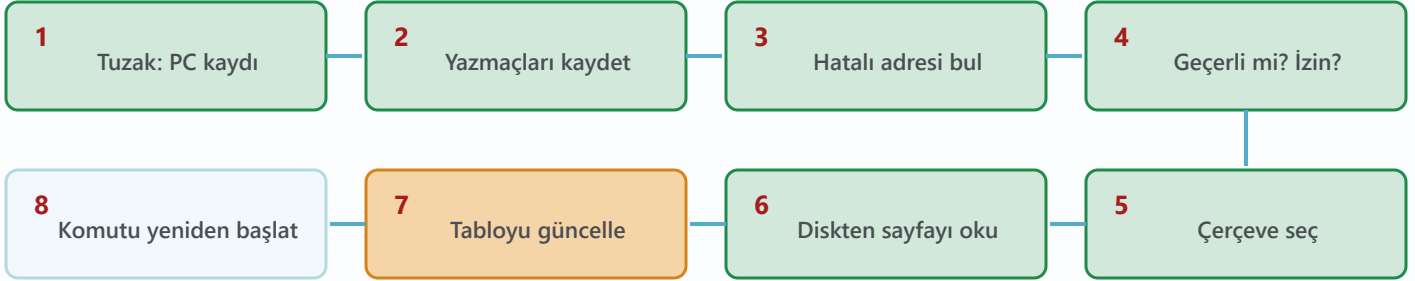

Çerçeve temizlenince gereken sayfanın disk adresi bulunur ve okuma çizelgelenir; süreç bloke kalır.

Adım 6 / 8

- İşletim sistemi sayfalamaya dört anda katılır: süreç oluşturma (tablo kur), bağlam değiştirme (tabloyu etkinleştir, TLB), sayfa hatası, süreç sonu (çerçeveleri ve takas alanını bırak).
- Sayfa değiştirme algoritmaları ve talep üzerine sayfalama Bölüm 9'dadır.

Sayfa Hatasının İşlenmesi

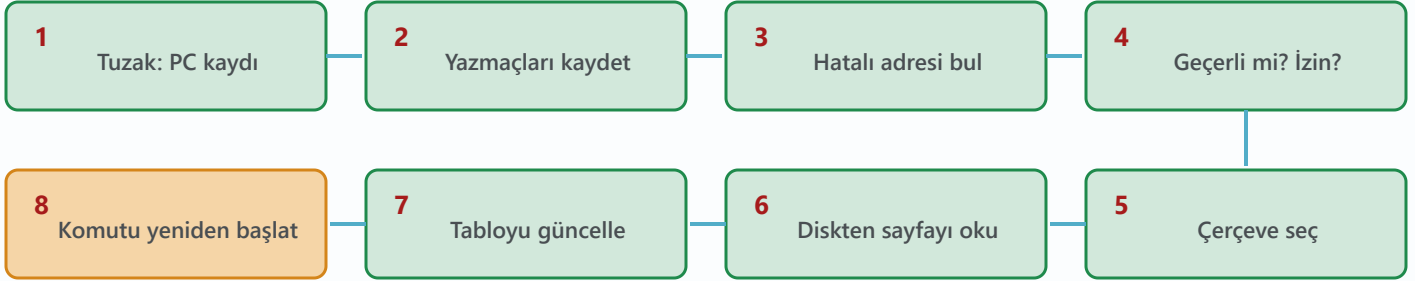

Disk kesmesi gelince sayfa tablosu güncellenir, çerçeve normal duruma geçer.

Adım 7 / 8

- İşletim sistemi sayfalamaya dört anda katılır: süreç oluşturma (tablo kur), bağlam değiştirme (tabloyu etkinleştir, TLB), sayfa hatası, süreç sonu (çerçeveleri ve takas alanını bırak).
- Sayfa değiştirme algoritmaları ve talep üzerine sayfalama Bölüm 9'dadır.

Sayfa Hatasının İşlenmesi

Hatalı komut başlangıç durumuna geri alınır, PC onu gösterir; süreç çizelgelenir, yazmaçlar geri yüklenir ve hiç hata olmamış gibi devam eder.

Adım 8 / 8

- İşletim sistemi sayfalamaya dört anda katılır: süreç oluşturma (tablo kur), bağlam değiştirme (tabloyu etkinleştir, TLB), sayfa hatası, süreç sonu (çerçeveleri ve takas alanını bırak).
- Sayfa değiştirme algoritmaları ve talep üzerine sayfalama Bölüm 9'dadır.

Komut Yedekleme ve Sayfa Kilitleme

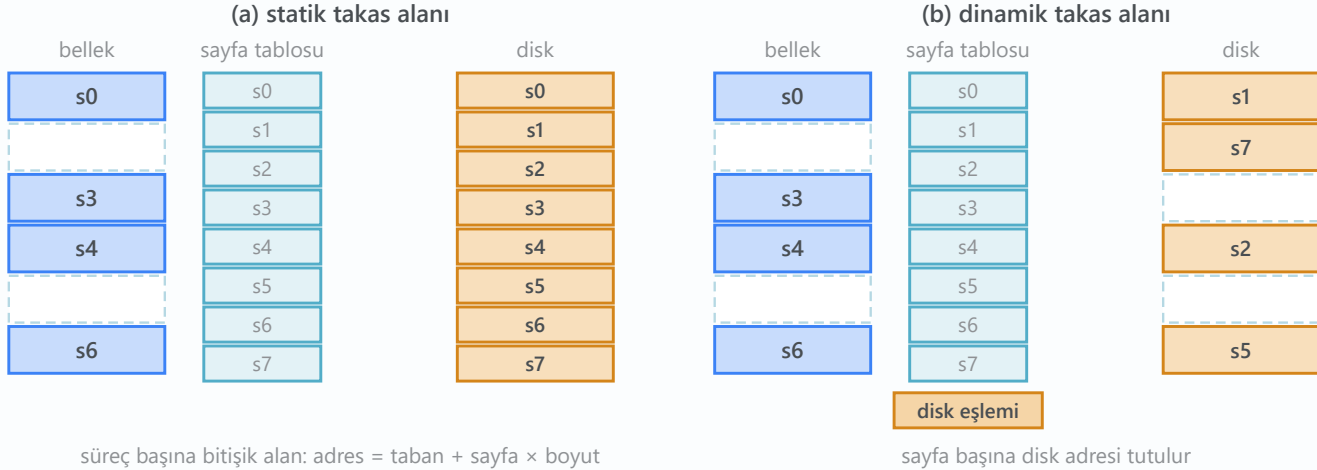
- **Komut yedekleme:** hata komutun ortasında olabilir; işletim sistemi komutun nerede başladığını ve otomatik artırılan yazmaçların yapılıp yapılmadığını bilmelidir.
- Donanım çözümü: her komuttan önce PC gizli bir yazmaca kopyalanır; değiştirilen yazmaçlar da kaydedilir. Günümüz CPU'ları **kesin istisna** (precise exception) garanti eder: komut ya hiç yapılmamış ya tamamlanmış görünür.
- **Sayfa kilitleme** (pinning): G/Ç bekleyen sürecin tampon sayfası atılırsa DMA yanlış çerçeveye yazar. Çözüm: G/Ç süresince sayfayı kilitlemek ya da G/Ç'yi çekirdek tamponundan yapmak.
- Bugün: `mlock()`, çekirdekte `pin_user_pages()`; RDMA ve GPU sürücülerinde de sayfa kilitler. IOMMU, aygıtların da sanal adres kullanmasını sağlar.

MOVE.L #6(A1), 2(A0) (Motorola 680x0)

1000	MOVE.L	işlem kodu
1002	6	1. işlenen (6(A1))
1004	2	2. işlenen (2(A0))

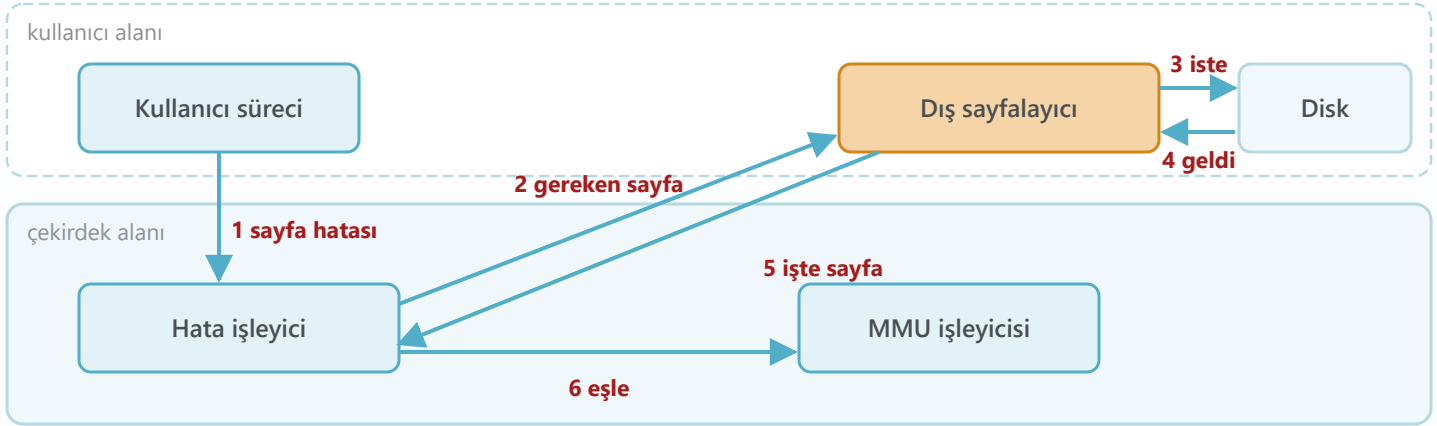
hata 1002'de: komut 1000'de mi başladı?

Yedekleme Deposu (Takas Alanı)

- **Statik:** süreç başlarken tüm boyu kadar bitişik takas alanı ayrılır; başlangıç adresi süreç tablosunda. Kod, veri ve yığın için ayrı alanlar olabilir; yığın büyüyebilir.
- **Dinamik:** önceden yer ayrılmaz; sayfa diske çıkarken bir yuva bulunur, adresi sayfa başına **disk eşleminde** tutulur. Değişmemiş kod sayfaları hiç takas edilmez, çalıştırılabilir dosyadan yeniden okunur.
- Yer: ayrı bir disk/bölüm (Linux takas bölümü) ya da dosya sistemindeki dosya (`swapfile` , Windows `pagefile.sys`).

Politika ve Mekanizma Ayrımı

- **Mekanizma** çekirdekte: makineye bağlı *MMU işleyicisi* ve makineden bağımsız *sayfa hatası işleyicisi*.
İlke (hangi sayfa ne zaman nereye) kullanıcı alanındaki *dış sayfalayıcıda* (Mach).
- Esneklik ve modülerlik kazanılır; bedeli kullanıcı/çekirdek sınırını birçok kez geçmektir.
- Bugünkü karşılığı: Linux `userfaultfd` (sanal makinelerin canlı göçü, CRIU), mikro çekirdeklerde (seL4, Fuchsia) kullanıcı alanı sayfalayıcıları.

ÖZET

Özet

Teknik	Fikir	Artı	Eksi
Taban-limit	Tek bitişik bölge + MMU	Basit, hızlı	Dış parçalanma, paylaşım zor
Değişken bölümleme	İlk/en iyi uyan ile delik seçimi	İç parçalanma yok	%50 kuralı, sıkıştırma
Buddy	2'nin kuvveti bloklar, kardeş birleşmesi	Hızlı birleştirme	İç parçalanma
Sayfalama	Sabit sayfa $\leftrightarrow$ çerçeve, sayfa tablosu	Dış parçalanma yok, paylaşım, koruma	Tablo boyutu, çift erişim
TLB	Çeviri önbelleği, ASID	EES $\approx$ bellek süresi	Bağlam değiştirme, vurusu
Hiyerarşik tablo	Tabloyu sayfala (x86-64: 4/5 seviye)	Seyrek uzay ucuz	İskada çok erişim
Hash / ters	Kullanılan sayfa / çerçeve başına girdi	Küçük tablo	Arama, paylaşım zor
Kesimleme	(kesim, konum), kesim tablosu	Mantıksal bölme, koruma	Dış parçalanma; x86-64'te düz model

Bugünkü genel amaçlı sistemler: düz sanal adres alanı + çok seviyeli sayfalama + TLB + büyük sayfalar; fiziksel çerçeveler için buddy, çekirdek nesneleri için slab (SLUB).

Alıştırmalar

1. `for (i = 0; i < 1000; i++) a[i] = 0;` döngüsü aşağıdaki dört komuta derlenir. Doğrusal sayfa tablosu var, TLB yok: toplam kaç bellek erişimi olur? TLB olsaydı? (`a` sanal 40.000'de başlar, `int` 4 B, sayfa 4 KiB, kod tek sayfada.)

```
dongu: movl $0, (%edi,%eax,4) /* a[i] = 0 */
      incl %eax              /* i++      */
      cmpl $1000,%eax
      jne  dongu
```

2. “Kesimi Seçen Bitler” slaytındaki kesim yazmaçlarıyla sanal 13.000 ve 14.500 adresleri nereye gider?
3. 16 B başlıklı ayıricıda 4.096 B öbekten üç kez `malloc(1000)` yapılır. Boş parçanın boyu kaçtır? Dördüncü `malloc(1040)` karşılanabilir mi?
4. `free(p + 4)` çağrılırsa ne olur?

► Cevaplar

Kontrol Soruları

1. Taban = 300.040, limit = 120.900 iken 420.940 adresine erişilirse ne olur?
2. Delikler 100, 500, 200, 300, 600 K; istekler 212, 417, 112, 426 K. Hangi algoritma hepsini yerleştirir?
3. 1 MiB buddy belleğinde 70 K'lık istek hangi boyutta blok alır? İç parçalanma ne kadardır?
4. 32 bit adres ve 4 KiB sayfada `0x12345678` için p ve d nedir?
5. Tanenbaum tablosunda (5 → 3) sanal 20.500 hangi fiziksel adrese çevrilir?
6. $\epsilon = 20$ ns, $t = 100$ ns, $\alpha = \%90$ için tek seviyeli tabloda EES nedir?
7. Hiyerarşik sayfa tablosu neden 64 bit sistemlerde de kullanılabilir? x86-64 kaç seviye kullanır?
8. x86-64 uzun modda kesimlemeden geriye ne kalmıştır?

► Cevaplar

Kaynaklar

- A. Silberschatz, P. B. Galvin, G. Gagne, *Operating System Concepts*, 10. baskı, Wiley, 2018 — Bölüm 9: Main Memory.
- A. S. Tanenbaum, H. Bos, *Modern Operating Systems*, 4. baskı (2014) / 5. baskı (2023), Pearson — Bölüm 3: Memory Management (§3.1–3.3, 3.5–3.7).
- R. H. Arpaci-Dusseau, A. C. Arpaci-Dusseau, *Operating Systems: Three Easy Pieces* (OSTEP), ostep.org — “Address Spaces”, “Address Translation”, “Segmentation”, “Free-Space Management”, “Paging”, “TLBs”, “Smaller Tables”.
- D. E. Knuth, *The Art of Computer Programming*, Cilt 1, §2.5 Dynamic Storage Allocation (buddy, %50 kuralı).
- Intel 64 and IA-32 Architectures Software Developer’s Manual, Cilt 3A, Bölüm 4–5 (Paging, Protection); Arm Architecture Reference Manual for A-profile (VMSAv8-64); RISC-V Privileged Specification (Sv39/48/57).
- U. Drepper, “How To Write Shared Libraries”, 2011; Linux çekirdek belgeleri: `mm/`, “Transparent Hugepage Support”, `userfaultfd`.

Son

Bölüm 8: Bellek Yönetimi

Sonraki bölüm: Sanal Bellek · [Terim sözlüğü](#)